

PAPOEALAND

NOORD-
NIEUW-
-GUINEE

EERSTE
UITGAVE
VAN ONZE
ZENDINGS-
VELDEN

„ONZE ZENDINGSVELDEN”

ONDER REDACTIE VAN O. LUINENBURG EN A. J. DE NEEF

PAPOEALAND

het arbeidsveld van de
UTRECHTSCHÉ ZENDINGSVEREENIGING

Tekst en illustratieve bewerking van
ALB. J. DE NEEF

Druk- en bindwerk Van de Rhee's Drukkerij N.V., R'dam

DERDE VIJFDEUZENDTAL

UITGAVE VAN HET ZENDINGSBUREAU, OEGSTGEEST

NIEUW GUINEE

Schaal 1 : 6.250.000

De standplaatsen der Zendingen U.Z.V. zijn onderstreept.
 De standplaatsen van de Hulpredikers der Indische Kerk
 eveneens en gemerkt met I.

(De Indische Kerk arbeidt ock op Zuid Nieuw Guinee,
 standplaats Fakfak.)

De hoofdsteden der R.K. Missie zijn gemerkt met I

Wij willen allereerst kennis maken met dat grote merkwaardige eiland, dat wel een klein wereld deel genoemd kan worden. Het heeft in vorm veel van een grooten vogel, een soort kalkoen. Geen wonder, dat daarom, op de kaart, het grillige schiereiland in het Noorden, de „Vogelkop” is genoemd. Van dien grooten vogel nu, bezit Nederland een belangrijk deel. De staart behoort aan Engeland (ten Zuidoosten) en aan Australië (ten Noordoosten). (Dit laatste deel behoorde voor den grooten wereldoorlog aan Deutschland.)

Op de Noordkust vinden wij een ver uitstekende loop: Knap-, „d'Uvillo” gebieten. Hier raakt Nieuw-Guinee aan den evenaar, vanwaar het zich in West-Oostelijke richting uitstrekt. Het groote eiland vormt een schakel in den eilanden-boog met Japan en de Philippijnen in het Noordwesten en den Bismarckarchipel met de verder liggende eilanden-groepen in het Oosten.

Reeds langen tijd geleden werd Nieuw Guinee ontdekt. De oudste Oost-Indiëvaarders zijn reeds naar dit eiland getrokken. Het wordt in de scherpzinnigheden in de zestiende en zeventiende eeuw genoemd. Aan de Portugeezen komt vermoedelijk de eer toe, dit gebied het eerst te hebben bezocht. Het zou een zekere Jorge de Meneses geweest zijn, die de kusten van dit onbekende gebied in 1526 tot 1527 op zijn avontuurlijke reizen heeft aangedaan. In 1545 werd het gebied door Ortiz de Retez voor de Spaansche kroon in bezit genomen. Hoe voortaan dit ook moog klein-

ken, in werkelijkheid kwam het er achter op neer, dat het onberoeszame land in zijn afzondering bijna afgesloten van de wereld, onbekend bleef liggen. De bewoners bemerkten niet veel van de inlijving in de Spaansche koloniën en de koene zeevlieden waren na hun bezoek op de kusten (waar zij waarschijnlijk deekwater, versche groenten, wild en gevogelte hadden ingenomen) weer bij het zombere berwand langs de rutsige kust te kunnen verlaten, zonder door de inboorlingen gepijld te zijn of gevangen genomen en . . . wie weet, opgegeten te worden.

Toen de Oost-Indische Compagnie in de Molukken verscheen en de heeren Zeventien schreven: „de eilanden van Banda en de Molukkes is het principale wit, wannaar wij schieten”, was het geen wonder, dat zoo nu en dan zoo'n Oud-Hollandsche kraak ook eens wnt verder dreef en de schippers van de Compagnie probeerden op dat zoo onbekende Nieuw-Guinee een deel van den buit te bemachtigen.

Wel vermeldenswaard is het rapport dat in 1623 werd uitgebracht door den Hollander Jan Carstensz. Omdat wij over zijn ontdekking later nog spreken zullen, willen wij wat uitvoertiger hierover vertellen.

Het was in het voorjaar van het jaar 1623, dat er langs de Zuid-Westkust van Nieuw Guinee voor zoo'n oud-Hollandsche Oost-Indiëvaarder, Langzaam voortgestrewd op de bijna spiegelgladde zee, met slaphangende zeilen, die bij een geen wind te vangen liegen, gleed daar de tweemaasler langs

Langs Papoea's kust.

de kust. Op het hooge campagnedek van zijn schip stond de stoere Opperkoopman en keek naar de eentonige vloedbosschen van het land en de omtrekken der hooge bergen verder landwaarts, die lichtblauw zich afteekenden tegen den strakken tropenhemel. De matrozen zaten op het zonnewarme dek en verpoosden zich met verstelwerk van de tuigage of drentelden wat van bak- naar stuurboord. Ioom door de hitte van den warmen dag. Langs de lange-lange kustlijn was geen teken van bewoners te zien; geen rook steeg er op uit een paalhuis, geen prauwtje vluchtte weg voor het naderende zeekasteel. Bijna onbewogen, den zoekijker in de hand, stond daar Carstensz. Veel had hij al gezien op zijn maandenlange zwerftochten door de Indische wateren, maar zoo'n uitgestrekt gebied van oerbosschen en bergen, dat was hem nieuw. Dan, op eenmaal, wordt zijn oog geboeid door een wonderlijk natuurtooneel.

Eerst twijfelt hij. Het is zoo warm en in de trillende lucht is het moeilijk om juist te observeeren. Hij zet den zoekijker voor het oog. Neen, hij kan zich niet vergissen. Terwijl de matrozen pruttelen over den verzengenden gloed van „dat koperen wagenwiel" dat zoo traag langs den hemel rolt en verlangend uitzien naar de koelte van den tropenacht, doet hun kapitein een bijzondere ontdek-

king. Kijk, hij is al afgeklimmen van zijn verhoogden post en zijn hut binnen gegaan. Daar zit hij voor zijn werktafel en schrijft in het lijvig scheepsjournaal. Wij gluren eens over zijn vierkanten schouder. De voeren pen kraast op het stroeve papier. Dan lezen wij: „ende ving mijn oog een overhoog geberchte, na gissinge tien mijlen landwaert in, dat op vele plaatsen wit met snee bedekt lach." Weinig vermoedde onze schipper, dat deze regels uit zijn scheepsjournaal hem nog menig verdrietig oogenblik zouden bezorgen. Na langen tijd van reizen en trekken kwam hij bij zijn lastgevers, de zeer eerwaarde heeren Bewind-

hobbers van de machtige Oost-Indische Compagnie. Met groote belangstelling hebben zij gelezen wat hun schipper in zijn uitvoertige gegevens mededeelde van zijn reizen naar de andere helft van den wereldbol. Maar, toen zij kwamen aan het gedeelte over de ontdekking op de hooge bergen van Nieuw-Guinee, toen . . . hebben zij elkaar eens aangekeken. Erger, zij hebben gelachen, die heeren daar aan de groene tafel in die deftige zaal. Want . . . dat was toch onmogelijk! Neen, daar moest hun Opperkoopman toch door de warmte bevangen zijn geweest. Hij had zeker staan droomen!

En het werd bekend in de Amsterdamsche kringen, dat schipper Carstensz in het blinkende tropenland, vlak bij de linie, op klaarlichten dag sneeuw had gezien op de bergen. Ach, die ontdekking heeft onzen zeerob leelijk parten gespeeld. Het is niet prettig om een glimlach te zien op het gelaat van zijn vrienden, een glimlach die zeggen wil: „man, wat kan jij fantasceeren". Maar . . . de tijd zou wel leeren wie er gelijk had, de lachers of de schlapper. Dat zullen wij in een volgend hoofdstuk zien. De Hollanders uit die dagen konden ook nog niet weten, dat Nieuw-Guinee het land is van wondere natuurverschijnselen, het land van de grootste tegenstellingen. Dat

kwam eerst later pas aan het licht. Het advies van de bewindhebbers van de Oost-Indische Compagnie luidde, ten opzichte van dit groote eiland: „er is in die woeste streken niets ten voordeele van de Compagnie te doen.” Daarmede was de zaak afgedaan.

Er zat aan dit advies voor de volksstammen die hier en daar langs de kusten woonden heel wat vnst. Ook al hebben zij er natuurlijk in het geheel geen weet van gehad. In het jaar 1660 waren de Spanjaarden voor goed uit den archipel verdreeven. De Compagnie had een „Unie in eeuwig verbond” gesloten met de radja's van Ternate-Tidore en Batjan. Wel kwam daardoor het groote Nieuw-Guinee onder de invloedssfeer van de Compagnie, maar wij hoorden reeds, dat deze op dat „woeste land” geen prijs stelde. Deed de Compagnie dat niet, te nuser deden het de radja's van Tidore, en bij tijden de Sultan van Ternate. Deze in dien tijd machtige vorsten beschouwden het uitgestrekte gebied als een wingewest. Voor de bewoners aan de kusten hadden zij slechts verachting. Als ijverige Mohammedanen zagen zij op die naakte zwijnenslers neer met groote minachting. Van hen is vermoedelijk ook de naam afkomstig dien de bewoners tot op dezen dag dragen. Zij worden Papoea's genoemd. Het woord „Papoea” heeft al menig onderzoeker doen speuren wat de beteekenis kan wezen. Immers, de bewoners zelf noemen zich nooit „Papoea”. Men heeft gedacht aan een scheldwoord dat zijns oorsprong vindt in de Moluksche uitdrukking: „papoeha”, d.i. slaaf. Weer anderen vinden als grondwoord „poca-poen”, dat zou beduiden: „de gekroesde” of „de verwarde”. Zekerheid hebben wij over de beteekenis niet. In ieder geval een vereerende naam was het niet. Toen de Spanjaarden en Portugeezen voor het eerst op de kusten van dit land kwamen, vonden zij een bevolking die in alle opzichten verschilde

Een vroeg heidensch posthoop

van de andere volken in de Molukken. De donkerbrune menschen, met hun languitgegroecide kroesharen, die op een afstand aan rugehallen deden denken, die schuwe wilde wezens, herinnerden hen aan de volksstammen die zij op de kusten van Afrika hadden gezien, als zij met hun schepen voeren naar Kaap de Gaele Hoop. Daarom gaven die eerste ontdekkingsreizigers aan het groote land den naam „Nuova-Guinea”, het nieuwe Guinea, omdat er reeds een Guinea in Afrika op de wereldkaart was vastgelegd.

De Tidoreezen en Ternatanen hadden alzoo vrij spel op Nieuw-Guinee. De machtige „Kompenie” trok er zich niets van aan. Zij echter konden er nog wel wat uitvoeren. Zij zonden hun schoeners er heen, goed bemand en wel bewapend. Hoewel het heette, dat men ruilhandel ging drijven langs de kusten, kwamen die tochten meer overeen met rooftochten. De waren die men er bij voorkom vandaan haalde, waren in de allereerste plaats vogelhuiden. Nieuw-Guinee is het land van den Paradijsvogel. Wij zullen op onzen tocht door de bosschen dien sierlijken vogel nog wel ontmoeten en nader beschrijven. De bonte vogelveren waren een gewild handelsartikel en dus leverden de strooptochten langs de kust voordeel genoeg. Maar

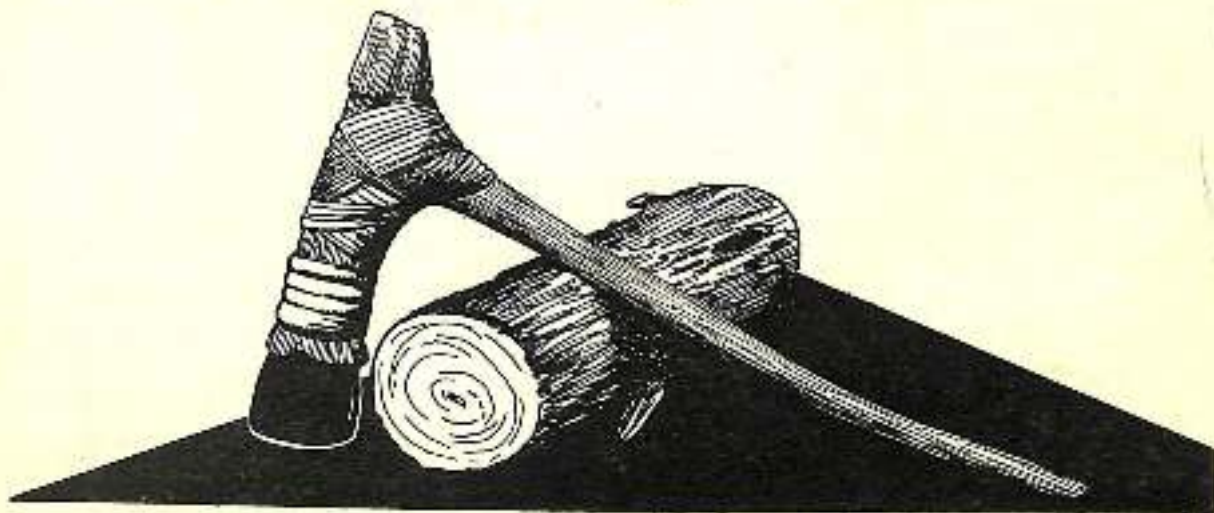
vaak keerden de „handelsschoeners" huiswaarts met kostbaarere lading. Menige Papoen is als slaaf van zijn pnaaldorp weggevoerd naar de Molukken. De slavernij was een heel gewoon verschijnsel in die dagen. Ook onze Compagnie kocht wel slaven op en er zal menige Papoea zijn verdere leven gesleten hebben in de nootmuskaantuin van de perkeniers in de Molukken, die zijn geboortegrond nimmer heeft terug gezien.

Zoo werd de Tidoreesche soevereiniteit in Papoealand, zij het dan niet welomschreven, toch door de Compagnie erkend. Eerst in het jaar 1814, toen de groote Napoleon in Europa en ook in ons land zijn macht verloor en Engeland, dat al den tijd van de Fransche overheersching onze koloniën had beheerd, tot de teruggave van de gebieden kwam, toen werd het recht van Tidore op de Papoesche eilanden op de Conventie van 15 Aug. 1814 in een staatsstuk vastgelegd. Hiermede, omdat Tidore aan onze Regeering was onderworpen, werd dus ook het Nederlandsche Gezag over Nieuw-Guinee internationaal erkend. Het vaststellen van de grenzen heeft langer geduurd en kwam eerst tachtig jaren later tot stand. In een tractaat van 16 Mei 1805 werd bepaald, dat de grenzen zouden loopen zooals wij die nu op de kaart zien gegeven. Het krachtige Duitse rijk van 1871, waar de groote staatsman Bismarck

zoer ijverde voor koloniën, richtte zich ook om nieuw gebied naar het verre Oosten. Er kwamen bloeiende koloniën op de eilanden, die nog altijd den „Bismarck-archipel" worden genoemd. En ook op het Noord-Oostelijke deel van het vasteland van Nieuw-Guinee werden gebieden voor Duitschland gewonnen. Deze gebieden heeft Duitschland echter na den wereldoorlog moeten afstaan aan Australië. Zij zijn tegenwoordig aangegeven met den naam „Territory of New-Guinea".

Tenslotte willen wij nog even melden, dat bij de verdeling van dit groote eiland tusschen Nederland, Duitschland en Engeland, ons land ruim 49 %, dus bijna de helft heeft gekregen. In 1828 werd dit deel officieel in bezit genomen. Maar eerst in 1898 is er een geregeld bestuur ingevoerd.

Wij hebben even de geschiedenis van Nieuw-Guinee nagegaan. Om een volledig beeld van dit groote gebied te krijgen, was het wel noodig, ook al vreezen wij, dat er lezers zijn, die dit droge stukje historie wel wilden missen. Laten zij echter niet vergeten, dat wij de gevolgen van wat er in vroegere eeuwen over dit gebied werd besloten, nog altijd aantreffen bij de Papoea's, als wij nu een reis gaan maken langs kust en kaap. Wij hopen er dan zoo terloops op te wijzen.

Wij gaan de reis maken met de prauw, want om Papoealand goed te leeren kennen moeten wij niet op het dek van den mailstoomer blijven, zooals veel toeristen dat doen, die dan ook alleen maar het verre groen van palmen en broodboomen te zien krijgen en op de bootstations wat Papoea's, die er in hun Europeesche kleeren niet erg Papoesch uitzien. Ook gaan wij niet met een motorbootje, want wij willen genieten van zee en strand en niet nu en dan hezwijmen door benzinelucht en ook niet onderweg maar aldoor hooren het eentonig geronk van een motor. Neen, om te genieten gaan wij met de prauw, zooals schrijver dezen weken lang zwierf van kaap tot kaap, door vloedbosch of langs de loodrecht omhoog rijkende koraalrotsen. Langzaam, uiterst langzaam gaat zoo'n roeitocht. Papoea's hebben nooit haast. Voor wie met open oog en open oor de natuur wil bestudeeren, is dat juist wat hij begeert.

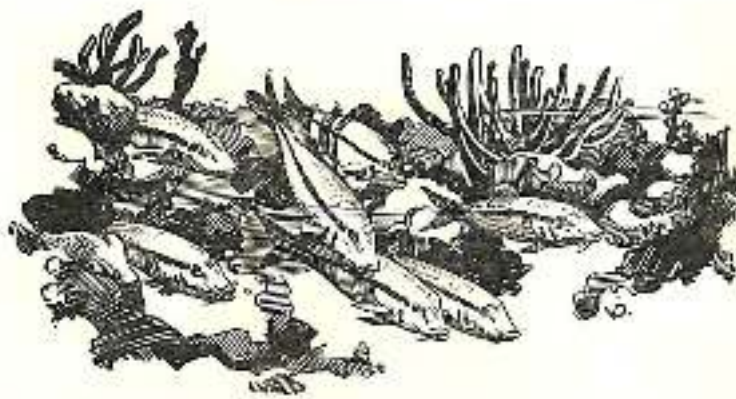
De prauw ligt klaar. Wij hebben een flinke tweevlecks prauw gekozen. Het voortuig is acht meter lang en uit een boomstam gehakt. Wat een sierlijk model heeft ze. Het is er een van den Binkstam en de Bialkers van de Schouteneilanden zijn beroemd als

prauwenhalkers en zeerobben. Zulke menschen hebben wij juist noodig voor onze reis. De voorsteven van de prauw is van mooi snijwerk voorzien. Om ons wat schaduw te geven op de reis, opdat wij niet al te zeer zouden verbranden, hebben de mannen op het middengedeelte van de smalle prauw een abdakje gemaakt van gedroogde sagobladeren (atap). Wij nemen plaats op een vloertje van niboenglatten. Even schommelt de slanke prauw als wij aan boord gaan. Geen nood, omslaan kan zij niet. Daarvoor dienen juist de breed uitstekende uitleggers of vlerken. Ook de rondhouten palen waarop die rusten, zijn van

Reizen per prauw langs Depoe's kust

saljwerk voorzien. Mooie figuren zijn er op weergegeven.

De morgenzon speelt op het hooge Arafakgebergte. De hoogplaats Manokwari ligt nog in nevelen gehuld. Het is half zes in den morgen. De tropendag is aangevangen. Wij varen langzaam de Dorekbaai uit.

Wij hebben een mooi vaarplan. Van Manokwari, de hoofdplaats, gaan wij de diep ingezonden Geelvink-baai in tot de Wandammenbaai. Dan vervolgen wij de kust tot aan het onherbergzame Waropengebied, steken dan over naar de eilanden ten Noorden van de Geelvink-baai: Jappen-Biak en Soepiori, om langs Knap d'Urville naar Oost-Nieuw-Guinee te varen tot aan de verre Humboldtbaai toe. Hoeveel weken zoo'n tocht wel duren zal, weten wij nog niet. Maar als wij de reis gemaakt hebben, kunnen wij meespreken over al het schoone wat de natuur en samenleving hier te zien geven.

Onze roeiers zitten twee na twee op een stukje hoombast naast elkaar. Voor ons zitten er zes en in het achtergedeelte van de prauw ook zes. Zij hebben hun pagaai (een groote schepper, breed van blad, dun gesneden en met een rondhouten steel waaraan een klein dwarshoutje op het eind als handvat) gereed. Dan klinkt het hevel: „hop-pai” en daar gaan wij voort. Met breeden zwaai wordt de pagaai in het heldere zeewater voortbewogen en zoo scheppen de mannen de prauw voort. Een breed spoor van schuim laat de

prauw achter zich. Onze „djoeroemoedi”, de stuurman, stuurt eveneens met een pagaai, want de prauw heeft geen roer.

En nu de ogen maar den kost geven! Er is heel wat te zien onder weg.

Wij bemerken al dadelijk, dat de Papoea's niet gewoon zijn om verre oversteeken over zee te maken. Zij volgen zooveel mogelijk de kust. Waar Papoealand een land is van vele en diepe baaien, zal die methode

van varen ons heel wat uren kosten. Maar wij hebben het groote voordeel, dat wij nu meer te genieten krijgen. Wij kunnen zoo op ons gemak de welige plantenwereld van het strand bewonderen en op de ondiepe plaatsen ons verlustigen in de pracht van de zeetuinen. Hierom is Nieuw-Guinee beroemd. Kijk maar eens in den lichtgroen gekleurden spiegel van het heldere zeemat. Gij zult uw adem inhouden van verbazing. De mooiste bloementuin van Holland haalt niet bij wat hier te zien is. Langs den golen grond, vier, vijf vaam diep, vlieden scholen vreemdgekleurde visschen, sommige als van goud, anderen purper, violet of cobaltblauw, in soepele zwenking naar de veilige schuilhoeken tusschen koraalstengels, wieren en nemonen. Wat een kleutenpracht! Als heftengeween in bruze vertakking, uiterst teer aan de rinden, praalt het „madreporen” koraal in bruin, groen of fel blauw. De koraalstengels zijn zoo teer, dat zij bij de minste aanraking breken. Maar langs den buitenkant van het rif zijn andere soorten, waanervormige korallen van het reinste wit, of geweldige bloenkoolvormige massa's vol wondere windingen en overal bezet met een begroeiing van kleutig zeewier.

En wanneer wij nu eens een klein stukje van dien voerstoenden wonder tuin afbreken en onder het vergrootglas leggen, dan zien wij een boterwerk van pijpjes en boogjes, uiterst teer en schoon. Wie zijn de bouwers van die schoone kalkpaleizen? Het zijn de koraalpoliepen, kleine levende wezens,

zoo slap als gelei, maar in staat de kalk uit het zeewater af te zonderen en die rondom het kleine lichaampje af te zetten als een pantsertje. Zou vijfwaart dit weeke diertje zich tegen de kracht van het water, en sterft het leven af, dan blijft

voor de zeevaart, worden door weer en wind vermalen tot fijn zand, in de altijd woelende zee. Eeuwen lang is dat zoo geweest en hoe lang zal het nog voortduren? Zoo werden de eilanden opgebouwd waarop nu de tropenzon straalt in

Landschap van Papua's kust (achter een eilandje het paaldrp).

er een klein pijpje over van sterke kalk. In talloze vormen groeien die koralen aan. Wij hebben, als wij dat wonder gadeslaan, een nieuwe wereld voor ons. Wij kunnen slechts stamelen: „hoe groot zijn Uw werken o Heere, Gij hebt ze alle met wijsheid gemaakt”. Die zeeuinen om Papoealand zijn een wereld van strijd om het bestaan. Zij zijn overbevolkt met allerlei dieren en het is al leven en bewegen. De koraalriffen, zoo gevaarlijk

klimmende kracht en waarop Papoea's leven, onbewust van de schoonheid langs hun stranden.

Rustig trekt onze prauw langs de mooie palmen-eilandjes van de groote, wijde Coelvinck-baai. Daar woonden de pioniers, die hier het zendingswerk begonnen zijn. Wij zullen hen daar gadeslaan in dat moedlijke werk, als wij gaan vertellen van hun arbeid.

De Papoesche roeiers trekken kalm en zeer regelmatig aan hun pagaaien. Een aardig gezicht, die chocoladebruine, sterke kerels, slechts met een kort schortje gekleed. De zon doet hun stevig gespierde lichamen glanzen. Een snoer gekleurde kralen hebben zij om den hals, veeren in het lange kroeshaar. Kijk, daar haalt een van de ploeg zijn draagtasch te voorschijn. Iedere Papoea heeft zoo'n gevlochten tasch bij zich. Wat er in zoo'n tasch alzoo zit aan wereldsche schatten? Allereerst een hambou kokertje waarin wat droog zwam, een scherfje van een gebroken kopje en een stukje blauw katoen. Het is zijn lucifersdoos. Met een vlotte beweging kan hij het scherfje langs den gladden bamboekant wrijven, door de warmte aldus ontwikkeld begint het stukje zwam te rooken en vat cindelijk vlam. Ook bevat de draagtasch een kalebasvrucht, die met aardige spiraalfiguurtjes is versierd. Er zit kalk in, van fijne witte schelpen gebrand. Verder zien wij betelnootjes, groene peperkorrels en een stukje Ampenontabak. Hij zoekt een betelnoot uit, plaatst die tusschen zijn sterke tanden en kraakt de noot. Dan gaat hij den inhoud er uit peuteren en er malend op kauwen. Zijn buurman heeft eveneens een noot gepakt en volgt zijn voorbeeld. Dan komt de kalkkoker te voorschijn. Een lang staafje, dat tevens als stop dienst doet, wordt er uit getrokken. Even likt de roeier aan dit staafje. Dan rommelt hij er eens mede in den koker. De kalk kleeft aan het staafje en met zichtbaar welbehagen vegen de lippen het witte poeder weg. De buurman gebruikt evenzoo het stokje. Waarna zou hij het vies vinden! Nu nog een primpje tabak en klaar is Kees. Het toevoegen van de kalk heeft een vreemde werking. Het speeksel wordt rood. Lekker frisch moet de versnapering, volgens de Papoea's, zijn.

De Papoea's gaan graag op reis. Wanneer zij een groote prauw hebben, zooals deze, waarin wij zitten, kunnen zij lichten maken die weken, ja maanden duren. Niet dat zij al dien tijd in de prauw zitten, maar zij houden er van van plaats tot plaats te trekken en overal even te blijven. Mei

plezier ankeren zij ook in een baai, waar geen mensch woont, als er maar goed vischwater is. Nauwelijks is de prauw geankerd, of de roeiers gaan visch schieten (zij schieten visch met pijl en boog) of schelpdieren zoeken. Het is nog niet zoo heel lang geleden, dat zij door de bewoners van zoo'n streek werden beslopen en aangevallen. Uilkijken was toen wel noodig. Daarom werd er 's avonds steeds een groot bivakvuur aangelegd en luisterde men goed toe, of men ook eenig gerucht hoorde.

Toen was het varen met veel gevaar. Nu het Christendom meer en meer in het kustgebied is doorgedrongen, worden de reizen minder moeilijk. Er is door het Evangelie meer saamhoorigheid tusschen de kuststammen gekomen en vijandschap maakte plaats voor een rustige samenleving. Maar vroeger!

Zending F. J. F. van Hasselt, die veel groote reizen maakte in den tijd, dat er nog overal heidendom was, vertelt er ons van in zijn mooi boek: „In het land van de Papoea's". Wij geven hem het woord.

„Wanneer wij met zoo'n prauw de kust passeeren van Wariab en Sjeri, dan ziet gij op een oogenblik, dat de Papoea's alle vuur dooven dat in de prauw is, pijpen, strootjes, kortom al, wat eenig vuur vertoont, wordt gedoofd. Wij zien n.l. in de verte drie roode heuvels, en nu vertellen de Papoea's dat te midden van die heuvels de „Wambraw" woont, dat is de hergwind, die hier waait en als die „Wambraw" vuur ontwaart, dan wordt hij boos, komt uit zijn schuilplaats en verniet de prauw, waarin men zoo onvoorzichtig was.

Plaatsen die nog voor den boeg liggen, mogen niet genoemd worden; de daemones, (booze geesten) vernemen dan immers ook, waar wij heengaan en zullen dan tegenwind zenden en hooge zee. Om dezelfde reden mag men niet met den vinger naar een plaats vóór den boeg wijzen. Als men over een eiland wil spreken, zegt men: „het drijfhout daarginds"; kopen, rivieren, dorpen

noemt men met omschrijvingen, met verholen namen, om de geesten om den tuin te leiden en men wijst, niet met den vinger, maar met den elleboog; dan wijst de vinger den anderen kant uit. Een doode visch die vóór de prauw drijft, is een teeken dat er gevaar dreigt wanneer men voort wil roeien; een doode visch aan bakboordzijde meldt een doode links, en een aan stuurboord, een doode rechts van de prauw. Van een bepaald koraalrif mag men geen schelpdieren of krabben halen; de booze geest die dáár woont, zou boos worden en den brutalen indringer pijnigen."

Wij zijn onder tusschen een paaldorp van de Papoea's genaderd. Wij kunnen wel zeggen, dat bijna alle paaldorpen van de Noord-kust en de eilanden haven zee zijn gebouwd. Wanneer wij over die rijen schuimende golven langs een rif de baai zijn binnengekomen, zien wij het paaldorp tusschen vloedhoornen verscholen liggen. Ja, de Papoea's weten ook wel, waarom zij hun huizen zoo verscholen achter klippen, diep in een baai hebben gekorwd! Hier woonden zij veilig, in de dagen toen er steeds strijd was tusschen de stammen. Vanuit zee heeft men werk genoeg zonder omslaan binnen de stille baai te komen en van uit het land kunnen wij het dorp niet benaderen zonder een prauw. Niemand kan dichtbij komen of hij is al geruimen tijd van te voren opgemerkt. Bovendien zien wij, dat onze roeiers nu voor wij naderbij varen, de prauw keeren. De achterstevan komt voor te liggen, de boeg achterwaarts. Dat is een teeken, dat wij niet als vijanden komen maar als vrienden. Nog altijd wordt dit gebruik gehandhaafd.

In dit Papoesche Venetië laten wij het anker vallen. Onze komst lokt de bewoners naar den platvormigen uitbouw voor hun huizen, maakt de honden aan het blaffen, de varkens aan het knorren en de kippen aan het kakelen. Want al

Papoesche roeiers uit de Humboldtbaai.

dat levend gedoe woont daar met elkaar in die arken op palen, hoog boven het peil van het getij. Erg gezellig zien de huizen er niet uit. Wrakke bruggetjes verbinden de bouwwerken met elkaar en als wij langs een ingekeepten paal zijn opgeklimmen, om eens nader kennis te maken met de bewoners, dan staan wij al spoedig op een paar zwiepende bambocs. Wij voelen het onder ons bewegen, wij bemerken, dat de bamboes, latten en boomstammertjes, waaruit de bruggen bestaan, er maar los op liggen. Wij dreigen ieder oogenblik er af te vallen en zijn blij als men ons twee stokken brengt, die wij dan beurtelings opheffen en weer in zee poten en zoodoende gelukt het ons een hUIS binnen te gaan.

Nu wij binnen zijn, kunnen wij het hUIS wat beter opnemen. Wand en buitenwand vertoont het hUIS alleen aan de voor- en achterzijde. Het dak, in het midden vrij hoog, daalt boogvormig links en rechts naar den vloer af. Daardoor kijgt het hUIS van buiten den vorm als van een groote schildpadschaal. In het midden bevindt zich een breede gang en wij bemerken, dat deze ruimte wordt benut om er een prauw in te bewaren, die, lag zij steeds buiten in het laaiend zonnelicht, spoedig splijten zou. De mooiste ruimte van de

woning is alzoo voor het vaartuig bestemd en terecht, want wat zouden de Papoea's hier aanvangen zonder een goed vervoermiddel. De overige ruimte is zoo goed en kwad dat mogelijk was, met vlechtwerk gescheiden. Iedere

Die rook heeft het rondhouten geramte van het huis zwart gemaakt en de guirlandes van spinnenweb, die overal rijkelijk van de dakspanten en nakbalken nhangen, zijn er zoo dik van geworden als sajetzraden. Men kookt het eten op de haard

Het groote Papoese paddepoel.
Amboi op Jappen. Hier wonen ruim twee duizend Papoea's.

ruimte, aldus verkregen, geeft de woonplaats voor een gezin. Er wonen wel meer dan zeventig menschen in dit gebouw bij elkaar. Maar de meeste bewoners zitten in de ruimte op en bij de prauw. Dat lijkt daar wel de algemeene conversatiezaal. Wij zien hier ook verschillende vuurhaarden gloeien en begrijpen nu, waarom onze oogen al maar tranen. Er zijn geen schoorsteenen in het huis en de rook hangt in een wolk om ons heen.

vuren en de mannen halen er zoo nu en dan een brandend tallhout uit om hun stroofje aan te steken of, wat nog al eens voorkomt, een paar vechtende honden weg te jagen. Menige jachthond heeft op deze wijze al een paar brandwonden opgelopen. Aan dierenbescherming doen de Papoea's nog niet.

Des avonds worden er in den wand, die van sagelbladstelen is vervaardigd, horstokkels ge-

stoken. Het zijn gedrongde palabladeren, als een groot peperhuis opgerold en waarin stukjes hoomhars (damar) gestoken zijn. Dan wordt het huis met een walmend licht verlicht.

Veel bewoners zijn er op het oogenblik niet thuis. Overdag is het huis in den regel leeg; de mannen zijn aan het vissen, hebben werk in hun tuinen of smeden lanspunten en kapmessen op het strand. De vrouwen pleten in de kleine tuintjes, aan den zoom van het oerwoud, hun aardvruchten of zitten in de schaduw van een breedgetakten ketapamboom matten te vlechten of bakken van roode klei kookpotten en sogovormen. De kinderen spelen in de modder van de kreekjes of poedelen in het zeewater tusschen de palen van de huizen. Vaak ook zwerven die poedelnaakte kinderen langs het strand in groepjes en zoeken lekkernijen op het rif. Alles wat piept, springt en zweet is welkome mondkost. Kieskeurig zijn zij niet.

Bij het haardvuur, na de dagtaak, is het gezellig in die paalhuizen. Een oud stammocdertje vertelt een legende. De Papoea's hebben een schat van overoude volksverhalen, die zoo, van vader op zoon zijn verteld en aldus bewaard gebleven voor het nageslacht. Lezen of schrijven kunnen deze menschen nog niet. De jongeren die op de zendingsschooltjes gaan, leeren het. Alle volksverhalen zijn dus door mondelinge overlevering bewaard gebleven.

Meubelen zijn er in het geheele huis niet te zien. Wij bemerken al spoedig, dat wij hier, wat met een geleerd woord genoemd wordt, een „primitieve" samenleving, te doen hebben. De drie kenmerken van die samenleving zijn: Het huis is alleen maar plaats van beschutting. Men leeft er als het buiten donker is, als het regent of als men bang is voor overval van een vijand. Kleeding is alleen maar schaamtebedekking. Veel kleeding dragen de Papoea's dus niet en voedsel is alleen maar stilling van den honger. Er wordt op oenstijd geen tafel gezellig gedekt. Geen messen, lepels of vorken gebruikt men. Eenvoudiger dan hier in Papoealand kan

Een prauwte aan de kust.

men zich een samenleving morielijk denken. Wij zien dus geen meubelen. Op den vloer, waar wij tusschen latten en reepen boomschors heen de zee onder ons zien golven, liggen wat slaapmatten, van breede strooken pandanbladeren gevlechten. En dan zien wij houten hoofdstuunsels die den dienst onzer hoofdkussens vervullen en waarop de Papoea's met hun hals gaan liggen, omdat anders de ruige kroesharen verward raken. De meeste paaldorpen der Papoea's liggen boven zee gebouwd. Er zijn echter een paar streken op de Noord-kust, waar wij ook vestigingen op den vasten wal aantreffen. Zoo in de Wandammenbaai en op Oostelijk Nieuw-Guinee. Bijna overal vertoont de kust hetzelfde beeld. Het oerbosch groeit tot aan de kust voort. Er is weinig strand en hier en daar rijzen hooge rutsken op uit zee. Wanneer wij echter aan de Warapenkust komen, verandert het landschap. Hier zijn wij in het gebied van de vloedbosschen. Deze bosschen van groote uitgestrektheid, mijlen lang langs de kust, bestaan uit rhizophoren (ihiza: wortel en pherein: dragen). Bij vloed gelijkt zoo'n bosch veel op een overstroomd gebied, maar bij ebbe, dan zien wij den modderbodem, waarmt de boomen optrijzen en dan lijken wij met verbazing naar de zonderlinge wortels, waarop de boomen rusten en waarnaar zij hun giektschen naam te danken hebben. Uit den bodem zien wij eerst een massa reus-

Papoea van Waropen-Kai.

nchtige wortels opschieten, die zich hoog boven de oppervlakte vereenigen en die met elkaar een mooien rechten stam torsen. De Papoea's vinden vrij gemakkelijk hun weg door zoo'n vloedbosch. Bij hoog water zitten zij in hun kleine prauw en roeien dan tusschen de boomen door en bij laag water loopen zij over de wortelbedden heen, want die wortels maken zulke vreemde-soortige bochten, dat zij van boom tot boom natuurlijke bruggen vormen boven den moerasbodem. Bovendien kunnen de Papoea's goed springen.

Niet alleen het gebied van de Waropen-Kai, maar ook op West-Nieuw-Guinee zijn er groote kuststrooken waar uitsluitend vloedbosschen zijn en op het eiland Noemfor is het dorp Bawé bekend als een plaats geheel door wortelboomen omringd. Schrijver dezès heeft vele dagen in de vloedbosschen van Waropen-Kai doorgebracht. Hoe eentonig en somber is hier het landschap. Wat een paradijs voor krokodillen, die er in groote

menigte voor komen. Maar ook veel schaaldieren, krabben en paling, een belangrijk voedingsmiddel voor de bewoners. Er groeit een soort boom waarvan de kegelvormige vrucht gegeten wordt. De meisjes en vrouwen van de kampongs trekken er dan samen op uit om die vruchten te zoeken en dan klauteren zij niet alleen over de wortels, maar ook over de takken van den eenen boom naar den anderen. Menigeen is ochter op zoo'n tocht door slangen gebeten en moest het oogsten met den dood bekoopen.

De vloedbosschen zijn zeer gevaarlijk door de miljarden muskieten die hier het leven ondragelijk maken en de gevaarlijke malarialkoorts brengen. Het ganst alom en de binnendinger wordt in een oogwenk met de groote zwarte muggen overdekt. De rhizophoren leveren zeer sterk en goed hout voor staketsels, palen en binten en ook een belangrijk uitvoermiddel, de looibast.

Er zijn ook soorten van mangroven die een vruchtje dragen, waaruit de Papoea's de roode verfstof trekken waarmee zij hun vlechtwerk kleuren. Maar wij moeten medelijden hebben met de vele bewoners in de Waropenstreek, die daar wonen aan de monding der groote rivieren te midden van die vloedbosschen op de modderbanken. Wat een modder en slijk!

Toch zijn er volkrijke dorpen daar, sommige plaatsen met meer dan duizend inwoners. Laten wij zoo'n kampong bezoeken. Het is er een zooals al die modderplaatsen zijn.

Daar liggen in lange rij de sombere paalhuizen boven het chocolade-kleurige water van de trangstroomende rivier. Een lange weg van ongeschildde mangrove-latten verbindt die huizen met elkaar. Het is gevaarlijk langs dien weg te gaan, want de latten zijn half vergaan en onder ons ligt de modderige afgrond. Aan den oever zien wij de prachtige waaierskoepels van een groep sagopalmen, waarin de zon speelt. Die sagopalmen leveren het hoofdvoedsel der bevolking, de sago. Een lange afrastering van dikke boomstammen geeft de plaats aan waar de Papoea's hun var-

kens folk en beschermt de dikbuiden tegen de krokodillen.

Omhoog gehaald op een slijkbank liggen de prauwen. Er zitten geen uilleggers aan en zij zijn niet kunstig gebouwd. Het zijn maar uitgeholde boomstammen, waarbij sommige zelfs geen voor- noch achterstevan bezitten. De boeg is zoo laag afgesneden, dat, als de prauw diep geladen is, men gewoonlijk daar een knaapje neerzet, dat dan met modder wordt vastgeplakt en dan dienst doet de boeggolf luiten boord te houden. Aan den achterstevan is een gewoon muurtje modder voldoende. Zoo'n prauw kan zoowel worden

behandeld door één oude vrouw, die achterin zit en met een breede pagaai roeit en stuurt tegelijk, terwijl de stroom in het water de boot voortdrijft, als door een dozijn krachtige Papoea's, die met gezwollen spieren en regelmatig bewegen het vaartuig tegen tij en stroom indrijven. Hun handigheid is bewonderenswaardig, evenals hun evenwicht en houding. Als men slechts even iets ter zijde gaat, slaat de prauw om. Maar de Papoea's zijn geboren prauwenaarders. De kleinste kinderen zijn er al even handig mede, als op de lattenbrug en in het slijk. Modder is te Waropen-Kai goed voor duizend dingen. Modder is het speelterrein voor kinderen en varkens. Uit de toate, zonnewarme massa spruiten jonge sagostoelen op en er in, temidden van opborrelende luchtballen, vroeten groote krabben. Zoo geeft die modder het voedsel voor de bewoners. Heel de plaats is niets dan één sterkkriekende poel, waaruit de bevolking zelf schijnt gesproten en zeker haar luchtje te danken heeft, dat wij overal ruiken.

Zoo is Papoea's kust. Een afwisseling van natuurverschijnselen. Wonderschoon koraal, eenzame reepjes zandstrand, waarop mooie schelpen te vinden zijn en ons oog verlustigd wordt door slanke kasuarinen, (naaldboomen) met kruinen van het fijnste groen en laag op het zand de purperen kelken van een slingerplant, de „Ipomoea". Dan weer stijle ratskappen en tenslotte ook de rhizophorenbosschen op de slijkbanken. En boven dit alles een helder blauwe lucht en een stralende zon, die de aarde warm stoelt en vruchtbaarheid geeft.

Terwijl langs de kust van Papoealand het zendingswerk voortgang had, lagen daar de bosschen, die tot aan de kust voortwoekerden, als een bijna ondoordringbare muur en sloten het binnenland af.

Van dat binnenland was zoo goed als niets bekend. Woonden er vele stammen, was het dun bevolkt? Wie zou het zeggen. De kustpapoea's die wel met de binnenlanders in aantaking kwamen, spraken over die „haripori" met groote minachting. Zij gevoelden zich veel voornamer. Wat voor verschrikkelijke dingen er zich hebben afgespeeld, daar, ver van de kust, bij de botsing van kustbewoners en binnenlanders, wie zal het kunnen navertellen?

Tot de ontroking van de kustpapoea's en binnenlanders heeft medegewerkt de jacht op den paradijsvogel en het winnen van boomhars (damar) dat een winstgevend uitvoerproduct werd op sommige kuststations.

De paradijsvogel.

Deze komt ook in verschillende kleur en grootte voor. De kleinste heet Konings-paradijsvogel, is pl.m. 1 d.M. lang, op den rug karmozijn-rood en de brik is wit; maar aan den kop en borst zijn nog meer kleuren te zien. De grootste soort is pl.m. 5 d.M. en is voornamelijk zwart. De meest bekende soort heeft goud-gele pluimen, die uit de borst voortkomen. Het is vooral deze soort, waarop het meest jacht gemaakt wordt. De Paradijsvogel speelt een groote rol, niet alleen in de natuur van

Nieuw-Guinee, maar ook in het leven van de menschen.

Dit schoone diertje is lange jaren een ernstig tegenwerker van de zending geweest.

In den tijd van de Oost-Ind. Compagnie gingen er al zeeschepen naar Nieuw-Guinee om paradijsvogels te koop. De Papoea's verkochten de huiden, waarvan zij eerst de pooten hadden afgesneden. Dat deed de menschen in Europa zeggen, dat dit een Paradijsvogel was, een vogel, die nooit op de aarde kwam en zich voedde met den darw des hemels. De officiële naam van dat soort Paradijsvogel is nog: „Paradisea apoda", d.w.z. de pootloze Paradijsvogel. Om dien vogel te bemachtigen, mochten de jagers tegenwoordig heel ver het binnenland in, omdat zij aan de kust bijna niet meer gevonden worden. Vroeger werden die vogels met pijl en boog geschoten. Nu met geweren.

Maar die geweren en dat kruit en lood, dat de bosschen in gaat, dienen heusch niet alleen om vogels dood te schieten. Het wordt ook helaas dikwijls genoeg gebruikt om menschen te dooden. Vroeger, toen er geen ambtenaar van de Regeering op Nieuw-Guinee was, kon iedereen to allen tijde op de Paradijsvogeljacht gaan. Dat is nu uit. Een deel van het jaar is de jacht gesloten, en ieder, die wil gaan jagen moet eerst aan de Regeering een som gelds betalen. Maar dan gaan ook geweren, kruit en lood de bosschen in, het gebergte op, en dan hoort men ook in den regel gauw, dat er vermoord is.

Die Paradijsvogels worden op Nieuw-Guinee verhandeld van f 10.— tot f 60.—. Het scheelt natuurlijk, of het een mooie vogel is met lange pluimen of dat die pluimen kort zijn en vooral geeft het een groot verschil of de mode in Europa vogels op de hoeden voorschrijft of niet. Want die vogels verhuizen naar de modenagazijnen in Europa. Dan kost zoo'n vogel netjes opgemaakt en geveerd in de mode-kleur soms wel f 200.—. Als de dames eens wisten, hoe de Paradijsvogel dikwijls de oorzaak is van moord en doodslag, misschien zonden zij dan maar liever een onschuldig bloempje of lintje op den hoed verkiezen. Om de groote winst, die de jacht op Paradijsvogels gaf, trekken heel wat jagers, vreemdelingen zoowel als Papoea's, elk jaar de bosschen in. Niet allen kwamen terug; sommigen werden ziek en stierven, anderen werden vermoord. Maar het avontuurlijke trekt aan; men doet zoo iets liever dan geregeld werken. Want nun geregelden arbeid is de Papoea nog niet gewend en hij zal er ook niet licht aan wennen.

Zoo werd door de vogeljacht de Papoea een avonturier. Hoe vaak kwamen de zendelingen op hunne reizen in een paaldorp, waar de Papoea's niet thuis waren. Zij waren er weer op uitgetoogen om vogels te vangen. Vrouwen en kinderen waren mede. In de bosschen zwierfven zij rond, aten er wat er te vinden was, sliepen in boschhutten ten prooi van de malariamuskieten en deelen er allerlei ziekten en kwalen op. Met de binnelanders werd soms vriendschap gesloten, maar, omdat de vogeljagers er allerlei gemeene practijken op na hielden om toch maar in het bezit van de vogelhuiden te komen, eindigde de vriendschap maar al te vaak in strijd.

Het was een groote zegen, toen eindelijk de Reggering aan het vogeljagen een eind maakte en de Paradijsvogeljacht verbood.

Om in de bosschen te komen, moeten wij eerst door de moerassen. Langs de geheele kustlijn van Papoesland strekken die moerassen zich uit. Hier groeit de sagopalme en levert het hoofdvoedsel voor

de bewoners. Dat het in de broeiende warmte van die wouden zeer ongezond is, behoeven wij niet te vertellen, dat begrijpt ieder.

De gevreesde malariekoorts komt dan ook bij alle Papoeastammen veel voor. Achter de moerassen krijgen wij de zogenaamde tropische regenwouden. Een overweldigende veelsoortigheid van boomen en heesters loeit hier het oog. Wij vinden er boom- en heester-soorten, die nergens elders in Indië groeien. Dat zijn de Australische soorten, zooals b.v. de stamvarens, die vele meters hoog worden en de omgeving sieren met hun waaiervormige varenbladeren. Overal hechten zich de slingerplanten of linnen aan de boomtrillen en zlingeren door het groen. De boomtakken zijn met epiphyten (varens en de mooie orchideeën, waarvan er talloze soorten bloeien in onbeschrijflijke pracht) behangen, terwijl zich onder de knieën der groote boomen een rijke ondergroei ontwikkelt van allerlei gedoornde struiken. Wegen zijn er niet, alleen maar hier en daar smalle, slecht onderhouden voetpaden. Het is dan ook geen prettig reizen, want telkens blijft de reiziger met zijn kleeren haken aan de doornen. Wij zijn verbaasd, dat de Papoea's met hun naakte beenen er zich zoo slag en lenig tusschen door bewegen. De ondoordringbaarheid van de regenwouden valt meestal wel mee. Ieder die er zich in waagt, zal spoedig bemerken, dat men eigenlijk alleen in zijn wondeling belemmerd wordt door de gedoornde bladeren der rotans, de dichtheid van de bamboeboschjes, de omgevallen, dichtbegroeide boomstammen die er langzaam liggen te vergaan, en de telkens weer verrassende groote modderkuilen, die onzichtbaar voor het oog vanwege de ruyge begroeiing, ons plotseling tot het middel doen wegzakken.

Veel diersoorten komen wij niet tegen. Het grootste viervoetige dier, dat wij hier vinden, is het varken. Heel vroeger is dat ook niet op Nieuw-Guinee geweest. Het is er in vroegeren tijd van elders ingevoerd. De Papoea's hebben ze als huisdieren, maar zij worden ook heel veel in het wild

De paradijsvogel „Paradiseu Apoda“.

aangetroffen, ja zij komen hier en daar zóó veel voor, dat het een ware plaag is voor de menschen, die tuinen aanleggen, want die wilde varkens vernielen heel wat.

Het echte Australische dier vinden wij op Nieuw-Guinee wél, dat is het huiddier. In verscheidene soorten komt het voor. De Papoen's maken er veel jacht op. Het meest bekend zijn wel de kringoor's, met hun lange achter- en korte voorpooten. Puntige steenen steken uit den grond naar boven, boomwortels belemmeren het gaan, lianen, waaronder gedoornde, slingeren zich over en langs het pad, en als wij niet oppassen, wonden ze ons of laten ons trimbelen. En het is ook gauwch niet uitgesloten, dat wij den voet zelden zouden op een slang of een ander kruipend dier. Als wij iets van het oerwoud willen zien, dan moeten wij blijven staan om eens goed rond te kijken. En dan zien wij eerst, op den bodem mos en varenskruid, daarboven struikgewas en laag geboomte; boven dit laag geboomte spreiden zich de takken uit van boomen, die iets hooger zijn en daarboven weer hogere boomen. Reusachtige lianen en rotanpalmen slingeren zich van boom tot boom, tot in den allerhoogste. Maar met recht: „door het bosch zien wij de boomen niet“.

De grootste vogel is de kasuaris. Die vliegt niet, heeft zware pooten, waaraan tenen met lange, scherpe nagels. Zijn grootste vijand is het wilde varken, dat de eieren van den kasuaris gaarne lust. Volgens de Papoen's verminderen de kasuarissen daardoor erg.

Van het sterke, holle dijbeen van dezen vogel maken de Papoen's hun dolken; gevaarlijke wapens. De zwarte voeren gebruiken de binnenlanders om gordels, balslangen en hooldversierselen van te maken.

Stijgen wij hooger, daar waar gewoonlijk tegen den middag de wolken zich vormen, dan komen wij in het gebergtebosch. Het aantal soorten van boomen neemt af. Wij zien geen palmsoorten meer, geen ficus, casuarinen, waringins. Hier en daar trekt zich nog een forsche broodboom af,

waarvan de vrucht door de Papoen's gepoft wordt en die dan een deegachtige voeding biedt.

De meeste boomen doen aan onze Hollandsche eiken denken. En vooral zien wij ijzerhouthoomen en naaldhout. Hier is het gebied van de mossorten. Hoe hooger wij klimmen, hoe minder boomen wij opmerken. Boven de duizend meter komen wij in het „alpine-gebied“, met zijn grasvlakten (grassen, varens en struiken). Hier begint de temperatuur af te nemen. Het is er vooral tegen den avond zeer koel. Des nachts kan het zelfs koud zijn. Tegen den middag ontwikkelen zich beneden in het woud de wolkgevaarten. Dan zien wij onder ons een grijzen mist en voelen ons van de wereld afgesloten. Meei uitzicht heeft men dan ook niet. Boven ons baden de hooge bergtoppen in den zonnegloed.

Uit de bosschen halen de Papoen's verschillende producten, die zij aan de Chineesche handelaars, die overal op de bootstations zich gevestigd hebben, verkoopen. Zij krijgen voor hun waren ruilartikelen, zooals tabak, katoen, Japonesche artikelen, borden, lampjes enz.

De Chineezzen beginnen met aan de Papoen's allerlei waren op voorschot te geven. Begeerig naar de mooie spullen, neemt de Papoen alles graag aan. Hij kleedt zijn kinderen met kleeren, roestal bontgekleurde katoenen jurken en bandjes, die al heel spoedig gescheurd en groezelig zijn. Hij eet van een geëmailleerd etensbord. Zoolong het ding niet is stukgedraaid, gebruikt hij een petroleumlampje, dat niet minder walmt dan de busfakkel van voorheen, omdat er geen lampeglas op zit. Door de gemakkelijke wijze, waarop de Papoen's aan al die gebruiksartikelen kunnen komen, is er iets heel moots weggegaan uit hun stamleven. Vroeger maakten zij hun gebruiksartikelen zelf en met den hun aangeboren kunstzin versierden zij die houten schalen en bakjes, die gevlochten korven en dozen met mooie figuren van snijwerk of vlechtwerk. Maar nu men tegenwoordig zoo gemakkelijk aan de tokowaren komt, verdwijnt de primitieve volkskunst geheel. De jongeren leeren

Kopsloot, buteldier van Nieuw-Geeuzee („Dendrolaged-Usitius“)

het niet meer van de ouden en zodoende verdwijnt uit de samenleving wat vroeger groote aantrekkelijkheid uitoefende op de toeristen en vreemdelingen die Papoealand bezochten.

Heeft de Papoea veel waren in voorschot opgenomen, dan moet hij er op uit om voor de Chineezzen de boschproducten te halen. In de eerste plaats de boomhars, hier daarom genocrod. De boomhars is een product van den „Agatus Alba”, een boom die veel op Nieuw-Guinee voorkomt. De uitgestrektheid der bosschen waarin deze damarboomen verspreid voorkomen, wordt voor het Nederlandsche deel van Papoealand op globaal 17.600 K.M.² geschat.

De boom levert verschillende vormen van damar: harde, half harde en zachte hars. De harde damar wordt meestal uit den grond gedolven. Ook hangt deze soort in groote kluiten aan de takken, waar zij door de buitenlucht is gestolt tot moete doorschijnend witte stukken. De zachte damar wordt getapt. Deze soort wordt door de handelaren „meleugket” genoemd. De Papoea's maken in den bast van een „Agatis” een wond, dan vloeit de hars uit een harskanaaltje, welke vloeïng na enkele dagen door stolling van de hars ophoudt. De geheele familie is werkzaam om de noodige hoeveelheid boomhars in draagtassen naar de kust te dragen. Natuurlijk is er nooit genoeg naar den zin van den Chinees, die het voorschot gaf en controle ontbrekt er ten eenenmale. Zodoende worden er nog altijd woekerwinsten gemaakt ten nadeele van de domme Papoea's, die zich voor allerlei tokosnuisterijen laten bedotten. Gelukkig dat de jongens op de zendingsscholen de waarde der dingen beter leeren kennen en „jong Papoea” niet zoo lichtvaardig tot het opnemen van toke-waer overgaat.

In den laatsten tijd is de waarde der uitvoerproducten erg achteruit gegaan. In het jaar 1928, toen ik op Jappen werkte, bracht de uitvoer van damar in Papoealand f 4.776.000.— op, zijnde 18000 ton, met een waarde van f 263.— per ton. In het jaar 1935 was de uitvoer slechts f 706.000.—

en bracht een ton damar maar f 79.— op. Verder belangrijke producten uit de bosschen zijn: rotan, waarvan per jaar gemiddeld 35000 ton wordt uitgevoerd en de prijs per ton pl.m. f 70.— bedraagt. Boomhast, voor looistoffen, waarvan gemiddeld per jaar 800 ton met de K. P. M.-boot wordt weggehaald; Nipah, sago, wilde notemuskaat en loelie.

Zoo zien wij, dat de bosschen nog heel wat opleveren. Voor duizenden guldens gaat er bij de groot-handelaren te Makassar om, alleen van de boschproducten uit Papoealand. Maar de Papoea's zelf worden er niet rijker door. Zij zorgen dat de waren uit het oerbosch op de bootstattons komen, maar de Chineesche tusschenhandelaars gaan met de winsten schuiven.

Eerst in het jaar 1907 is er een begin gemaakt met de militaire exploratietochten naar het binnenland van Nieuw-Guinee. Het was de toenmalige kapitein H. Colijn, (tegenwoordige Minister-President) die in 1906 als adviseur van de Britten bezittingen door den Gouverneur-Generaal van Heutsz naar Nieuw-Guinee gezonden werd, teneinde de Regeering van raad te dienen in het moeilijke vraagstuk, wat met Nederlandsch Nieuw-Guinee moest geschieden. Kapitein Colijn maakte een reis langs de kusten en voer zelfs de groote Mamberamo-rivier op. Het gevolg van dezen tocht is geweest, dat de Regeering overging tot een „stelselmatige exploratie” van Papoealand. Reeds vele onderzoekers waren er geweest, maar tot een stelselmatig onderzoek was het nooit gekomen. Nu zouden er in een achttal jaren tochten ondernomen worden, waardoor Nederland in onverpoosden arbeid en in grooten stijl den achterstand van eenwen inhaalde. Veel zou er over die tochten te vertellen zijn, maar dat laat ons werk helms niet toe. Over één zoo'n kocne expeditie wil ik echter nog wat vertellen.

Het was in het jaar 1909 op den 22en September, dat er een gezelschap flinke Hollanders stond op de hoogste toppen van het gebergte van Centraal

De Papuische Christenen van het paaldorp Semoi-Laure (eiland Japen) varen naar de kerk.

Nieuw-Guinee. Met uiterste krachtsinspanning was hun expeditie daar gekomen. Geleerden van grooten naam waren er bij tegenwoordig. Men had het plantenleven en het dierenleven van de bosschen en hiegen onderzocht, men had kennis gemaakt met de verschillende groepen van binnenlanders, de zwervstammen in het gebied van de regenbosschen, de dwergstammen op de hoogere bergen, en nu was men eindelijk op de hoogste toppen geklommen, meer dan 5000 meter boven den zeespiegel.

Met eerbied moet iedere Hollandsche jongen noemen de namen van die stoere landgenooten: Lorentz, Hubrecht, Kremer, Van Arkel, Drost. Dat zijn de helden van „Oud-Hollandsche durf en doorzetten“!

Daar stonden die mannen, op de zonverlichte

toppen en wij hebben reden met hen te juchten, maar ook om den onverschagen, onvermoeiden Lorentz en zijn tochtgenooten te huldigen voor wat zij thans hebben volbracht. En wat nu het aller-mooiste is? Kam laten wij dat vernemen uit den mond van den leider van die expeditie zelf.

„Weggevangd is nu alle onzekerheid, elke twijfel die kalk of andere wit-glinsterende stoffen inder van sneeuw op het gebergte verkoos. De met sneeuw bedekte Wilhelminatop is geen spel van gezichtsbedrog of storte fantasie, maar vastgehouden werkelijkheid geworden.“

Daar strekte zich voor het oog der sprakeloosze mannen een ongerept rein sneeuwveld uit. De stralende tropenzon bescheen die glinsterende pracht en tooverde er verblindende glansen op. Toen de mannen een wijle die schoonheid hadden gadegeslagen, sloeg tonslotte Dr. Lorentz met zijn vuist in den palm van zijn hand en riep hij uit: „Dus had Jan Carstensz. toch gelijk!“

Ja, die Opperkoopman van de Oost-Indische Compagnie, die zoo was uitgelachen, had toch gelijk gehad. Er lag inderdaad eeuwige sneeuw op de toppen van het Centraal-gebergte van Papoeland.

Neen, Jan Carstensz. had niet gedroomd. Drie eeuwen heeft het gedruvd, maar ten slotte is het toch bewezen, dat hij goed had uitgekeken.

Te zijner nagedachtenis heeft men een van de sneeuwtoppen den „Carstens“-top genoemd.

Als wij dit zoo lezen, dan denken wij aan onze pioniers, die naar Popoeland gingen. Zij hadden de zekerheid, dat op God's tijd de Papoese's deol-genoot zouden worden van het heil in Christus. Toen zij nog te Hemmen waren, bij dominice Helling, toen was er in die dagen pas uitgekomen het bekende lied: „Daar ruischt langs de wolken“, het lied van den dichter E. Gerdes. Die pioniers hebben dat lied geleerd en gezongen. Als zij bij hun voorbereiding voor het zendingswerk menschen ontmoetten die hun vroegen: „wat gaan jullie eigenlijk beginnen?“ dan antwoordden zij:

„wij willen naar de Papoea's gaan om daar het Evangelie te prediken, opdat op God's tijd ook de arme Papoea's zullen zingen van dien naam die daar ruischt langs de wolven, ook zullen getuigen: „dien naam draagt mijn Heiland mijn lust en mijn lied". En vele menschen hebben hun schouders opgehaald bij het hooren van deze woorden. Dat was toch te gek om los te loopen! Had niet een geleerde van naam gezegd van de Papoea's, dat dit eigenlijk geen menschen waren? Die wilden, daar op Nieuw-Guinee, die hadden geen ziel en geen geweten. Dat waren wezens die maar op de wereld leefden als de dieren en die nooit voor eenige beschaving of ontwikkeling vatbaar zouden zijn. Die kannibalen vormden een tusschenschakel tusschen het dier en den mensch. En ga nu eens naar zulke wezens toe om hun te spreken van zonde en oordeel, van verlossing en eeuwig leven! Neen Ottow, neen Geissler, jullie zien visioenen, jullie volgt droombeelden! Zoo werden de pioniers uitgelachen. Maar zij lieten de menschen lachen en zijn gesaan met groot geloof! En nu . . . tachtig jaren later?

Als wij met de K. P. M.-boot varen langs Papoea's kust, dan kan het gebeuren op een stillen Zondagmorgen, dat onze boot vaart langs zo'n groot paaldorp daar ergens in een diepe baai. Wij zitten op het dek van de rustig varende boot en op eenmaal hooren wij een bijzonder pottig geluid. Hoort, daar begint een kerkklokje te luiden. Wij kijken naar de kust en zien daar onder de palmen nu den zoom van het oerwoud een aardig primitief zendingskerkje, met een bladeren dak en rondhouten stijlen. Een klein torentje steekt boven het

dak uit en in dat torentje heert een klokje. Vanuit de paalluizen hoven zee, zien wij nu de Papoea's ahilalen in hun prauwtjes. Mannen en vrouwen, jongens en meisjes, in een wit kleedje of jasje, het witte kleed van den rustdag, roeien langzaam naar het kleine kerkje op de kust. Daar staat een Papoesche goeroe. Hij bidt met de menschen, hij leest hun een gedeelte voor uit den bijbel. (De mooie bijbelvertaling van zendeling Van Hasselt in de Noenloorsche taal.) Hij predikt het Evangelie.

En als de kerkdienst is afgelopen dan varen de menschen weer naar hun paalwoningen. Dan kan het gebeuren, dat, terwijl zij zoo rustig daar varen, er een paar jongens beginnen te zingen, weldra stemmen een paar meisjes en vrouwen mee in en weldra zingen allen mede. En in die zonnige baai op dien moeten Zondagmorgen, klinkt daar uit honderden kelen een lied. Hoort . . . de woorden kunnen wij wellicht niet verstaan, maar toch weten wij speedig wat die Papoea's daar zingen. Zij zingen: „dien naam draagt mijn Heiland, mijn lust en mijn lied". Als wij dat hooren ontroeren wij.

Neen Ottow en Geissler, jullie hebt niet gedroomd, maar je hebt met het oog des geloofs gezien, wat de lachende en spottende menschen niet zien konden, namelijk, dat op God's tijd het waar zou blijken wat in de dagen van strijden en ontginnen nog onmogelijk schern.

Zoo zeker als de sneeuw de toppen van Centraal Nieuw-Guinee bedekt, zoo zeker is ook gebleken, dat Papoea's deelgenoot kunnen worden van het heil van Christus.

Het was op den 5den Februari van het jaar 1855, dat een schoener het anker liet vallen op de reede van het eiland Mansinam in de Dorehbaai. Ruim drie weken had het handelscheepje, dat den naam „Ternate” droeg, gezeild van het eene koraaleiland naar het andere, overal handel gedreven en nu was het eigenlijke doel van de reis bereikt. Aan boord bevonden zich een paar mannen, die niet om handelsreizen mede waren gevaren. Het waren de eerste zendelingen, die naar Papoealand gekomen waren om hier in de wildernis van dit groote land een koninkrijk te gaan oververven voor hun Koning. Veel hadden die twee pioniers reeds van de wereld gezien en als zij eens gingen vertellen van hun reizen en trekken, wij zouden heel wat te hooren krijgen. Natuurlijk zouden zij beginnen te vertellen, hoe zij kennis gemaakt hadden met dien vriendelijken dominee in de wereldstad Berlijn. Hij had hun verteld van de woeste heidenen, die daar, ver van Europa in de binnenlanden van Afrika en Indië leefden. Hoe hadden zij geluisterd, als hun dominee het leven schilderde van die arme diepgezonken schepselen, die den naam van God niet kennen en nooit van den Heiland hadden gehoord. Hoe zij leefden in vrees voor booze machten en hoe zij door die vrees kwamen tot ruwe zeden, strijd van stam tegen stam, koppensnellen en kannibalisme. Dan zaten de jonge Duitschers te luisteren met gespannen aandacht en vergaten den tijd. Het waren een paar flinke handwerksgezellen, die lust in hun werk hadden en die nog meer bezaten, dan

arbeidslust; die ook een hart bezaten waarin de Heiland Zijn liefde had gelegd en Zijn vrede had gegeven. Daarom kwam er, door het onderwijs van dominee Goszner bij hen de begeerte om naar de heidenen te gaan en deze arme verblinden even gelukkig te maken als zij zichzelf voelden.

Zoo werden zij in het huis van Ds. Goszner opgenomen en voorbereid op hun arbeid onder de heidenen. Die opleiding was geheel anders dan de opleiding die de zendelingen tegenwoordig ontvangen in de Zendingsschool te Oegstgeest. Het geleek er in geen enkel opzicht op. Dominee Goszner stond op het standpunt, dat voor de prediking onder de heidenen het voldoende was, als de zendelingen zelf den Heiland van harte liefhadden, God's Woord goed kenden en ijverig waren in hun beroep. Natuurlijk zijn wij het met dit alles van harte eens. Om anderen te prediken moeten wij zelf God lief hebben en den Heer Jezus volgen.

Maar het zou wel lijken, dat er toch nog heel wat meer noodig is dan dit alleen. Maar daaraan was men in die dagen nog lang niet toe.

Dominee Goszner had een vriend in Nederland, die er evenzoo over dacht als hij. Dat was dominee Otto Gerhard Heldring, een flink man, die in 1826 te Hemmen in de Betuwe zijn Gemeente had. Daar bouwde hij gestichten voor ongelukkigen en weezen en dreef *alzo* zending in zijn eigen vaderland onder de menschen die van God waren vervreemd.

Zoo werd hij de vader van de „Inwendige Zen-

ding". Maar juist deze man had ook een open oog voor de wereld daar buiten en de prediking aan de heidenen. Dat was dan de „Uitwendige Zending". „Die twee", zoo zeide hij, „behooren bij elkaar".

Zoo werkten de twee menschevrienden Goszner en Heldring samen en zij hadden dezelfde gedachte. Zij leidden jonge mannen op tot zending en zonden hen dan naar ver-

schillende landen. Zij moesten daar hun handwerk uitoefenen, zooals wij van den Apostel Paulus lezen, dat hij te Corinthe tenten maakte. En dan zouden zij, zooals Paulus, ook het Evangelie verkondigen.

De twee jonge Duitschers werden door „Vader Goszner" naar Holland gestuurd en kwamen bij Ds. Heldring. Deze zag dadelijk in die twee flinke jonge mannen een paar stoere pioniers voor het volk van de Papoea's. Zoo werd dan bepaald, dat zij naar Nieuw-Guinee zouden gaan en met vreugde aanvaardden de twee hun taak.

Ottow en Geissler waren de namen van de twee gezonden. Op den 26sten April van het jaar 1852 vertrokken zij uit Rotterdam met een zeeschip, de „Abel Tasman".

Bijna zeven maanden duurde de reis tot Java. Wat lag Indië in die dagen nog ver van Nederland. Als wij zien, hoe tegenwoordig met de K. L. M. de vliegtuigen in een week denzelfden afstand alleggen, dan begrijpen wij, dat het in die dagen een onderneeming was van belang om naar Oost-Indië te zeilen. Daartoe was moed nodig. Maar moed hadden die twee mannen. Moed en een groot, sterk geloof!

Twee jaren bleven de mannen in Batavia. Dat was verstandig, want nu konden zij aan het heete klimaat gewennen en de Indische wereld leeren kennen. Een reis naar Nieuw-Guinee ging in die dagen niet vlug. Maar zij zaten ook te Batavia

niet stil. Daarvoor waren het te flinke zendingen. Zij hielden op Batavia school voor de Javna'sche kinderen.

Eindelijk konden zij dan verder reizen naar Ternate. Van deze handelsplaats voeren ieder jaar schepjes naar Papoealand om daar vogelhuiden te koop en ruilhandel te drijven. Het waren kleine schoenertjes, die zonder vast voorplan uitzoelden en menigmaal maanden lang onder weg waren. Het leven aan boord was niet bepaald erg plezierig. De passagiers hadden er weinig ruimte en soberen scheepskost. Het was dus geen wonder, dat de twee pioniers blijde waren, toen zij het hooge Arafakgebergte zagen, dat daar in den fellen zonnegloed oproes als een geweldige muur achter de Dorehbaai.

Want mooi is de Dorehbaai! In de blauwe zee liggen de kleine koraaleilandjes met hun goudgeel zandstrand en de hooge kokospalmen die er wuiven in den wind. Op den vasten wal zijn de dichte oerboschen, die als een ondoordringbare gordel het binnenland afsluiten. En uit dien woudgordel rijzen dan de bergen omhoog tot een hoogte van meer dan drieduizend meter.

Daar ankerde het schoenertje. Een menigte kleine piruwen kwamen van een pandorp op het eiland aangevaren en vrijmoedig beken de Papoea's de nieuwe reizigers aan. Spoedig waren deze aan wal. Zij troffen daar, onder de palmen van Mansinam een ruw houten loods van een handelaar

Mansinam. De plaats waar de pioniers Ottow en Geissler voet aan wal zetten op 15 Febr. 1855.

en zouden hier voorloopig een onderdak hebben. Het materiaal voor een huis hadden zij bij zich. Dat werd nu met prauwen naar den wal gebracht. Maar, vóór zij dat huis zetten konden, moest er een plek opgeghakt worden in het woud. Doch allereerst deden deze moedige mannen wat anders. Kijk, daar gaan zij naar den zoom van het oerwoud. Onder een stevigen, hoogen dadabboom houden zij stil. Nieuwsgierig kijken op een afstand de Papoea's toe. Wat die blanken willen, begrijpen zij niet. Daar knielen de twee mannen neer en vragen om God's zegen op hun werk dat zij nu gaan nannangen.

Wie zou een moeilijk werk begint behoelt niet te vreezen. Als zij daar geknielt liggen, suist de oeanwind door het louver van de boomen. En in het geluid van dien wind klinkt tot hen de stem van God: „Ik zal u niet begeven en Ik zal u niet verlaten”.

Wij moeten diepen eerbied hebben voor den moed van die twee pioniers. Het volk waaronder zij hun arbeid aanvingen, zou blijken een volk te zijn van woeste zeden. Wel hadden zij een brief van den Sultan van Tidore medegebracht, waartn deze gelastte dat

het volk, waarover hij zich heer en meester gevoelde, bescherming en hulp aan de blanken moest verleenen. Maar dit schrijven richtte al heel weinig uit onder menschen die lezen noch schrijven konden en zich alleen uit vrees onder Tidore schikten.

Zelfen moesten de pioniers het dichte woud binnendringen, den zwaren boom zoeken, vellen, uithollen, die hun tot prauw zou dienen om naar Doreh over te steken. Hoewel de Papoea's zagen dat de keuze van het hout verkeerd was, dacht niemand er over de mannen te helpen. De Papoea's beschouwden hen als indringers en hielden zich op een afstand.

Toen de veel te zware prauw gereed was, voeren de mannen dagelijks in het logge vaartuig naar Doreh, om in het woud een ruimte open te hakken, waar zij hun woning zouden plaatsen. De overmatige arbeid, de inspanning in een klimaat waar het in de middaguren brandend heet is, en het sobere voedsel, wierp de moedige pioniers spoedig op het ziekbed. Ottow leed aan een hersenontsteking en Geissler kreeg een ernstige leenwand, terwijl beiden hooge koorts hadden, die hen niet wilde verlaten.

Daar lagen de mannen in hun rrwhouten loods, niet in staat om op te staan, versmachtend van dorst. De Papoea's kwamen kijken, zaten druk pratend om hen heen, maar niemand dacht er aan, ook maar een dronk koel water aan de lijders te geven. Wat begrepen de Papoea's ook van het doel dezer blanken! Dat die menschen hun land, hun familie konden verlaten, alleen om hen te helpen en het Evangelie te brengen, dat konden zij niet vatten. Daarom werden de blanken gewantrouwd. Ook, omdat zij wit waren. Zij hoorden, volgens de Papoea's niet tot de gewone menschenwereld. Zij hoorden eigenlijk in de andere wereld thuis, de wereld der geesten. Zoo bespiedden zij die twee indringers in hun duen en laten, maar toonden geen toenadering. Zij rede-

neerden juist anders. Wanneer iemand het in zijn stam en familiehuis te bont maakt, er lastig is, wordt hij uit den stam gebannen, hij moet maar zien ergens anders woning en voedsel te vinden. En, zoo dachten de Papoea's, zoo zal ook wel het geval zijn geweest met die twee blanken. Die waren zeker ook verjagd door hun stamleden en nu hier terecht gekomen. Zij lieten dus de pioniers maar zelf werken en ploeteren. Tot hulp hadden dezen een kleinen jongen, den zoon van een inlandschen onderwijzer te Ternate. Maar deze knaap kon ook niet oppassen en verplegen, zooals dat moest. Toen, in den grootsten nood, kwam er redding door de komst van een schip, een oorlogschip, de „Vesuvius“, met den Resident Goldman aan boord. Nu kon er hulp worden verleend. God had het lijden van Zijn dienstknechten gezien en Zijn reddende hand uitgestoken. Het was wel zeer noodig, want zonder geneeskundige hulp zou zending Geissler bezweken zijn. Maar wie zal beschrijven het afscheid van de twee kameraden, toen Geissler met de boot vertrok en Ottow trouw op zijn post achterbleef. Trouw, ja, dat was deze man, die, zelf nauwelijks hersteld, niet wilde meegaan naar Ternate, maar bij de Papoea's bleef. Dat was een geloofsheld.

Toen Geissler weer hersteld was, keerde hij naar Papoealand terug. Hij nam nu vijf Ternataansche timmerlieden mee, die hem en zending Ottow zouden helpen aan hunne woningen, want de twee vrienden besloten om niet bij elkaar te blijven, maar ieder een post te stichten. Zending Geissler bleef op het eiland Mansinam en zijn makker ging aan de overzijde van het eiland wonen, waar nu de zendingspost Kwawe nog altijd is en waar de plaats toen Doreh heette. Zoo ontstonden er weldra twee zendingsposten. Een goede woning bood onderdak; een aardige tuin werd aangelegd, vruchtbomen geplant. Eenden en kippen vervooljkten het erf en o werelde, o ongekend iets voor Papoealand, de eerste koeien werden ingevoerd.

Daar lagen de zendingsstations aan de kust van

Papoealand. Ging het op Doreh nog al vreedzaam toe, hoewel ook hier onlusten en vechtpartijen onder de bewoners aan de orde van den dag waren, onder de verschillende stammen aan de kust waren roof- en moordtooneelen elk oogenblik gaande. Wie had hier eenig gezag? Iedere stam deed wat goed was in hun oogen. Vaak schalde de luide roep van de tritonschelp door de boot en trokken honggiprouwen langs de zendingsposten, bemand met bloeddorstige Papoea's, die op slavenjacht of koppensnellen uittoogen.

Slechts nu en dan kwamen er berichten bij het Nederlandsche Bestuur te Ternate van de wandaden der Papoea's. Maar van degelijke maatregelen om aan dat moorden een eind te maken hooren wij in die dagen niet veel.

Rustig gingen de twee pioniers hun gang. Zij hadden al spoedig bemerkt, dat er van het ideaal van vader Goszner, om hun handwerk uit te oefenen en daarbij het Evangelie te verkondigen, in deze samenleving bitter weinig kon komen. Handwerkslieden hadden de Papoea's niet noodig. Het Evangelie konden zij, zoolang de zendingen hun taal niet spraken, niet begrijpen. Toch ging er reeds spoedig een invloed ten goede uit van die zendingsposten. De Papoea's gingen nu bemerken, dat het den zendingen werkelijk ernst was bij hen te blijven wonen; zij zagen ook dat die twee blanken toch niet zoo kwaad waren, als zij eerst gemeend hadden. Toen kwam er meer toenadering. Zij gingen het zelfs op prijs stellen dat die zendingen onder hen woonden. Verscheidene dingen, die zij anders niet, of niet gemakkelijk konden krijgen, konden zij nu bekomen door de voortbrengselen van land en zee bij de blanke mannen te ruilen tegen tabak, blauw katoen, messen, kralen enz. De verhouding werd veel beter, maar wat de beide pioniers zoo gaarne gezien hadden, dat die woeste Papoea's zich van hun heidendom zouden bekeeren, dat gebeurde niet. Daarvoor moesten die mannen leeren geduld te oefenen. Geduld, dat is het wachtwoord van het zendingswerk. Wachten op God's tijd.

Tien jaren later. Er is een groote verandering ten goede gekomen voor onze wakkere pioniers. Zij hebben hulp gekregen uit Nederland. Hier was in het jaar 1859 de Utrechtsche Zending-Vereeniging gesticht en door deze nieuwe vereeniging werden mannen opgeleid om naar Nieuw-Guinee te vertrekken. Dat waren nu geen zendelingen zooals de twee Duitse pioniers. Deze, zoo hebben wij gezien, gingen als handwerkslieden uit en worden daarom ook wel „zendeling werklieden” genoemd. De nieuwe zendelingen zouden door de Vereeniging gestemd worden. Hun opleiding was ook geheel anders. Betroffen door de ernstige roepstemmen om hulp uit Papoealand, werd besloten in 1861 dat de zendelingen Van Hasselt, Otterspoor en Klaassen zouden uitgaan om de pioniers te helpen. Op den eersten Augustus van dat jaar vertrokken zij om „na een voorspoedige reis” op 4 December in Batavia aan te komen. Op de pioniersposten was er ook reeds een verandering gekomen. In het jaar 1862 kwamen daar zendeling en mevrouw Jaesrich aan, door het echtpaar Ottow met groote vreugde begroet. Jaesrich was nog een opgeleide kracht van vader Goszner. Toen hij zijn arbeid aanving was zendeling Geissler te Ternate, om daar in het huwelijk te treden. Zoo breidde zich het aantal arbeiders geleidelijk uit. Helaas ontving het werk een gevoeligen slag, doordat in de maand November van dat jaar zendeling Ottow door een hevige koorts binnen vijf dagen overleed. Daar werd het eerste

graf voor een zendeling gedolven onder de palmen aan de kust.

„Op God's akker wordt gezaaid
onder moeil' en weenen.”

Waren er dus op het einde van het jaar 1862 slechts twee zendelingen, Geissler en Jaesrich, aanwezig, weinige maanden later kwam de welkome versterking.

Op den morgen van den 18den April 1865 bracht de schooner „Virgo” deze nieuwe kampvechters voor Godsdienst en beschaving te Doreh aan, waar zij met open armen werden ontvangen.

Wat een versterking! Twee echtparen en een ongehuwd zendeling, dus vijf personen er bij. Nu kon het werk met nieuwe kracht en nieuwen moed worden hervat.

Wie het meest verblijd was met de nieuwe krachten, dat was wel onze veteraan Geissler. Geen wonder. Wat had hij in de enkele jaren van zijn arbeid reeds doorgemaakt! Heel vaak in doodsgevaar, zette hij steeds moedig door ondanks den tegenstand der Papoen's. Zijn steer doorzetten had hem een goeden naam bezorgd bij het Gouvernement en reeds ontving hij vaak steun, ook geldelijken steun hij zijn arbeid. Niet weinig heeft daartoe bijgedragen zijn onverschrokken moed bij het redden van een paar schipbreukelingen. Wij willen zendeling F. J. F. van Hasselt, den zoon van den pionier Van Hasselt en zell vele jaren arbeider op Papoealand, daarvan laten ver-

tellen op de prettige wijze zooals hij dat vermag; (wij nemen dit gedeelte over uit zijn boek „In het land van de Papoea's", uitgave Van Kemink & Zoon te Utrecht).

Zending Van Hasselt vertelt:

„Langs de kust van Nieuw-Guinee loopt door den Stillen Oosaan een sterke stroom. Den eenen tijd van het jaar loopt die stroom van de Philippijnsche-, langs de Sangir eilanden, ten noorden van Halmahera naar de noordkust van Nieuw-Guinee; den anderen tijd juist in omgekeerde richting. De groote stroombooten, die nu Nieuw-Guinee bezoeken, hebben ook wel last van dien sterken stroom, maar toch niet zóó erg natuurlijk, als de zeilschepen, die in vroegeren tijd de landen der Papoea's bezochten. Als zoo'n zeilschip door dien stroom gegrepen werd, dan werd het, vooral als het schip dan nog tegenwind had of . . . . nog erger als er totale windstilte was, stellig en zeker door dien stroom al verder en verder gevoerd. Zoo kwam menigeen tegen wil en dank aan de Papoeische kusten. En . . . . menigeen kwam er en keerde niet meer terug naar zijn vaderland en familie om te vertellen, wat hij ondervonden had aan die kusten. Want de Papoea's vielen de schepjes aan, namen de schepelingen gevangen als zij konden en roofden de goederen, die aan boord waren. En ook gebeurde het wel, dat de stuurman geen weg wist tusschen de riffen, rotsen en zandbanken, waardoor het schip dan vast liep of te pleiter voer tegen een rots. Als de opvarenden dan in een sloep zich probeerden te redden en het land bereikten, dan werden zij daar niet vriendelijk ontvangen, dan dreigde hun de dood door moordenaarshanden. De heidenen redeneerden dan: „Dat zijn stellig heel slechte menschen, die zoo door de geesten worden geplaatst."

Op een keer hoorden de zendelingen Ottow en Geissler, dat de Windessiërs vier schiphreukelingen gevangen hielden. Zij besloten die vier menschen te redden. Zij huurden een groote prauw met vele roeiers en lootten, wie van hen beiden gaan zou. Het lot viel op zending Geissler. En

Kuchewoners van de Gesivinkshaai.

zoodra alles voor de afreis gereed was, ging de prauw zoo in.

Van Manstrom voer de prauw eerst naar kaap Oransbari. Bijna had de prauw dat punt bereikt, toen een hevige wind uit het Zuid-Oosten opstak, die de roeiers dwong naar de Faksche kust te loersen. Nergens is daar een ankerplaats, alleen bij Waidoni. Maar de bevolking van die kust is in het geheel niet te vertrouwen, zoodat de roeiers ook niet durven landen, al zouden zij ook nau land kunnen komen. De prauw hield dus voor de kust dobberen. En zending Geissler wilde zoo gaarne verder. Iedere dag, ieder uur kon voor de schiphreukelingen noodlottig zijn. Toen de wind was gaan liggen, ging de reis verder. De roeiers waren moe, en liepen daarom de baai van Oransbari binnen. Ook was het water op. Maar voor hun plezier behoefden zij daar ook al niet te vertoeven. Veilig lagen zij hier tegen wind en golven, maar hier loerde de dood weer op andere manier. Hoel dikwijls waren hier tusschen de boomen van het vloedbosch mannen verscholen, die er op uit waren iemand te vermoorden, en die

dan de opvarenden van zoo'n binnenkomende prauw als slachtoffers uitkozen. Hier in die baai van Oransbari is heel wat bloed gevloeid. De roeiers wisten dit en leiten heel goed op. Ieder geitsel, elk gerucht deed hen opschrikken. Niet langer dan noodig was, bleef de prauw in deze baai.

En toen ging het weer verder naar het zuiden en de roeiers wezen aan zending Geissler de verschillende kaperen, die zij nog voorbij moesten en de eilanden, waar zij langs zouden gaan. Zoo langs de kust varende, kon dat wel gewaagd worden. Als men de volle zee over moest, was het niet gemeden. Dan zouden de geesten als echte „plaaggeesten" tegenwind zenden. Maar wel was het oppassen bij Sjeri. Daar zagen zij de roode heuvels al, het vuur werd gedooft en geen pijp werd meer opgestoken.

Daar komen twee prauwen van de kust zee in. Droet grijpen de roeiers pijl en boog. Wie kunnen het zijn? O, het zijn prauwen van Wartab. Dat is niet erg. Met Wariab zijn de Mansinammers bevriend. Er zijn Mansinammers getrouwd met vrouwen van Wariab. Heen en weer geriep: „Waar komen jelui vandaan?" en „Waar gaan jelui heen?" Dat treft bijzonder. De lui van Wartab zijn op reis naar Wandammen om sago te halen. Zij gaan graag samen. Met drie prauwen voelen zij zich veiliger. Zoolang zij in de buurt van de Roode heuvels zijn, kijken zij nog wel eens angstig of de „Wambraw" op zal steken, die gevreesde bergwind. Maar dan gaat het met volle vaart vooruit, terwijl zij hun prauwliederen zingen, eigenlijk brullen. Zij bereiken het eiland Roemberpon.

Mooi was die doorvaart tusschen Roemberpon en het groote eiland; verscheidene kleine eilandjes liggen hier en voor een prauw zou het een gemakkelijk, rustig varen zijn van eiland tot eiland over een kalme zee, maar . . . achter die eilandjes konden zich mannen verscholen hebben, die op menschenjacht waren. Het was hier de streek, waar Windessiërs, Wandammers en Roeners het

onveilig mankten. Maar het viel mee en zonder verdere tegenspoeden werd ten slotte Windessi bereikt.

En ja, het bericht was waar geweest. Daar werden drie schipbreukelingen nabijbij gebracht. Duitschers waren het, landelut van zending Geissler. Wat een vreugde voor dezen om dien mannen de helpende hand te kunnen bieden en wat een ongedachte uitkomst voor dat drietal. Toen zij zending Geissler zagen, konden zij van vreugde eerst niet spreken; tranen alleen getuigden van hun diepe ontroering. Maar niet dadelijk waren zij vrij. De Papoen's beschouwden hen als hun slaven en zending Geissler moest hen vrij koopten uit hun slavernij. Maar de vierde, waar was de vierde? Die was op Wandammen. „Dan gaan wij dien ook halen", zei zending Geissler, maar dat wilden de Mansinammers niet. Die durfden niet naar Wandammen, want zij leefden in groote vijandschap met de Wandammers. Wat zending Geissler ook zeide en deed, de Mansinammers gingen niet mee. Maar de lui van Wartab wilden wel; die leefden niet in vijandschap met de Wandammers. En toen besloot zending Geissler, dat de Mansinammers met de drie vrij gemaakte Duitschers terug zouden roeien naar zending Ottow en dat hij met de Wariabbers probeeren zou den laatste schipbreukeling te bevrijden. Zoo gezegd, zoo gedaan.

Zending Geissler stapte nu over in de Wariabprauw en de tocht naar Wandammen begon. Maar door tegenwind kwamen zij bij Meos-War terecht, een eind terug dus. En die tegenwind bleef waaien van dag tot dag, tien dagen lang. Het eten raakte op, dus zij moesten beproeven nieuwen voorraad op te doen. Waar? Ja, bij de lui van Meos-War. Maar dat waren weer verklaarde vijanden van de Wariab menschen. De nood drong en de prauw voer naar Meos-War. Daar had men de nadreende prauw al herkend als een van Wariab. En men had zich gewapend, heel zwaar gewapend ook."

En laat ik nu maar vertellen met de woorden

waarmede zendeling Geissler zelf het schreef:

„Een tolk werd afgezonden tot de bevolking, die den volgenden dag ten strijde toegerust en tot de tanden gewapend op kwam, een kring vormde om de bani, waarin onze prauw lag en ons zoo vergunde te landden. Wij hadden slechts twee geweren en een pistool tot onze verdediging. Maar de honger, dat scherpe zwaard, dreef ons en liet ons geen keuze. Wij moesten ons op genade of ongenade aan deze verklaarde vijanden van mijn geleider overgeven. Het was een schrikwekkende aanblik, deze honderden van oorlogstieden daar geschaard te zien, en niet alleen mijn mannen, maar ik zelf was bevreesd. Eindelijk waren wij zoover de bani ingetroefd, dat zij van voren en van weerszijden ons in hun bereik hadden en slechts ieder een pijlshot behoeftde te lossen, om ons allen kinderen des doods te maken. Wij naderden de kust; eindelijk lagen wij stil; zij bleven onbewegelijk en stom, mijn lieden evenzoo. Eindelijk grijpt het hoofd van Wariab moed en stuip van wal. Ik staande ongerust op hem. Hij bleef zwijgend staan en niemand van de andere zijde sprak een woord. Alras volgde een ander. Eindelijk waagde ik het zelf. Nu opende zich spoedig aller mond. Het was de zendeling, de Pandeta, dien men in mij zag en met welwillendheid bejegende. Nu gaven wij het doel onzer reis te kennen en deelden hun mede hoe dringend wij aan spijs behoefte hadden. Aanstonds werd aan onze wenschen voldaan. De Heer, de Opperbestuurder, keerde ook hier alles ten beste en hield deze gevaarlijke vijanden in toom. De wapenen werden afgelegd en onze verdere reis op den volgenden dag bepaald.”

En dan vertelt zendeling Geissler verder, hoe er bericht kwam dat de Roonders, die ook in vijandschap met Wariab leefden, vijf prauwen hadden uitgerust met een paar honderd krijgers, om de

Kampung in de Wandammenbaai.

kans waar te nemen en de Wariabsche prauwen te overvallen. Toen de roeiers van zendeling Geissler dat hoorden, was er geen houden meer aan. Zij sprongen in hun vaartuigen en begonnen uit alle macht te roeien. De Meos-Waarders waren het ergste soort vijanden niet, maar de Roonders, daar was niet mee te spelen. De angst gaf den roeiers de kracht om ook den nacht door te roeien. Zoo was de afstand naar Wariab gauw afgelegd. Toen de prauwen daar aankwamen, vonden zij de huizen verpletterd onder een zwaren boom, die door een stormwind was ontworteld. En de menschen waren het binnenland ingevlucht, want zij hadden ook het bericht gekregen van een Roonsche „raak”. Dit woord „raak” is een Papoesch woord en beteekent moordtocht.

Zendeling Geissler had met dit al, den eenigen schipbreukeling, die nog op Wandammen was, niet vergeten en hij haalde de lui van Wariab over hem toch nog naar Wandammen te brengen. Den avond vóór het vertrek kwamen echter twee prauwen te Wariab en de menschen uit die prauwen vertelden, dat die schipbreukeling tengevolge van al de ellende, die hem overkomen was, al overleden was. Zij vertelden ook, dat de vijf Roonsche prauwen werkelijk uitgevaren wa-

ren. Toen zij de lui van Wariah op Meos-War niet gevonden hadden, hadden zij zich verdeeld. Twee prauwen waren naar Noemfor gegaan om daar buit te zoeken en drie hadden de Wariahsche vaartuigen nagejaagd. En toen zij dezen niet konden achterhalen, hadden zij zich op Sjeri schadeloos gesteld door er eenige menschen gevangen te nemen en anderen te dooden. Want zonder gevangenen en zonder gesnelde koppen op Rooi terug te keeren, dat wilden de Roovers niet. Dan zouden zij uitgescholden worden voor lafards en oude vrouwen.

Zendeling Geissler schreef er bij: „Dit is zoo de wijze van doen bij deze eilanders, elkander ter sluiks en zonder aanleiding te overvallen, om hun medemenschen of in slovernij weg te sleepen of verraderlijk en ongemerkt het hoofd af te slaan.” Nu die vierde schipbreukeling dood was, was er geen aanleiding meer naar Wandammen te gaan en zendeling Geissler ging terrig naar Mansinam. Maar de verschrikkingen waren nog niet voorbij. Zij kwamen weer aan de baai van Oransbati. Daar lagen vier prauwen. Heel voorzichtig naderden de roeiers van zendeling Geissler en onderzochten, wie het waren. Soëkkers! De schrik sloeg hun om het hart. Dat waren ook al vijanden. Maar één Soëkker kenden zij als een goed vriend. Zij riepen, wie zij waren, dat zij een „Pondito” bij zich hadden en of die vriend van hen er ook bij was. Ja, dat was in orde en die vriend zorgde er ook verder voor, dat hun niets verkeersds gebeurde.

Toen zendeling Geissler thuis kwam, vond hij de drie schipbreukelingen genezen van hun koorts en hun wonden. Een briefje werd aan den Resident van Ternate gezonden en deze kwam met een stoomboot de mannen halen. Toen het stoomschip de „Etna” aankwam, was zendeling Ottow naar de kust van Amberbaken vertrokken om te trachten prauwen te bekomen ter overbrenging van de schipbreukelingen naar Ternate.

Dit was nu niet meer noodig. De menschen werden later naar hun geboorteland terrig gezonden

met de papieren, kaarten enz. die de zendelingen Ottow en Geissler hadden weten machtig te worden.

Ja, deze lieden waren er nog levend of gekomen. Maar hoevelen zouden er wel in Papoealand als schipbreukeling zijn terecht gekomen of geroofd, die later niet konden vertellen, hoeveel leed daar over hen gekomen was. Zoo was het leven langs Papoea's kust. Hoevele gevaren hebben een Geissler bedreigd! Maar ook, hoe werd het duidelijk, dat zijn invloed toenam en de Papoea's, ook van andere eilanden niet meer den zendeling wantrouwden, maar vriendelijk waren. Dat was al heel wat gewonnen. Maar dat beteekende nog niet, dat zij nu ook Christen werden. Er moest nog heel wat gebetren eer het zoo ver was.

De heidenen gelooven, dat ziekten het gevolg zijn van de werking van booze geesten. Worden er in een huis of kampong velen ziek, dan is dat een teeken, dat de booze geesten bezit genomen hebben van zoo'n paalluis of paaldorp en dan is het zaak om het te verlaten en elders een nieuw huis te bouwen. Werkt de ziekte langzaam of gaat de besmetting niet spoedig van den een op den ander over, dan is men zoo heel bang niet meer. Melaatschheid, die hier en daar in Papoealand voor komt, wordt niet gauw merkbaar en daarom is men daar niet zoo heel erg bang voor. Maar voor pokken, daarvan zijn de Papoea's heel erg bang. Natuurlijks is er een geval bekend, of jadelijk hoort men rechts en links van ziekten en sterfgevallen. Zelden wordt er iemand heter die door de pokken is aangevallen. Of de medicijnmannen al met hun toovormiddelen werken, het helpt allemaal niets, die pokkengeest staat nergens voor. Als er dus een geval bekend wordt, dan verlaten de nog gezonde menschen in alle haast het dorp en dan verbergen zij zich in moerassen en bosschen in de hoop, dat de Pokkengeest hen daar niet vinden zal.

Kort na de reis, die zendeling Geissler deed om schipbreukelingen te redden, kwam er een han-

delsscheepje op Mansinam. De kapitein van het scheepje was gestorven en de bemanning was ziek, en kon niet verder. Zending Geissler vroeg of hij het scheepje mocht gebruiken om er mee naar Wandammen te varen. Ja, het mocht wel,

dat hij vriendelijk door de bevolking begroet werd, ontweek men hem. Men kreeg schuw tot hem op. Wat was er gebeurd? Het scheepje, dat gekomen was, had de pokken gebracht. De kapitein was aan die ziekte gestorven en de matrozen waren

Groepje Papoes' voor een posanggrahan (vreemdelingsverblijf) aan Papoea's kust

En zoo vertrok de zending naar de Wandammenbaai om kennis te maken met de menschen dáár. Op die reis hoorde en zag hij heel veel van het Papoesche heidendom, waarover hij zich verbaasde, ergerde en bedroefde.

In die Wandammenbaai groeit veel sago. Zending Geissler kocht heel veel en voer terug naar Mansinam.

Och, och, hoe vond hij zijn eiland terug. In plaats

met die ziekte onder de leden, op Mansinam aangekomen. En terwijl zending Geissler weg was geweest, waren de pokken onder de bevolking uitgebroken en hadden heel wat slachtoffers geëischt. De familiehoofden waren allen dood. Doordat de bevolking gevluht was, hadden zij geen tuinen kunnen aanleggen of onderhouden en nu heerste er hongersnood.

Maar, waarom verneden zij nu zending Geissler

De Zendingsspoor Bani in 1905.
Op het strand onder de palmen het graf van den pionier Bink.

en keken schuw tot hem op? Omdat men hem de schuld gaf van de ramp. Zijn woord en voorbeeld hadden toch eenigen invloed op de menschen gehad en men was in sommige dingen toch afgeweken van de gewoonten der voorouders en nu waren dezen, naar de Papoë's meenden, boos geworden en hadden de pokken gezonden. De eigenlijke oorzaak was dus de zendingling geweest. En men wilde weg, weg van het eiland, weg van den zendingling. Het kuste zendingling Geissler heel veel moeite hen tot blijven te bewegen. Hij troestte zoo veel hij kon degenen, die door den dood van een of meer verwanten waren getroffen. En in hun hongersnood kwam hij te hulp door van de sago, die hij had meegebracht ruimschoots uit te deelen. Dat maakte indruk. Veertig jaren later vertelden de Papoë's nog aan zendingling Van Hasselt, dat Geissler in hun hongersnood had geholpen en zoo volop in het leven had behouden, die anders zeker van honger waren omgekomen.

Geissler was een geloofsheld. Geen wonder, dat hij de leider werd van de nieuwe arbeidsplannen die de zendinglingen gingen uitvoeren.

Maar helaas, van die plannen zou niet veel komen. Er was steun toegezegd door de Regeering, om te

Amberbaken een tabaksonderneming aan te leggen. Nu zouden er een paar van de nieuw aangekomen zendinglingen heen gaan om daar een post te stichten. Jaesrich werd met Klaassen en Otterspoor aangewezen daarheen te gaan. Op den vooravond echter van den dag, waar op zij zich naar Amberbaken zouden begeven, den 22sten Mei 1864, had er een geweldige aardbeving plaats, die alle plannen verstoortte.

Vreeselijk was de uitwerking van die aardbeving. De zendingssposten werden totaal verwoest. De zendingssfamilies, in allerhaast gevlucht, brachten den nacht op het erf door. Minuten lang golfde de grond en stortten balken en dakspanten neder. Toen de dag aanbreek vertoonden zich de woningen, met zooveel moeite opgebouwd, als unbewoonbare ruïnen.

Wat deden die moedige mannen en vrouwen, na deze ramp? Stonden zij er klagend en wrogend bij? Neen, het waren Godsgezanten en zij zagen ook in dit groote leed de hand van hun Meester. Hoort, daar klinkt onder de palmen van Manstom een psalmlied. Daar zingen zij, de geloofshelden, de bekende woorden:

Zoo Gij in 't recht wilt treden,
o Heer en gadeslaan,
Onz' ongerechtigheden,
Ach, wie zal dan bestaan?
Maar neen, daar is vergeving,
Altijd bij U geweest.
Dies wordt Gij Heer, met beving,
Recht kinderlijk gevreesd.

Psalm 130 : 2.

Maar toch was er een breuk gekomen in het werk. Het scheen wel of God ging afbreken in plaats van opbouwen. Niet lang daarna verlieten Otterspoor, Jaesrich en Klaassen Papoëland voor goed. Daarna moesten ook zendingling Van Hasselt en

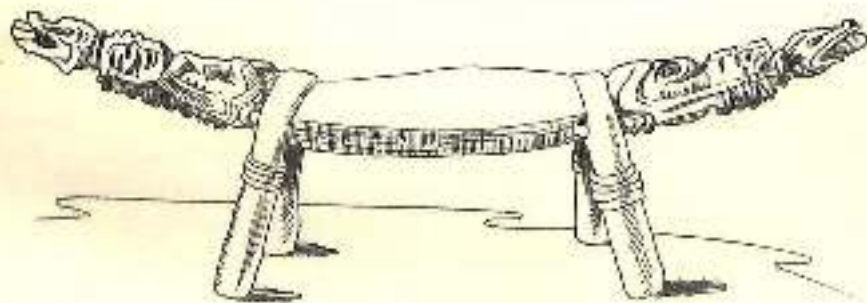
zijn vrouw wegens ernstige ziekte naar Ternate vertrekken. Geruimen tijd was Geissler de eenige zendeling op den post. Maar hij gaf den moed niet op! De stoere geloofsheld bleef pal staan als een rots in de branding. Meermalen werd hem de raad gegeven om heen te gaan. „Heengaan? Als een zwakkeling mijn post verlaten?” „Dat nooit!” Hoe leed hij vaak aan malariakoorts, hoe vermagerd en zwak was zijn gestalte geworden. Maar Geissler bleef. De woorden die hij hoorde fluisteren in het loover, op dien grooten dag, toen hij en zijn vriend Ottow, daar knielden onder den dadabboom, „Ik zal u niet begeven en ik zal u niet verlaten”, die stem van God, sterkte hem in zijn eenzaamheid. Op den 1sten September van het rampjaar, werd de eerste steen gelegd van het zendingskerkje te Mansinam. En kort voordat zendeling Van Hasselt naar Ternate ging, werden op Nieuwjaarsdag 1865, dus na tien jaren van zwoegen en ploegen, de eerste Papoea's gedoopt. Het waren twee vrouwen, moeder en dochter. De eerstelingen werden toegelicht. Neen, het was niet alles tegenslag en afbraak. Op de puinhoopen begon nieuw leven te bloeien.

Kerkgebouw op Mansinam.

Er zou een nieuwe tijd aanbreken. Zendeling Geissler schreef een langen brief naar Berlijn. Het gevolg was, dat twee Duitsche zendingen zich opmaakten naar Papoealand te gaan. Mosche lieette de een en Rudolph Beyer de ander. Deze kreeg toestemming zijn broeder Carl mede te nemen. Nieuwe krachten vervingen de ledige plaatsen.

Zendeling en mevrouw Van Hasselt kwamen hersteld uit Ternate terug. De akker van zorgen en tranen werd weer een hoopvolle akker.

Om een vesting in te nemen, is het allereerst noodig om goede stellingen te bouwen. Zoo dachten de eerste zendelingen er ook over en wij zien dan ook na het rampjaar 1864, toen alles zóeben verloren, nieuwe krachten komen en telkens nieuwe posten openen.

Wanneer wij weer een twintigtal jaren verder zijn, ligt er reeds een krans van zendingsposten in de Geelvinkbaai. Op het kaartje vóór in onze album kunt gij ze zeker vinden. Het zijn de posten: Mansinam, Dorch-of-Kwawi, Meoswar-Raan-Windessi-Momi-Andai.

Hier woonden nu de moedige zendelingen en hunne vrouwen, die den strijd hadden aangehouden tegen het sterke balwerk van het Papoese heidendom. Hoe was hun strijd methode? Tegenover het ruwe leven der Papoea's moesten zij een ander leven toonen, een leven van naastenliefde, vrede en levensblijheid. Met onuitputtelijk geduld moesten zij gaan inwerken in die heidensche samenleving met haar angsten, wreedheden en bloedvergieten. En dat hebben die pioniers gedaan. Als wij lezen in hunne verslagen over het werk, dan krijgen wij grooten eerbied voor die mannen en vrouwen, die daar op hun eenzame posten pal stonden voor hun Koning. Nu willen wij hen zoo eens in hun dagelijksch werk gadeslaan. Wat gebeurde er zoal op de zendingsposten? Toen de pionier Van Hasselt het werk van zendeling Geissler overnam op Mansinam, vond hij daar 3 Christenen en 14 kinderen, die min of meer geregeld de school bezochten. Hij ving nu met

geregeld elken Zondagmorgen te prediken. Des Zondagsmiddags werd er Zondagschool en catechisatie gehouden. De bijbelsche geschiedenis werd verteld en er werd gelegenheid gegeven tot het stellen van vragen. Op de werkdagen werd elken morgen in de kerk een korte samenkomst gehouden, waar gebeden werd en een gedeelte uit de Schrift gelezen; zij was noodig om de kleine gemeente op te voeden en hare lidmaten dagelijks te herinneren aan God en de wereld der eeuwige en onzienlijke dingen. Van 8 tot half 11 werd er school gehouden. Zendeling Van Hasselt gaf zelf onderwijs, en werd in zijn arbeid trouw terzijde gestaan door Cornelis Wijzer, een inlandschen helper, dien zendeling Michaelis van Batavia aan Geissler tot hulp had gezonden.

Het werk droeg in menig opzicht een ander stempel dan tegenwoordig. Thans is de zendeling op Nieuw-Guinee voortdurend reizende en trekkende om de verschillende gemeenten te bezoeken, lidmaten nán te nemen, de Sacramenten te bedienen en de scholen te inspecteeren. In die dagen, waarin het reizen aan onoverkomelijke bezwaren onderhevig was, werd de zendeling veel meer gebonden aan de plaats, waar hij woonde, maar waar zijn gezin dan ook de spil was, waarom alles draaide. Klein waren die gemeenten nog, en er kon veel zorg worden besteed aan de opvoeding der jeugdige Christenen en hunne kinderen.

Het huisgezin van den zendeling was de bakermat der gemeente. De werkzaamheid van de vrouw was daarom ook van zoo groote beteekenis. Haar

zorgen breidden zich gestadig uit, want hoe langer hoe meer personen werden er in opgenomen. Op Nieuw-Guinee was de slavernij nog in zwang; wanneer de eene stam een anderen stam heimelijk kon overvallen, werden er niet alleen koppen gesneld, maar ook kinderen geroofd. Die slaven hadden dikwijls een kommervol bestaan, en de barmhartigheid deed er de zondelingen toe deze slaven vrij te koopen, wanneer zij daartoe in staat waren.

De Papoea's waren gewoonlijk niet zulke harde meesters voor hun slaven. Maar het gebeurde toch ook wel, dat zij erg wreed waren. Zoo was er eens een Papoesche meesteres, die boos was op haar slavin. Die slavin had wonden aan het been. Die meesteres liet de slavin binden aan een paal, die bij vloed gedeeltelijk onder water stond. Het was ebbe, toen de slavin er aan vastgehouden werd. Toen het water ging stijgen, bereikte het die slavin. De wonden begonnen pijn, erg pijn te doen, toen het zoute nat ze aanrakte. De slavin gilte en schreeuwde van pijn, terwijl de meesteres en haar kinderen haar nog uittachten.

In elke Papoesche woning was een blok te vinden waarin openingen waren. Onwillige slaven moesten daar hun voeten in steken, en door middel van een houten pen, die men in de opening sloeg, werd deze zoo vernauwd, dat de slaaf de voeten er niet meer uit kon trekken.

Nog op andere manieren toonden de Papoea's hun wreedheid. Jegens de slaven en slavinnen, die in den dienst bruikbaar waren en die zich gewillig toonden, waren de meesters en meestereszen gewoonlijk ook menschelijk, maar tegen de onbruikbaren waren zij menigmaal hard. Het gebeurde wel, dat hij een menschenroof een kind den roovers in handen gevallen was, want moeder en vader van vermoord waren. Als zoo'n kind te veel huilde naar den zin van de meesters, dan was het geen zeldzaamheid als zoo'n stukker in de golven geworpen werd of op andere manier werd gedood, of ook als een slavin een kindje had, dat wat lustig was, dan kon het gebeuren,

De pionier L. J. van Hasselt en zijn vrouw,
met hun kleinkinderen In en Faana,
zoonjes van zending F. J. F. van Hasselt.

dat men zoo'n kind ook doodde. Oude menschen die niet veel werken konden, werden beschuldigd van hekserij en doodgespoerd of ook wel verdrinken. Zieken gaf men geen voedsel genoeg, men liet ze uitteren tot zij den geest gaven.

Zoo deden wel niet alle Papoesche meesters en meestereszen (er waren meesters en meestereszen, die zelfs heel goed voor hun slaven waren), maar de wreede dingen, die ik noemde, gebeurden toch wel. En er was niemand vóór de komst der zendingen, die zich het lot van de slaven aantrok. Toen de zendingen op Nieuw-Guinee gekomen waren, konden zij geen eind maken aan slavernij en slavenhandel. Maar wat zij wél konden, dat was zelf de slaven af te koopen van de Papoea's, die in huis te nemen en hun een opvoeding geven

Type van een Papoesche slaafin.

in Christelijken geest. Zij kochten daartoe niet alleen mannen en vrouwen, die konden helpen in huis en op het erf en die de prauwen roeien konden, maar ook en vooral die slaven, waaraan de Papoen's niets hadden, kleine kinderen, zwakke, ziekelijke mannen en vrouwen, ook bejaarden en ook degenen, waarvan de Papoen's dachten, dat zij hebekst waren.

Bij de zendingen kregen die vrij-gekochten regelde voeding, kleeding en onderwijs. Zij gingen naar kerk en catechisatie, en toen de vrije Papoen's nog niet wilden luisteren naar de prediking van het Evangelie, waren het slaven, die het aannamen. Maar ook niet allen. De zendingen, en vooral hun vrouwen, hebben heel wat zorgen gehad en heel wat leed geleden door de ongezeggelijkheid en ongehoorzaamheid van verscheidenen hunner verpleegden.

Bij dit alles onderhielden de zendingen hun tuinen en erven, hun veestapel. Wij begrijpen dus wel, dat er op zoo'n post heel wat te doen was. Zieken helpen, gewonden verbinden, school houden en Godsdienstonderwijs geven; de ge-

buwen herstellen en steeds weer optreden als bemiddelaars bij de vele twisten en vechtpartijen in de paaldorpen bij den zendingspost . . . . neen, het was geen gemakkelijk leven. Vacantielijd hadden zij nooit en de jaren van hun arbeid gingen heen zonder dat er ook maar aan rust gedacht kon worden.

Nu en dan moesten de zendingen ook weer eens verhuizen, als door ziekte of vertrek er een post vrij kwam. Dat gaf heel wat moeite, maar het werk eischte zulks. Wij zullen ons niet vermoeien, alle namen te noemen van de zendingen uit die dagen. Van enkele posten mogen wij echter de zendingsfamilie die daar tot zegen was voor de Papoen's, niet onvermeld laten.

Op den post Dorch (tegenwoordig Kwawe) was het de familie Iens, die daar vele jaren met groote opoffering en standvastigheid arbeidde. De zendingspost was maar klein. Veel toenaadering van de zijde der bevolking was er niet; de opkomst in de kerk was slechts 20 tot 30. Het getal gedoopten bleef gering. Toch kon deze post betekenis krijgen, omdat de zending er voortdurend in aanraking kwam met menschen uit het binnenland. Daar konden dezen hun producten verkoopen, en er waren in den omtrek enkele stukken grond, geschikt om te bebouwen. De verwachting werd echter beschaamd. Slechts langzaam nam de gemeente toe, en dat inzonderheid door het toetreden van vrijgekochten. Gezinnen van vrije Papoen's gingen niet tot het Christendom over, er was slechts één vrije man onder de lidmaten. Eerst in 1896 kon de zending met blijdschap mededeelen, dat er zich een paar hadden aangemeld voor het doop-ondericht. Ook de school ging in die dagen vooruit; er waren 45 leerlingen ingeschreven. Op den 31sten October 1897 werd de Doop toegediend aan 5 gezinnen, uitmakende 22 personen. Onder hen was ook het dorps hoofd met vrouw en kinderen. Na den Doop werd het huwelijk der getrouwen op Christelijke wijze ingezegend.

Merkwaaardig was, dat de gemeente van Dorch

gedurende de pokken epidemie van 1898 gespaard bleef, omdat de Christenen zich hielden aan de voorschriften en aanwijzingen van den zendeling.

In de nabijheid kwam in 1898 de bestuurs vestiging (het tegenwoordige Manokwari). Dat opende nietrwe mogelijkheden. Aan de vreemdelingen, die zich hier kwamen vestigen, kon in het Maleisch het Evangelie worden gepredikt, terwijl er nu en dan ook Hollandsche godsdienstbeoefening kon worden gehouden op de schepen ter reede. Niet lang mocht zendeling Jens die nietrwe ontwikkeling gadeslaan. Ongesteldheid maakte langer verblijf in Indië onmogelijk. In 1900 kwam hij naar Holland om het werk hier te lande te dienen. Bij zijn vertrek telde de gemeente 54 zielen.

Aan den zendingspost Meos-war is verbonden de naam van de familie Mosche. Zendeling Mosche heeft hier met veel zegen gewerkt. Helaas ochter maar kort. Het eiland beloofde al heel spoedig een veelbelovend arbeidsveld te worden. Moesten de andere zendingen dikwijls klagen over de Papoen's, omdat zij zoo ruw waren en niets van het Evangelie wilden weten, hier zcheen het anders te zullen gaan. De zendingen die het eiland bezochten, waren verrukt over de schoonheid, den rijken plantengroei, het goede drinkwater en vooral over de bevolking, die zachtvaardig van karakter bleek te zijn. Dat waren daar niet zulke zwerfzieke menschen als op de andere posten. Er werd landbouw beoefend en toen de Papoen's hoorden, dat er een „paadeta" bij hen wilde komen wonen, waren zij daar erg blij over. Wat een verschil met de paaldorpen, waar de zendingen geduld werden, maar niet welkom waren. Omdat de Meos-warstam maar heel klein was, hadden de Papoen's hier veel lust van de volkstammen om hen heen. De Rooners, Wiodesiërs, Wandamers en anderen, kwamen dikwijls op hun eiland rooven en moorden. Nu er een

Vechtende Papoen's

zendeling woonde, durfden zij zoo goed niet. Zij kwamen nog wel eens, maar niet zoo veel meer als voorheen.

Over een zoo'n overval vertelde zendeling Van Hasselt mij een bijzonderheid. Eens was zendeling Mosche op reis. Daar zat zijn jonge vrouw geheel alleen in het zendingshuis op het eiland. Het was een zeer geloovige vrouw en al was zij daar nu hulpeloos alleen op een plaats ver van de andere zendingsposten, op een klein eiland verlaten in een ver en woest land, zij kende geen vrees. Zij wist immers wel, dat de Heiland haar nabij was en dus kon zij rustig vertrouwen op Zijn hulp. En dat vertrouwen werd wel beproefd. Daar weerkloek op eenmaal op de zee de lang getrekte kreek van de tuitenschelp. Op het strand van Meos-war verwekte die roep een groote ontsteltenis. Geen wonder!

Kijk, daar kwamen groote raakprauwen nagevaren en in die prauwen de woeste gestalten van roofzuchtige Papoen's.

Spoedig was het bekend, dat het Wandamers waren, die hier weer eens kwamen rooven en moorden.

Wat zal er in het hart van die jonge zendingvrouw zijn ongesaan? Geen hulp was er voor

De pruw voert uit. Op den achtergrond papoezen.

haar. De bevreesde Papoca's van Meos-war renden weg om zich te verbergen. Een paar trotse gemeenteleden bleven wel in de buurt en waarschuwden hem „njonja" om toch vooral voorzichtig te zijn. Maar ook deze hulp, wat zou die tegenover een overnacht van ruwe lieden?

De roofprauwen landden en een horde gewapende Papoca's kwam dreigend het strand op. Daar kwam de hende woestelingen op het zendingshuis af. Toch ontbrak het den mannen schijnbaar aan moed om het erf te betreden. Zij bleven voor het huis staan en durfden niet verder te komen, want, daar op de voorgaletij zagen zij de blanke vrouw staan. Daar stond zij, kalm en onbevreesd tegenover de wilden. „Wat zal ik doen, om die woestelingen weg te krijgen?" dacht de zendingsvrouw. Toen ging zij naar binnen en kwam terug met een zakje zwart poeder. Zij legde dat poeder op den grond voor het huis, in den vorm van een slang. Het was kruut. De Wandanmers konden toen nog geen kruut en wie zal zeggen hoe zij schrokken, toen daar op eenmaal het kruut begon te branden en de vlam als een vurige slang naar hen toe krunkelde. De twee sluipmoordenaars wachtten niet lang maar renden weg onder luid geschreeuw. De jonge zendingsvrouw was aan een groot gevaar ontkomen. Neen, laten wij het anders zeggen: De Heere God had haar be-

schermde en haar in de gedachten gegeven om te probeeren met het huskruut de wilde horde schrik aan te jagen. Wat de bewoners van het eiland dankbaar waren voor de uitwerking van het kruut en hoe zij hem „njonja" vercoerden!

Niet lang woonde de familie Mosche op Meos-war. Zending Mosche werd ernstig ziek en stierf. Zijn graf werd gegraven op het strand onder de palmen en daar rust deze pionier tot den grooten dag der opstanding, wanneer zijn Heer hem zal toeroepen: „Kom mijn getrouwe dienstknecht. Over weinig zijt gij getrouwd geweest, over veel zal ik u zetten. Ga in in de vreemde Uws Heeren".

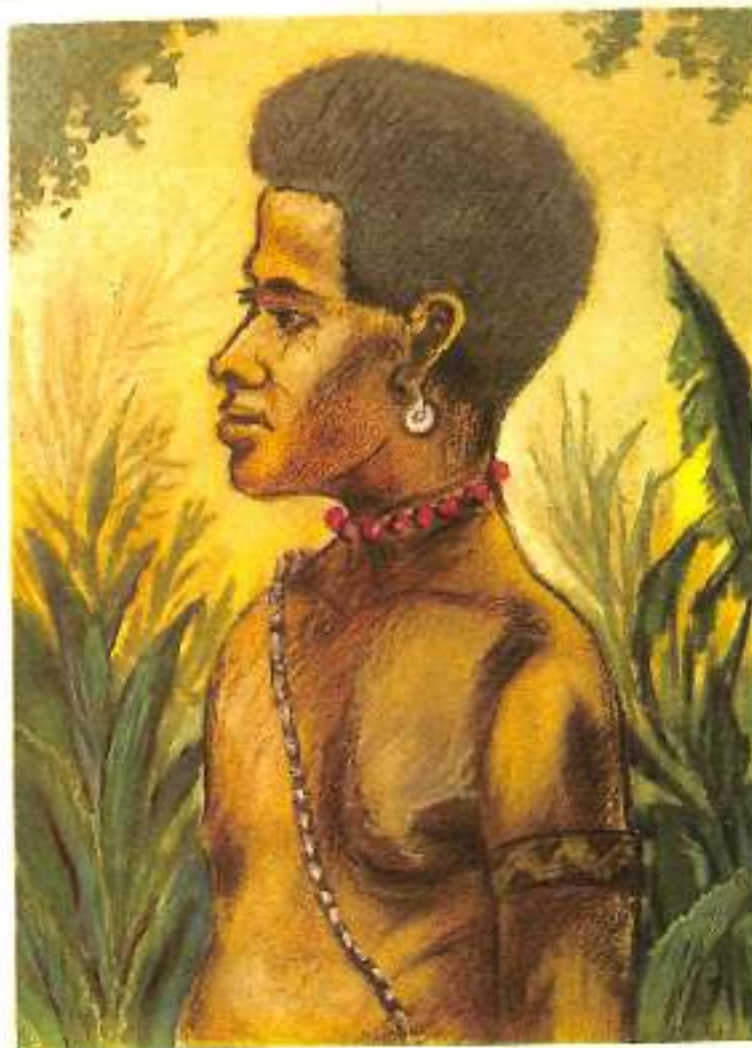
De weduwe vertrok van Meos-war. Het is later geen zendingsstation gebleven, maar werd door de zendingen van Roon en Windessi bewerkt. Eenige jaren later kwam mevrouw Mosche weer in Papoealand terug. Maar nu was haar naam veranderd. Zij was getrouwd met zending J. L. van Hasselt, den pionier van Morsinam. En nu begrijpen wij ook, waarom daar zoo'n woudere tiateling glom in de oogen van den verteller van het huskruutverhaal, toen hij die maedige vrouw beschreef. Dat was zijn moeder en met recht kan de zoon trotsch zijn op zulk een moeder! Wij willen nog iets vertellen van die heldin van Papoealand. Wat er nu volgt werd ons niet verteld door haar zoon zending F. J. F. van Hasselt, maar het verhaal kwam uit den mond van een stokoude Papoca. Het was een man uit het paaldorp Ansoco op het eiland Jappen. Reeds geruimen tijd had hij onderricht ontvangen en toen er in zijn kampoung een groep Papoca's hun beltijdens hadden gedaan en gedoopt werden, toen werd, tot zijn ionige blijdschap ook hij tot den Heer toegebracht. Deze stokoude man zat in zijn paalhuis en de zending zat tegenover hem bij den vuurhaard. Hij herinnerde zich nog den tijd, toen de pioniers in de Geelvinkbaai woonden. Hij was er wel geweest, maar van de prediking had hij niet veel begrepen. Dat wil zeggen, niet van de prediking in de zendingskerk. Er was

echter ook nog een andere prediking, niet van het Woord, doch van de Dood en die was nimmer uit zijn herinnering weggevaagd. Maar kom, geven wij den ouden man zelf het woord.

„Het was in den tijd dat ik nog maar een kleine jongen was, dat de mannen in ons paaldorp besloten om een reis te maken naar het eiland Meos-Noem, waar rijk vischwater is. Een groote prauw werd klaar gemaakt, sago en toespisjes geladen en drinkwater in bamboe-koker. Tot mijn groote vreugde mocht ik met mijn vader en de mannen mede. Wij hadden een nieuw zeil, van palmbladeren gevlochten en stevige rilleggers. Vol moed zeilden wij uit. Maar . . . het zou een reis worden van veel tegenslag. Toen wij bij kaap Wokka den oversteek zouden maken naar het eiland dat daar voor ons lag, kwam er een geweldige storm opzetten. Aan terugkeeren viel niet meer te denken. Wij zouden door de hooge golven gegrepen, onze prauw zou verpletterd worden tegen de rotswanden van kaap Wokka en wij zouden allen verdrinken. Dus zette onze „Djocroemedi“ af naar de volle zee en stuurde de prauw in de richting met den voorstevon op de rollende oceaandeining. De mannen en ook mijn vader schreeuwden van angst en riepen „Kui“ den stamvader aan om hulp. Ook stond een hunner op de voorplecht en goot ons drinkwater in zee om den zeegeest gunstig te stemmen. Niets hielp. Onze prauw schrepte aldoor water en de mannen hoosden het wel uit het vaartuig, maar na elke golf was de prauw weer half vol. Toen offerden wij ons voedsel aan den zeegeest. Niet één enkele sagokock werd behouden. Nu zou de geest wel tevreden zijn. Doch . . . het tegendeel was waar. Er kwamen zware nevels opzetten uit zee, zoodat wij weldra geen hand meer voor oogen konden zien. De lucht werd zwart, alsof groote jaarvogels hun zwarte vlerken uitbreidden over ons. En tot slot sloeg er een uitlegger stuk van onze prauw, zoodat wij telkens dreigden om te slaan. Ons offer aan den zeegeest was niet aangenomen. Zoo dreven wij rond in grooten

nood, hoe lang? Wij wisten het niet. Na een nacht van dikke duisternis kwam de zon op en waren wij midden op zee, zonder dat wij eenig land konden bespeuren. Honger en dorst begonnen ons te kwellen, maar wij konden nergens hulp krijgen. Woer ging de zon onder, woer werd het nacht — een sterrenlooze nacht met groote dreigende wolken loven ons en een roerige zee om ons heen.

Na lang zoo rondgedreven te hebben, zagen wij op een dag, heel ver, hooge bergen. Wij voeren een vreemde baai binnen en zagen eilanden liggen. O, nu aan wal gaan, in de kokospalmen klimmen en den brandenden dorst lesschen met het kokosnat, den honger stillen met het malsche kokosvleesch. Maar . . . de mannen durfden niet naar wal gaan. Daar, onder de palmen zagen wij rook opstijgen uit de paalhuizen en wij wisten het wel, daar dreigde grooter gevaar dan de hongersdood op zee. Daar woonden Papoea's van een stam dien wij niet kenden en als zij ons zouden opmerken, dan werden wij of gedood of tot slaaf gemaakt. Neen, met land voor oogen en uitgeput van ellende, durfden wij toch niet landen. Maar ten slotte moesten wij wel aan wal. Kracht om stevig te roeien hadden de mannen niet meer. Dan maar op hoop van geluk het geprobeerd. En zoo kwamen wij op het eiland en daar zag ik een huis, zooals ik nog nooit gezien had. Achter de paalhuizen der bewoners, op den hoogen wal, stond dat huis, dat witte huis, waar bloemen voor bloeiden en dat schooner was dan welk huis ook. Zou het niet een geestenwoning zijn? Angstig keken wij er naar. Maar toen de prauw op het land was getrokken, kwamen er uit dat witte huis jonge Papoea's en traden op ons toe, geleidden ons den heuvel op er heen. De mannen gingen voor mij uit en ik dreutelde verlegen achter hen aan. Maar dan . . . o, ik had wel willen gillen van angst. Ik had willen wegsnellen, maar van schrik konden mijn voeten niet meer gaan. Daar, vlak voor mij kwam een vrouw, een witte vrouw en zij trad op ons toe. De mannen waken terzijde.

Jonge Papoea uit de Wandammenbani.

de jonge Papoea's spraken in woorden die wij niet verstaan konden. Maar ik, ik, als verlamd van angst, bleef ik daar staan, midden op het pad. De goestenvrouw kwam op mij af. Zij nam mij bij den schouder en nu voerde zij mij mede om het witte huis heen naar een gebouwtje daar achter. Ik kon geen geluid geven. De angst kneep mijn keel dicht. De mannen volgden mij, voorop mijn vader, die met bevreesden blik toekweek wat er gebeuren zou. En toen . . . nooit zal ik vergeten den gloed die er lag in de oogen van de witte vrouw, toen zij zell naar den waterput ging en mij een nap heerlijk frisch water aan den mond zette. O, wat dronk ik. Daarna opende zij een deur en trad het gebouwtje binnen, om terug te komen met sagobroodjes, die zij mij in de handen duwde. Zij sprak met een lieve stem, maar haar taal verstond ik niet. Neen, nu behoelde ik niet bang meer te zijn. Mijn knieën knikten niet meer. Ik keek naar haar op en at en dronk en werd weer sterk en vroolijk."

Zoo vertelde de oude man van zijn bezoek aan Mansinam, in de dagen, toen de zendelingen zochten omdat het een ploegen was op rotsen. Is het wonder, dat de liefde en hulp van dien zendingspost het onderwerp werd van de reiziers, die terugkeerden naar hun land en niet uitgesteld kwamen over wat zij gezien en ervaren hadden. Zij waren nog dagen lang te gast geweest in de zendingswoning. Zij hadden mede gezeten in de zendingskerk, het Evangelie gehoord, maar ach, dat alles hadden zij niet begrepen. Doch het Evangelie van „de Daaf", dat was een taal geweest die zegelecht naar hun hart was gegaan. Dat Evangelie sprak nog tot den ouden man, die dit feit uit zijn jeugd nooit vergeten was. Was dat niet het Evangelie dat wij beschreven vinden in God's Woord aldus: „Ik ben hongerig geweest en naakt en gij hebt Mij gespijzigd"?

Die zendingsvrouw is later „Moeder Papoea"

Moeder en kind.

genoemd. In de kerk van Mansinam staat een mooie gedenksteen, door de Papoea's opgericht te harer herinnering.

Deze pioniersvrouw heeft door haar toewijding en liefde menige bres gesloten in het harde houterwerk van het heidendom. Want liefde doet de hardste muren splijten.

Aan den zendingspost Roon is verbonden de naam van den grooten pionier Bink. Dat was een man dien wij met eere noemen en die, ondanks de vele teleurstellingen in zijn leven, op God bleef vertrouwen.

Nadat zendeling Bink eerst op Dareh en later op Manokwari had gearbeid, werd hij overgeplaatst op Roon. Te Mansinam bouwde deze flinke vakman een zendingskerk, die er nog altijd staat en die wij een monument van geloof mogen noemen.

Meermalen ben ik in die kerk geweest. Ik hoorde er zendeling Van Hasselt het Evangelie verkondigen. Een van mijn kinderen is er gedoopt. Wanneer ik dan in die kerk zat en mijn oog liet gaan langs de boogvensters en het hooge sterke dak, dan dacht ik aan den bouw van dit Godshuis. Wat een geloof had die man, om, in dagen

van onverschilligheid en lauwheid bij de Papoea's, toch zoo'n kostelijk stuk werk aan te durven, waarin hij zijn geloof en liefde voor de Papoea's in stevige balken heeft vastgelegd. Hoel zijn toewijding zien wij in den stijl van die kerk. Zoo degelijk en sterk zijn timmerwerk was, zoo stevig en hecht was heel zijn arbeid.

Zendingeling Bink werd naar Roon gezonden en met hem kwam hier een andere stoere pionier, n.l. zendingeling Van Balen. Deze jonge zendingeling was in het jaar 1885 in Papoesaland aangekomen. De belofte van de bevolking, om een woning voor de zendingelingen te bouwen, werd niet vervuld. De zendingelingen moesten zich met een noodhuisje behelpen en zelf een huis bouwen. Zij vingden aan met geregelde godsdiens-oefeningen en kregen een 50 kinderen op school. De begeerte der bevolking ging echter niet uit naar de prediking van het Evangelie. Het heidendom liet zich hier kennen in zijn ruwste vormen.

Toen zendingeling Bink in 1885 met verlof naar Holland was, werd zendingeling Van Splunder aangewezen om hem tijdelijk te vervangen. Diens werkzaamheid was echter van korten duur. In den zomer van 1886 werd de echtgenoot van zendingeling Van Balen ernstig ziek; hij bracht haar naar Mansinam, waar zij is overleden. Toen hij na dien slag op Roon terugkeerde vond hij zendingeling Van Splunder daar zoo ernstig ziek, dat hij het ergste vreesde en op zijn onverwijd vertrek aandrong. Op weg naar Ternate is zendingeling Van Splunder reeds ter reede van Salawatti ontslapen. Zendingeling Van Balen zette toen den arbeid voort, totdat zendingeling Bink in 1887 terugkeerde.

In enkele regels vat men al die gebeurtenissen samen, maar men bedenke wel, dat het nu al 20 jaren geleden was, dat Roon met het Evangelie in aanraking gebracht werd. Hoeveel leed is er geleden. Hoevele kostbare levens zijn er afgesneden! En eenige vrucht van de prediking was er niet te bespeuren. Toch ging men voort, zatiende in hope.

Voor zendingeling Van Balen was de tijd aange-

broken een nieuwen zendingspost, Windessi, te stichten. Zendingeling Bink bleef alleen achter op Roon. Onvermoeid zette hij het werk voort. De menschen kwamen wel onder de prediking, maar het was hun blijkbaar te doen om de tabak, die verstrekt werd; als de toespraak wat lang duurde, vielen zij den spreker in de rede en vroegen er om.

In 1889 werd de eerste inwoner van Roon gedoopt. Verder had zendingeling Bink eenige pleegkinderen, die doopondericht ontvingen; in 1893 werd een 5-tal van dezen gedoopt. In 1896 mocht hij weer aan 6 volwassen Papoea's en 2 kinderen den Doop toedienen. Kleine cijfers, maar groot waren ze op een zendingspost, waar onder zoo veel teleurstelling moest worden gearbeid. Zendingeling Bink zegt ervan: „Voor iemand, die jaar aan jaar staat te hengelen zonder iets te vangen, is dat een oorzaak van groote vregde”. De gemeente telde nu 13 lidmaten (waaronder 6 vrijgekochten) met 2 kinderen.

In 1897 maakte de pokziekte ook hier vele slachtoffers. De woning van den zendingeling bleef gespaard, maar de bevolking nam de wijk en de opkomst in kerk en school was bedroevend. De gezondheidstoestand van zendingeling Bink liet intusschen veel te wenschen over; een verlof naar Oost-Java werd hem toegestaan, maar kort na zijn terugkeer is hij op den 3en Mei 1899 ontslapen. Te Roon werd hij begraven bij het door hem gebouwde kerkje. De belangstelling der bevolking was niet groot.

Er is iets ontzaglijk tragisch in den levensloop van zendingeling Bink. Met hoeveel toewijding heeft hij gearbeid, en hoeveel leed heeft hij moeten dragen. En dan zoo weinig zichtbare zegen. Maar thans weten wij het, dat dat leven niet tevergeefs is geleefd. „Die met tranen zanden, zullen met gejuich maaten.”

Zendingeling Van Balen bleef van Windessi uit Roon geregeld bezoeken. In 1900 kreeg Roon weer een eigen zendingeling, toen zendingeling Metz van Andoy daarheen overgeplaatst werd.

Windessi.

Aan Windessi, gelegen op de vaste kust tegenover het eiland Roon, is de naam van zendeling Van Balen verbonden. Hij stichtte den post in 1889. In het jaar 1884 was zendeling Bink, die veel reisde, er al geweest; hij had toen een goeden indruk van de bevolking ontvangen; zij was welwillend en gaf den wensch naar een eigen zendeling te kennen. Het volgende jaar hadden ook de zendingen Van Hasselt en Jens er een bezoek gebracht. De bevolking sprak er een andere taal dan het Noemfoorsch, zoodat de zendingen zich slechts gebrekkig door middel van tolken met haar konden onderhouden. Wel begrepen zij, dat de bevolking hier even ruw was als elders, maar zij vonden toch aanleiding genoeg om hier het werk te beginnen.

Het eind van de overleggingen was, dat het Bestuur aan zendeling Van Balen toestond zich daar te vestigen. Zijn eerste werk was het aanleeren der landtaal, waartoe de hulp aan zieken een goed middel was, en het bouwen van zijn woning. Die voorbereiding werd afgebroken door een reis naar Ternate, waar hij in het huwelijk trad met mej. M. I. Michenu, vroeger bewaarschoolonderwijzeres te Zetten. Op Windessi gekomen begon mevr. Van Balen dadelijk met onderwijs-geven aan de pleegkinderen, op die wijze zelf ook de taal aanleerende. Intusschen stond zendeling Van Balen bijna zonder hulp alleen voor de moeilijkheden van huisbouw op een hooggelegen terrein.

Werd de godsdienst-oefening eerst in het Noemfoorsch gehouden, later ging dat in het Windessisch, naarmate groeter vorderingen met de lands taal gemaakt werden. De opkomst liet echter nog al te wenschen over. De meeste vreugde beleefde mevr. Van Balen nog in haar school, die zij door trotswen arbeid tot een bijzondere hoogte wist op te voeren. Ook het getal leerlingen liet niet te wenschen over. In 1893 waren er 53, waarvan 27 jongens en 26 meisjes. In 1894 was het getal 64.

In 1895 was zendeling Van der Roest op Windessi gekomen om eenigen tijd met zendeling Van Balen samen te werken en hem dan te vervangen gedurende zijn verlof naar Holland, dat in 1895 viel. Zendeling Van der Roest heeft zijn ervaringen op Nieuw-Guinee neergelegd in een boekje: „Lief en leed van Nieuw-Guinee“, dat wij ter lezing zeer aanbevelen, omdat het laat voelen de bijzondere moeilijkheden, maar ook de enkele zegeningen van het werken op een rotsachtigen bodem. Met de bevolking was niet veel aan te vangen; telkens was er weer een raaktocht met eindeloze nachtelijke feesten in zijn nasleep. Ook Windessi leed onder de hevige pokken-epidemie van 1897; van de pleegkinderen stierven er 9.

Toen zendeling Van Balen van het verlof terugkeerde, ging zendeling Van der Roest naar Roon en vandaar naar Halmahera. Uit Holland werd een kleine motorboot meegebracht, „de Windessi“, inzonderheid om de communicatie met Roon mogelijk te maken, van waar menigmaal de levensbehoeften en postzakken moesten worden gehaald.

Behalve dat de school zich in bijzonderen bloei mocht verheugen, vertoont het zendingswerk ook hier hetzelfde type als elders op Nieuw-Guinee. Weinig toenadering van de zijde der bevolking, maar toch is de arbeid niet geheel zonder zegen. Een kleine gemeente werd verzameld.

Voor zendeling en mevrouw Van Balen was het echter een bijzondere vertroosting, dat zij nog hebben aanschouwd het aantrekken van den nieuwen dageraad in de Nieuw-Guinee-Zending. Zendeling Van Balen heeft zelfs nog een werkzaam aandeel gehad in de groete uithreiding van het werk, zoowel op Roon en in de Wandammenbaai als vooral ook op West-Nieuw-Guinee. De krachten van Br. en Zr. Van Balen bleken echter niet meer toereikend voor de nieuwe taak. Zij moesten den arbeid opgeven, hoezeer hun hart er ook naar uitging. Dat was een offer, dat zij naede brachten.

Vrouwen van het binnenland van het Fakai-gebergte

En nu gaan wij tenslotte nog even een kijkje nemen op den zendingspost Andai.

Deze post ligt een paar uur roeiens van Dorch en Mansinam verwijderd, aan den mond van een bevaarbare rivier. Daar woonden geen Noemloor-Papoes's, maar de Fakai, de menschen van het Adak-gebergte, die zich op dezen vruchtbaren grond toelegden op tuinbouw (giest, katjang, pisang, tabak). Het dorp was niet groot (plm. 50 huizen), maar er bestond gegronde hoop van daar uit aanraking te verkrijgen met de stammen op het gebergte en in het binnenland.

De bevolking was niet onwelwillend. De hoop, dat zij zich om den zending zou verzamelen, werd niet vervuld. Zending Woelders bleef echter optimist en deed wat in zijn vermogen was om den zendingspost uit te breiden en de bevolking te winnen. Toen er een schip met Sangireezen in 1870 verongelukte, nam hij een 10-tal mannen met 2 vrouwen en kinderen, benevens een onderwijzer op in zijn huus. Zij bleven te Andai eenigen tijd wonen, en zo werd er een gemeente gevormd. Ook op maatschappelijk gebied liet zending Woelders zich niet onbetroefd; hij beproefde met aanvankelijk succes den rijstbouw om in de behoeften van het eigen gezin te voor-

zien en tevens een voorbeeld aan de Fakai te geven. In 1871 kwam de zending-werkman Kamps naar Andai om zending Woelders bij dien rijstbouw te helpen, maar niet lang na zijn komst is hij overleden.

De school stond onder leiding van mevr. Woelders, die daarin ter zijde werd gestaan door een Sangireeschen goeroe. Er waren in 1872 een 25-tal leerlingen. Ook hier werd zij in hoofdzaak bevolkt door de vrijgekochte pleegkinderen.

Zending Woelders had groote verwachtingen van Nieuw-Guinee. Herhaaldelijk drong hij aan op het tuitenden van meer zendingen, en vooral ook op evangelisatie door middel van inlandsche

helpers. Een correspondentie met de zendingen op Sangi om helpers van dat eiland te krijgen, leidde niet tot resultaat. Ook verwachtte zending Woelders er heel van zijn eigen menschen te vertellen van het zendingswerk elders.

In 1870 werden de eerstelingen, 4 pleegkinderen, gedoopt. In 1878 volgde de Doop van nog 2 pleegkinderen en van 2 Papoes's uit Andai. De school telde in dat jaar 18 leerlingen (9 pleegkinderen en 9 uit het dorp). Zending Woelders ging met verlof naar Holland en door zending Jens werd de arbeid waargenomen. Voor dezen pionier was het voortzetten van dien arbeid moeilijk, te meer omdat hij in dien tijd getroffen werd door het opoverncht overlijden van zijn echtgenoot.

In 1887 hervatte zending Woelders het werk met nieuwen lust. Spoedig werden de berichten echter minder opgewekt. De trouwe Sangireesche helper verliet Nieuw-Guinee na het overlijden van zijn vrouw. De bevolking bleek weinig toegankelijk. Moord en roof waren aan de orde van den dag. Vreemde handelaars oefenden er slechten invloed, vooral ook door het invoeren van arak. Toch bleef men onder de prediking komen en ook het schoolbezoek liet niet te wenschen over.

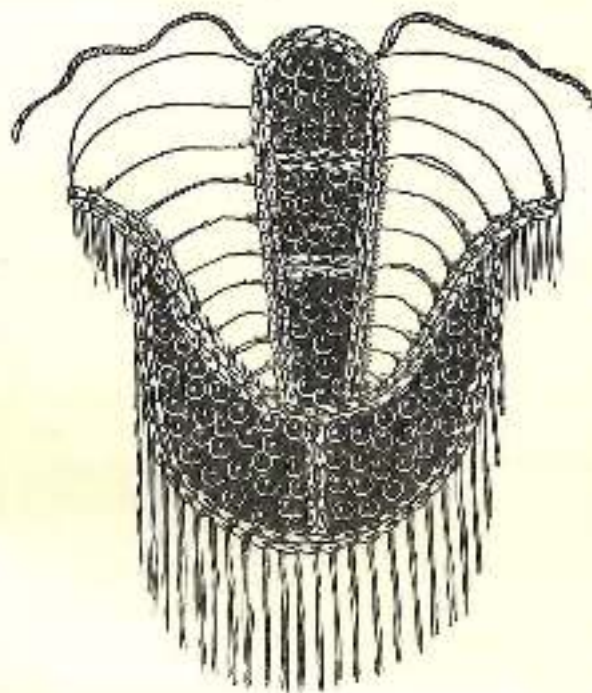
Na het overlijden van Philippus „den eersten Christen van Anday” kwamen 2 mannen uit de bevolking zich voor den Doop aanmelden, begeerig op dezelfde wijze te mogen sterven als Philippus. In hetzelfde jaar werden nog 3 oudleerlingen der school gedoopt, in 1887 nog 4. In 1890 werden weer 5 personen gedoopt. In 1891 5 volwassenen en 2 kinderen uit het dorp, terwijl er toen nog 15 doopcandidateen waren. Vermeld moet nog, dat zendeling Woelders een drukpersje uit Holland had meegebracht en daarop een liederenbundel en een paar bijbelboeken in gereedheid bracht.

Kort na zijn zilveren ambtsjubileum in 1892, dat luisterrijk gevierd werd, is zendeling Woelders ontslapen en achter de door hem gebouwde kerk begraven. (Zijn weduwe keerde naar Holland terug en overleed in 1899). Bij zijn overlijden telde de gemeente 40 zielen, waaronder 18 Avondmaalgangers.

Zendeling Jens nam den post wederom waar, totdat zendeling Metz er in 1895 den arbeid kon overnemen. Een zware taak voor een jongen

zendeling, die kersversch uit Holland kwam, maar vooral door zijn medische praktijk wist hij het vertrouwen te winnen. Veel vrugde heeft hij er niet beleefd. De heidenen gingen voort met hun praktijken; voortdurend werden er rank-tochten gehouden. En de Christenen waren niet veel heter; zij werden in de zuiging van het heidendom meegetrokken. De toon van de mededeelingen was soms wat opgewekter, als er enkelen gedoopt of aangenomen werden, maar over het algemeen had zendeling Metz geen groote verwachtingen van den arbeid te Anday. Hij grondde dit vooral op het door hem waargenomen feit, dat de bevolking in zielental achteruitgaande was. Het sterftecijfer overtrof dat der geboorten. In de 5½ jaar van zijn verblijf waren slechts 10 kinderen geboren, van welke slechts 2 in leven waren gebleven. De heidenen trokken zich hoe langer hoe meer af, en de Christenen lieten zich niet gezeggen. In 1900 verwisselde zendeling Metz deze standplaats met Roon.

Anday werd sedert een filiaal van zendeling Van Hasselt Jr.

Langzaam maar zeker werd het stevige bolwerk van het heidendom ondermijnd. Tegen de liefde en toewijding der eerste pioniers kon het toch op den duur geen stand houden. Maar wij zouden nooit tot den grooten ommelkeer gekomen zijn, als er niet twee machtige invloeden waren gekomen, die nu wel niet dadelijk bij het zendingswerk gerekend kunnen worden, maar die toch, zij het niet met de edele bedoeling als die van de Godsgezanten, meegewerkt hebben tot heil van Papocaland.

Die twee invloeden waren: ten eerste de komst van het Gezag, door de vestiging van een geregeld Bestuur, ten tweede de komst van de geregelde mailverbinding door de komst van de Koninklijke Paketvaart-Maatschappij (kortweg in Indië de K. P. M. genoemd).

Er zijn vanuit het beschaafde Westen twee bruggen gelegd naar het lang vergeten Papocaland, twee bruggen die in uiterlijk zeer verschilden, maar toch ten doel hadden om het beste wat Nederland te geven had, aan de diepgezonden Papoea's te brengen.

Met de eerste brug hebben wij reeds kennis gemaakt. Dat was de evangelieverkondiging. Die brug stond op stevige pijlers, de drie pijlers: het geloof, dat Jezus Christus ook voor Papoea's zijn dierbaar bloed had gestort — de naastenliefde, om nu ook deze armen deelgenoot te maken van het heil in Christus en de zekerheid, dat ook hier eens een Christelijke Gemeente zou komen, draagster van den Heiligen Geest van God.

De tweede brug werd gelegd in het jaar 1898, toen er te Manokwari een Regeerings-ambtenaar werd geplaatst. Spoedig volgden de Regeeringsbezetting te Fak-fak en te Merauke.

Die tweede brug had ook drie sterke pijlers. Wij kunnen ze aldus omschrijven: Orde en rust brengen in een gebied dat door stamtwisten werd verscheurd — een eind maken aan de gruwelen van koppensnellen en slavenjachten — leiding geven opdat er welvaart kon komen en beschaving. De twee bruggen hadden dit met elkaar overeen, dat de bouwers ervan het oog open hadden voor den nood der Papoea's en alles in het werk willen stellen om de heidenen te helpen en op een hooger levensterrein te brengen.

Toch was er een groot verschil in het doel van die twee bruggen.

De zendingen hebben hun brug gebouwd met het oog op den geestelijken nood der Papoea's. Zij begrepen wel, dat het zondige hart dezer lieden door God's Geest moest hernieuwd worden, want uit het hart kwamen voort de ruwe zonden die ellende brachten over Papocaland. De vernietiging moest „van binnen uit“ komen. De Regeering bouwde haar brug met het oog op den maatschappelijken nood der Papoea's. Een sterk gezag en nieuwe wetten, waaraan de Papoea's zich te onderwerpen hadden, konden de gruwelen beteugelen en rust en orde handhaven. Beide bruggen werden geslagen tot heil der bevolking en toch... juist doordat over beide bruggen allerlei nieuwe invloeden binnen kwamen

in Papocaland, invloeden uit het Westen, brachten die bruggen allereerst groote verwarring in het stamleven der Papoea's. Die verwarring was heilzaam, hoewel natuurlijk voor de Papoea's allerm minst prettig. Wij zien er uit, dat alles ten slotte geschied is door de leiding van God, de komst van de Zending, maar ook de komst van de Regeering.

Het eerste gevolg van de twee bruggen is geweest, dat de Papoea's zich uit de handen zagen geslagen, wat zij steeds als een rijk bezit hadden vastgehouden. Zij werden arm en verloren hun door de vaders overgeleverde instellingen om kracht te kweken, te vermenigvuldigen en vast te houden in hun geestenhuis. Het sterke bolwerk slootte ineen. Er bleef een verward, verbijsterd volk over, dat angstvallig de restjes van zijn traditie bewaarde, doch het evenwicht verloren had.

Dit alles zou inderdaad droevig te noemen zijn, als er niet bij de aftakeling van het heidendom tevens gekomen was „nieuwe kracht", beter evenwicht en blijvende zekerheid. Die kon het Evangelie geven. De Papoea's kregen oneindig meer terug dan zij verloren.

Nu er een Regeeringsambtenaar op Nieuw-Guinee gekomen was, voelden de Papoea's al spoedig de kracht van de „Kompenie" (zoals zij het Bestuur noemden). De heidenen begrepen van die nieuwe kracht al heel weinig.

Waarvoor hadden die blanken nu zulke breede wegen noodig, die de Papoea's moesten naneloggen en waarmede stammen, die vroeger met elkaar voortdurend in strijd waren, nu verbonden werden! Met grooten tegenzin gingen de mannen er toe over om die wegen nau te leggen. Zij deden dit bij groepen die voor dit werk werden opgeroepen. Dat werk noemde men „heerendienst". Als de wegen er eenmaal waren, dan moesten

„Kapsel muziek" Hoedag op den Zendingepost.

de Papoea's zorgen dat die gewied en begaambaar bleven. Dat werd een arbeid, in de eerste plaats voor de gestraften, maar ook wel voor de Papoea's die heerdienst te verrichten hadden. Het vangen van slaven en het houden van slaven werd verboden.

Maar het ergste vonden de heidenen, dat juist diegenen, die zich voor hun stam het verdienstelijkst maakten, het ergst door de „Kompenie" werden gestraft. Dat waren die mannen, die er op uit gingen om koppen te snellen. Dat waren de beschermers van den stam. Zij zorgden er voor, dat er nieuwe levenskracht werd toegevoerd, als de stam arm aan levenskracht was geworden door ziekte of dood. Wanneer die „helden" terugkeerden van hun maaktocht, hoe werden zij dan met gejuich en trommelmuziek ontvangen! Men hing de gesnelde schedels in de dakspanten van het geestenhuis en er volgde na zoo'n maaktocht een rij feesten, waarbij de liederen opklonken, nachten lang. Die helden, die werden vereerd. Zij waren trotsch op hun naam van stamheld. En juist deze liederen werden het hevigst door den nieuwen overheerscher vervolgd. Met boete, boei en verbanning werden zij gestraft.

Het werd gevaarlijk om nieuwe levenskracht te

De mailboot op de reede van Papoesland.

gaan rooven. Menige Papoea die zijn vaderland niet weer zag, maar in ballingschap stierf, ver van zijn standorp.

O, hoe gevoelden de heidenen, dat hun eens zo krachtige vesting was ingestoot.

Maar ook van een andere zijde zou er groot verlies voor hen komen. Van een zijde, vanwaar zij het allerminst hadden verwacht.

Daarvoor zorgde de K. P. M.

Eerst om de drie maanden, later om de twee maanden en tegenwoordig iedere maand doen de stoomschepen de zendingsposten aan.

Alles veranderde in Papoealand.

Kwamen er vroeger in den regel alleen zeilscheepjes, 'n heel onkolen keer eens een stoomboot, nu kwamen geregeld stoombooten.

Met welk een luid geschreeuw werd de eerste stoomboot begroet. En nog altijd komt de Papoea in vervoering, als in de verte de rookpluin van de naderende boot wordt gezien. Dan jubelt het langs de kust: „kapal-masoek! kapal-masoek!“ (de boot komt!) De anders zoo rustige pooldorpen schijnen op eenmaal uit een diepen slaap ontwaakt. Van alle kanten loopen de menschen naar het strand en vooral de jongere Papoea's trekken de prauwtjes van het zand om de naderende boot tegemoet te meien. Het duurt dan ook niet lang

of de langzaam binnenvarende boot is van een kraas van meevarende prauwtjes omgeven. Luid jubelend en schreeuwend voren de jongens met die „ijzeren stoomprauw“ van de „kompenie“ mede. Daar valt met dendereend geraas het anker op de reede. De machtige stoomfluit laat een dreunenden galn weerklinken, die veelvuldige echo's oproept in de valleien der omliggende bergen. Een oorverdoovend gekrijt van „jong-Papoea“ slijgt op. Langs kettingen en touwen klimmen de poedelmaakte jongens naar boven en het duurt niet lang of het dek ziet zwart van de kroeshaarige bengels, die hier, net zoolong als de boot op de reede ligt, hun hart kunnen ophalen. Wat is er een hoop te zien op die „ijzeren stoomprauw“!

Op gevaar af, naar beneden te storten, hongen tien, twaalf jongens over de opening van de machinekamer en kijken naar de radieren en kruikassen, waarvan zij niets begrijpen. Maar dat doot er niet toe. Zij bewonderen de „or“, de kracht van het Westen, die hier in die ijzeren reuzenarmen is vastgelegd. Ho, dat is nog eens kracht! Geen lans kon hier wonden, geen pijl doorboren. De jongens zwerven over de dekken en de kapitein van de boot, zoo'n echte Hollandsche zeerob, vierkant en joviaal, heeft schik in „die kleine makke kannibalen“ en laat ze maar wat ronlscharrelen op zijn schip. Maar als de jongens op het rime achterdek loopen, dan is daar een Ambonsche dekknecht druk bezig het dek te zwabberen. Hij giet de pussen water uit en maakt het dek hagelblank. „Daar zullen nu die smerige Papoeahonden zijn werk komen bederven!“ Woedend over den instuif van den wal, deelt hij links en rechts stompen uit en verjaagt de jongens met den, voor de Oost gebruikelijken uitroep: „hort bina-tang, pergil!“ (voornut beesten, weg jullie). De jongens stuiven vorschrikt uiteen. Een groep rent langs het middenschip, om daar bij de groote fornuizen van den kok te gaan loeren op alles wat daar gestoofd en gebakken wordt. Maar, belans, zij loopen bijna den kokmaat, een sliken

Minahasser, onderste boven. Een stortvloed van scheldwoorden is het gevolg, vooral, nu het blijkt, dat er een portie kostelijke soep is verloren gegaan. Bij al het leelijke wat den jongens wordt toegewenscht, is het slotaccoord alweer: „hoet, binatang, pergil!”

Wat maalen de jongens om al die verwenschingen! Zij staan bij de reusachtige ankerkettingen te kijken en probeeren of zij met elkaar wel zoo'n anker kunnen optillen. Maar... daar komt de derde stuurman. Het is een Javan. Hij draagt een keurig wit scheepsuniform, netjes in de vouw gestreken, en heeft een pet op met een gouden kroon er op. Past nu op, jongens, want als er een het ongeluk heeft tegen den stuurman op te loopen, dan heeft deze een vuilen veeg op zijn wit costume. Daarom drijft ook deze man de jongens naar den kuil (midscheeps onder) en als hij hen foeterend wegstuurt, klinkt er, wel een heetje erg beschaafd uitgesproken, maar toch alweer hetzelfde: „hoet, binatang, pergil!”

Daar klinkt de machtige stoomfluit. Het vertrek signaal is gegeven. De jongens worden van boord geïnjagd en dat is maar goed ook, want anders bleven zij heel gemoedelijk aan boord en zouden meevaren. Nu springen zij over de railing en duiken in de baai om zwemmend hun prauwtjes op te zoeken en naar huis te pogen, vol van al de ervaringen aan boord opgedaan.

Ja, die mannelijksche bootdag, dat is de „grootte dag” voor Papoealand. Niet alleen voor de zendingen die hun post en levensmiddelen ontvangen en die de paar uren dat de boot op de reede ligt, contact hebben met de wereld daarbuiten, maar ook voor de kampouglieden. Er wordt verdedigd met al- en nauwaren van goederen. Er klinkt geldgerammel in de draagkasschen der Papoea's, als de hoot geweest is.

Als na den bootdag de jonge Papoea's bij elkaar zitten in de paalhuizen, dan komen de tongen los.

Papoea's bij een beske op weg om vuudel te zoeken in 't oerwoud.
(Coxe-Nieuwe-Guinee).

Er wordt druk nagebabbeld over al de wondere dingen die men op de groote stoomprauw gezien heeft. Maar als de jongens terugdenken aan de woede van den Ambonschen dekkucht, of van den Minahasser of Javaanschen stuurman, dan komt er toch even iets in hun hart, van wrevel. Waarom zij, zij, de Papoea's, „binatang”? Waarom zijn die anderen zooveel meer? Het waren toch ook bruine menschen, maar zij koken van uit de hoogte op hen neer. O, evenals die Ambonnes of Minahasser, mee te kunnen varen op die groote boot!

Zoo heeft de K. P. M.-boot medegewerkt om bij „jong-Papoea” de begeerte aan te wakkeren om ook voor val te worden aangezien, om niet langer „binatang” te zijn. En wat was het gevolg? Er kwam vrang naar scholen. Want dat begrepen de knapen wel, om vooruit te komen in de wereld, moesten zij naar de zendingen. Die zendingen, dat waren de menschen die hen helpen konden en wilden. En nu kwam er een geweldige ommekeer. Vroeger hadden de pioniers de zendingsschooltjes gebouwd. Maar nu, de Papoeasche jeugd voelde daar al bitter weinig voor. Met moeite werden er wat lünderen bijeen verzameld

en dan kon het nog gebeuren, als de mannen op de riffen om het visschen waren en de baai weerklonk van het luide gejubel wanneer de visch in de netten kwam, dat de jongens uit de school liepen. Zij zaten toch zeker liever bij de

lust en leerden met ijver, niet, omdat zij zoo begeerig waren naar het zendingsonderwijs, maar omdat zij mee wilden loopen in den opmarsch der ludische volken. Maar op die zendingsschooltjes leerden zij bij de sommetjes en schrijfoefeningen

De Zendingsschool op Serati-Laot, Jappen.

ouden in de prauw, dan dat zij op de schoolbanken zaten!

Maar nu... overal kwamen vragen om scholen. De jongens wilden wel komen. De zendingen konden geen scholen genoeg bouwen. Laat nu het geschreeuw van de visschers maar klinken, de jongens loopen niet weg. Die school is de poort naar een hogere toekomst. Zij willen geen „bintang“ meer zijn. De jonge Papoea's kwamen met

en taalboekjes ook Hem kennen die gezegd heeft: „Laat de kinderen tot Mij komen en verhindert hen niet, want hunner is het Koninkrijk der hemelen.“

De oude Papoea's bemerkten wel, dat er een andere geest kwam in het stamleven. Wanneer des avonds, bij de haardvuurtjes in de paalhuizen de ouden een verhaal gingen vertellen, zoo'n mythe of legende, zooals de Papoea's er zoovele

hebben en waarbij heel mooie verhalen zijn, over het ontstaan van de wereld, of over de eerste stamouders, dan kon het gebeuren, dat de jongeren ook aan het vertellen gingen. Zij vertelden de verhalen die de goerde hun op school had verteld. En zoo werd menige kleine Papoeajongen, zonder dat hij het zelf wist, een boodschapper van het Evangelie.

Vroeger waren de ouden de bezitters van het stamgeheim, van de toovermiddelen en van den verhalenschat van den stam. Zij waren daar wat trotsch op en wec den jongen, die al te nieuwsgierig hinnendrong in het geestenluis, om te luisteren naar de geheimen, die alleen voor de ingewijde stamleden bestemd waren. Zoo'n brutale knaap werd met een eind talthout weggejaagd. Hij moest wachten tot hij oud genoeg was om ingeleid te worden.

Maar nu . . . de jongens waren er heelemaal niet nieuwsgierig naar. Wat kon hen die oude traditie schelen. Door dat „oude" waren zij de „binatang" gebleven, ten spot van de andere Indische stammen. Neen, zij wilden dat „oude" niet meer. Zij wilden niet meer ingewijd worden, zij wilden de tooverformules niet meer leeren.

Zoo zagen de oude stamleden een kloof komen

tusschen hun kennis en die van de jongeren. Ook dit werd hun tot groot leed. De traditie werd ook hier ondermijnd. Het heidensche bolwerk stortte ineen.

De nieuwe tijd kwam in Papoealand. Nieuwsgierig gemaakt door de verhalen van de jongens, kwam menig oud stamlid naar de zendingskerk. Daar hoorden zij, hoe er hulp is gekomen voor de hulpeloozen. En hulpeloos gevoelden zich de berooiden, die overhaerschten.

De traditie, aldus bezoeid en vertreden, kon hen niet meer helpen. De krachtbronnen der vaderen bleken krachteloos geworden. Wie gaf hun het evenwicht weer? „Hier", zeiden de zondelingen, „kom maar bij ons, wij hebben een Helper! Toe-han Jesoes Mochhalis, de Heiland der wereld, die kan jullie helpen. Hij geeft levensmoed en sterfensmoed."

Zoo is het gekomen. Lange de kust van Papoealand kwamen groote overgangen. Heele stamgroepen tegelijk wierpen hun heidensche voorwerpen weg. De macht van toovermiddelen en krachtbronnen had afgedaan. Men wilde het nu probeeren met de macht van den Heiland.

Zoo werkten Gouvernemenet en Communicatie mede om den nieuwen tijd in te liden.

Met groot geduld en voorzichtigheid werkten de eerste zendelingen in Papoealand. Zij zagen zich geplaatst tegenover een sterk bolwerk van heidendom, zoo sterk, dat het bijna onmogelijk schoon die vesting te nemen. Alle liefde en toenadering stootten af op de brute onverschilligheid der bewoners. Het was in de dagen, dat de Papoea's zich nog rijk waanden met hun traditie (de overleving der vaderen) en vertrouwden op hun toovermiddelen en krachtbronnen. Noen, zij hadden de zendelingen niet noodig en waren tevreden met de ruilmiddelen die zij konden krijgen op de zendingsposten. Ter wille daarvan kwamen zij dan ook wel in de zendingskerkjes, doch begeeft naar het Evangelie waren zij allermint. Sterk waanden zich de Papoea's in hun heidenschen burcht. En als wij eens nagaan waarin hun heidendom bestond, dan kunnen wij wel begrijpen, dat zij daarin zich veilig waanden.

Wij hebben in de vorige stukken reeds nu en dan met de heidenen en hun voorstellingen kennis gemaakt. Om echter een goed beeld te krijgen wat dat heidendom voor hen beteekende, mochten wij niet op de zendingsposten blijven vertoeven, maar in de paaldorpen rondgaan en zooveel mogelijk trachten den zin te verstaan van wat wij zullen hooren en zien.

De Papoeische samenleving gelijkt in geen enkel opzicht op onze Hollandsche maatschappij. Dat ligt niet in de eerste plaats aan de menschen, maar vooral aan klimaat en bodem. Natuurlijk zal ieder begrijpen dat er een groot verschil is

tusschen de blanken en de Papoea's. Dat is het verschil in ras. Maar de Papoea's vertoonen veel eigenschappen die ieder mensch bezit. Hij is een mensch, naar Gods beeld en gelijkenis geschapen en al is het beeld Gods in den Papoea verloren gegaan door de zonde, in zijn hart is er een even sterk verlangen naar verlossing en vrede als in ieder ander mensch. Om nu geen fout te begaan, moeten wij wel bedenken, dat er tusschen de verschillende groepen Papoea's groot verschil bestaat. Het is daar in Papoealand al evenzoo als bij ons in Nederland. Wij weten ook wel, dat er bij ons verschil bestaat tusschen Friezen en Zeeuwen, Drentenaren en Noord Brabanders. In uiterlijk en karakter zijn die ook niet aan elkaar gelijk. Zoo is het ook in Papoealand. Wie daar langen tijd gewoond heeft, ziet dadelijk het verschil tusschen een Biakker en een Noemboer — een Papoea van Oost-Nieuw-Guinee en een van Waropen Kai.

Niet alleen in uiterlijk, maar evenzoo in karakter zijn die niet aan elkaar gelijk. En het grootste verschil bestaat er wel tusschen de kustbewoners en de Binnenlanders. Hierbij merken wij dadelijk op, dat zij in het geheel niet aan elkaar verwant zijn. Over die Binnenlanders is nog niet zoo heel veel bekend.

Er zijn eigenschappen bij de kustbewoners, die algemeen zijn.

De Papoea's zijn opgeruimd van aard, gezellig, feestlievend, onbezorgd. Zij zijn gastvrij en hulpvaardig. Deze eigenschappen komen door het

Evangelie eerst recht tot titing. Het heidendom verbergt het goede in den mensch.

Wanneer wij zoo die Papoea's gadeslaan, zouden wij denken: wat hebben die menschen een vrij leven! Als de zon is opgegaan varen de mannen in hun prauwen er op uit om gezamenlijk te visschen, of in het woud met pijl en boog het wild te vangen. Het duurt niet lang, of ook de vrouwen gaan met elkaar naar den vasten wal, om aan den zoom van het oerwoud tuintjes aan te leggen. Zij planten daar wat aardvruchten, maïs en bananen.

De kleine kinderen zitten op moeders rug, de grootere jongens en meisjes dartelen om moeder heen en straks bij de treinbutjes zoeken zij voor een heelen dag vertier.

Het groote oerwoud is het magazijn waaruit de Papoea's alles kunnen halen wat zij noodig hebben. Dat kost hun niet anders dan de moeite om het te verzamelen. Uit het woud halen zij de materialen voor hun huis. De sagopalm geeft de dakbedekking en bladstelen voor de wanden. De bambos is een plant waarvan de Papoea alles gebruiken kan. Het loofhout geeft stammen geschikt om een prauw uit te hakken of palen te disselen voor den huisbouw. Alles ontvangen de menschen gratis van moeder natuur. Het warme klimaat maakt het niet noodig zich erg om kleeven te bekommeren. Ook de kleeding haalt de Papoea uit het „groote magazijn". Van soepelen boombast worden schorten geklopt, van grassen rokjes gevlochten en van de uitgebreide vogelwereld komen de veeren om het toilet te voltooien.

Bij het vervaardigen van kleeven, huisraad en gebruiksvoorwerpen, vertoonen de Papoea's een aangeboren kunstzin. Wat kunnen zij een mooie figuur snijden (vaak met een allermiserabelst mesje), patronen vlechten in kleurige afwisseling in hun draughtasschen en bladeren kollecties, kunstvolle figuren branden met een glorienden spijker of naald in de bruine kalebasschalen. Huis en prauw zijn versierd. De Papoea's zijn ware kunstenaars.

Ook levert het groote oerwoud het voedsel. Allereerst het hoofdvoedsel, de sago. Papoealand verschilt in vele opzichten met de andere eilanden van onze Oost. Planten- en dierenwereld zijn Australisch.

Als wij dus met de mannen meegaan om sago te gaan hakken, behoeven wij niet bang te zijn, dat wij in het woud tijgers, olifanten of ander groot wild tegen komen. Zelfs apen zijn hier niet bekend.

Wij zijn hier in het land van de buideldieren (kangeroc's, koekoeko-soorten, buidelratten enz.) en van de groote loopvogels (kasuaris).

Toch blijft uitkijken de boodschap, want er leven talloze soorten slangen, leguanen en hagedissen, krokodillen en andere reptielen. Ook het wilde zwijn is gevaarlijk, vooral in den tijd, dat het wijfje jongen meevoert in het woud.

Verder is Papoealand het oord van de vele exotische vogelsoorten (hoer's, paradijsvogels en kroon-draven) en van de groote vlinders. Ook mogen wij niet vergeten de orchidee, de bloem van het woud. Waar Papoealand dus Australisch is, zoeken wij hier geen rijstvelden, en is ook het hoofdvoedsel niet de rijst. Hier is het de sago. Langs een schier onbegaanbaar boschpad gaan wij, onder hoog gehoorte, bij een broeierige warmte, het woud binnen. Welken zakt onze voet weg in taai, brijachtige modder. Hier is het een paradijs voor reptielen en insecten. De muskieten zaemen om ons hoofd. Bloedzuigers toonen een minder prettige nauwkeurigheid.

Wij zijn in het sagoeras aangekomen.

Met forsche slagen vellen de mannen een dikken sagopalm. Dan volgt het afsnijpen van de bladeren.

Terwijl wij dit bekijken is de boom geveld en zien wij den stam splitsen. Dat splitsen gaat vrij gemakkelijk, daar de kern van den palm een vezelige massa is, die het sagoerel bevat. De vrouwen kloppen met een kunstig gemaakten sagoklopper de vezels los. Dat sagokloppen hoort men in het woud op verren afstand. Als de zondelingen op

reis zijn, kondigt het rhythmische geluid van de kloppers hun aan, dat er Papoea's in de buurt zijn. Een kleine verpoozing op de dienstreis en een gezellig praatje na uren gaans in de woud-eenzaamheid, is dan een prettige afleiding. Dan volgt na het loskloppen der vezels het wasschen, om het sagomeel er uit te spoelen. Alles geschiedt even primitief. In een holte, gevormd door twee sagobladnerven, bezinkt het meel. Wilt gij de Papoea's in een goed humeur thuis treffen (onze zendelingen weten het wel) dan moet gij tegen zonsoudergang in de paalhuizen opklimmen, als de heele familie gezeten is om den sagopot. De brij wordt met kokend water aangemengd en gevoerd. Men lette eens op het typische, plotselinge stollen van het dunne papje tot een dikke massa. Wij zouden het „stijfsel" noemen. Maar de Papoea's smullen er van. „Slamat makan", eet smakelijk.

Bij de sago reef de Papoea allereerst visch. Visch komt in allerlei soorten voor. Een bijzonder lekker soot is de „ikan-teroesi". Een lijnen vischschotel kan de Papoesche vrouw echter niet bereiden. Meestal steekt men den visch op een bamboe stokje, roostert dien dan boven het haardvuur, zoodat het schubbenzilver omkleurt in een gloed van oer-goud en eet ze zonder zout.

Schelpdieren en krabben voltooien het bijgerecht. De vleeschspijs is ook nog al uitgebreid. Jonge buideldieren, groote vleermuizen, varanen (groote hagedissen) worden even zoo gaarne gegeten als het wilde varken, dat in groote menigte in de moerassen huist. Ook fokken de Papoea's tamme varkens, die leven van het afval uit de paalhuizen en daarom bij ebgetij overal onder de huizen op het slib rondwroeten.

Groenten kennen de bewoners niet veel. Boombladeren en moeskruiden worden gekookt en in houten bakjes (serpi's) opgediend. Men maakt er een soort soepje van, dat aangefengd is met de melk van de kokosnoot. Zoo komt er planten-vet bij. Een paar kleine Spaansche pepertjes maken het lekker sterk.

Vruchten geeft het oerwoud weinig. In de tuintjes kweeken de Papoea's wat bananen en ananassen. Ook de papaja's (boommeloenen) zijn lekker en voedzaam. Verwilderde sinaasappelen en citroenen komen, vooral in Oost-Nieuw Guinee, veel voor.

Wij zien het dus wel, de Papoea's hebben een gemakkelijk leven. Zij kennen niet den strijd om het bestaan. Zij worden niet door de fabrieksluit geroepen om aan de machine te staan arbeiden. Zij hebben geen maatschappij zooals wij en een timmerman, metselaar of metselmaker behoeven wij niet te zoeken. De Papoea is een kind van het woud en leeft met heel de rijke natuur, als een onbezorgd tropenkind mede. Hij heeft niet geleerd die natuur aan zich te onderwerpen, zooals wij in Europa en dus is er geen moderne techniek.

De Papoea wordt niet opgeschrikt door auto-claxons en een verkeersagent in de baaien of in het oerwoud van Papocaland is een brantje dat nog voorloopig vacant is. Als de mannen en vrouwen naar het woud of naar de riffen zijn om voor hun levensonderhoud te zorgen (waaraan de Papoea zijn geheelen dag besteedt) liggen daar de kustdorpen als in een altijd durende Zondagsrust. Men zou een kanon kunnen afschieten zonder iemand te raken.

Rust! Dat is het kenmerk van het Papoeslandschap. In de baaiende middagzon staan de hooge kokospalmen aan het strand te droomen. Geen vogel klapwiek in het groen. De blodfranje van den pandanpalm hangt stil als een gordijn en de baai is spiegelglad. Maar danlt de zonnescijf in het Westen en kleurt zich de hemel met kleuren zooals geen Hollander die ooit zal aanschouwen, dan komt er leven in de brouwerij. Dan vangt in zee en op het strand, in het struikgewas en hoog geboorte, in bergpas en vallei, in ravijn en moeras de strijd om het bestaan aan. Dan beleegert en belaght het sterke dior de zwakke soort, dan sluipt de slang en belooft den vogel.

De middagduet van moeder natuur heeft plaats

gemaakt voor een levende werkzaamheid. Het woud schalt van gefladder, gepiep, geroep en gefluit. Dat duurt den geheelen nacht door. Exotische vlinders spelen in de palmkronen het spel der liefde; krijschende loeri's en papaganien

Het is alles leven en gloed.

In deze wereld groeit de Papoea op. Hij heeft zich die rijke natuur als zijn levensweg door den Schepper zien aanwijzen en gevoelt er zich één mede.

„Koepoe zodia”. Een van de vele mooie vlinders van Papoealand. „Ornithoptera titanus” (ware grootte).

kwetteren en kwabbelen in het namiddagzonnelicht in het loover van tamarinde en ficus, terwijl snortende donkerbruine kevers grommend voorbij schieten, alsul zij hoos zijn over zooveel vogeljoel. Nu en dan zucht de kroonduif in een boomtop haar zwarmoedig „oehoe, oehoe”.

Een zwerm muskieten stijgt op uit het moeras. Krekels sjuppen in luid geknietp, zoo luid, dat men het ver op zoe reeds hooren kan.

Nooit zal schrijver dezoes vergeten de geweldige indrukken die dat leven in de eenzaamheid van het woud op hem maakte, wanneer hij weken lang reisde onder het lomter der boomen. Dan gant de ziel iets begripen van wat er in de gedachtenwereld van een Papoea, een woudmens, leven kan. Die rijke natuur heeft haar stempel gezet op het karakter en den geest van den Papoea. De traagheid, die ons, menschen van het

Gewapend met pijl en boog, kopmes en speer.

jagende en gejachte moderne leven in Europa, zoo hinderen kan bij den Papoea, die vindt haar oorsprong hier. Want de Papoea is niet lui, maar een mensch zonder haast. De woorden „vlug“ en „gaww“ en „opschieten“ staan niet in zijn woordenboek. Hebben die Papoea's nu een benijdenswaardig bestaan?

Er zijn wel eens toertsten geweest, die zoo een reisje maakten langs Papoealand, en erg onder den indruk kwamen van dat „primitieve“ leven der Papoea's en die toen maar dadelijk zeiden: „zulke menschen zijn gelukkiger dan wij, Europeanen. Men moest hen maar zoo gelukkig laten en stil hun gang laten gaan. Laat die heidenen maar heidenen blijven. Zij hebben het zoo kwaad nog niet.“

Zou het waar zijn? De pioniers Otlow en Geissler zagen wel wat anders, daar op Mansinam! En nog altijd zien wij in de heidensche gebieden wel wat anders dan „gelukkige“ menschen.

Dat komt niet door de natuur, maar door het heidendom.

Wel heeft de natuur aandeel in de heidensche gedachten van den Papoea. Het woud is vol gevaar en telkens dreigen onzichtbare machten de vreemde te verstoren. De Papoea is daarom op zijn tocht door het woud waakzaam. Spetrend boren zijn eugen door de dichte omgroeiing om hem heen. En wat zien zij veel! Wij ongecoefde Westelingen zien op geen hunderdste wat die natuurmenschen bespeuren. De natuur is voor den Papoea één en al kracht, oerkracht, geheimzinnige kracht.

De hooge kokospalmen, die uit het droge koraal bed aan de kust opwassen, tientallen meters hoog, de zon tegemoet, zijn voor de Papoea's dragers van kracht. De waterval, die met denderend geraas neerstort in het ravijn, is vol kracht. Het bruisende, neerstortende water schalt het lied van de kracht. Steenen worden meegevoerd en na den regentijd kan zoo'n waterval de rivieren doen zwellen tot machtige stroomen. Dan komt de „bandjir“, de overstroming en voegt de paalhuizen mee naar zee, knapt woudreuzen af of het dorre staken waren en schenkt het dal schoon. Kracht!

Overal openbaart zich die kracht, waarin het zwakke ondergaat en het sterke overwint.

Maar datzelfde ziet de Papoea ook in zijn eigen leven. Het kleine zwakke kind groeit op tot een man, wellicht een stomheid, wiens krachtige arm een weg baant door de wildernis, wiens pijl of lans niet faalt en die zijn stamleden voor gaat den vijand te verlaan. „Die kracht“ zegt de heiden, „groeit op uit onze lever en stijgt door het bloed naar ons hoofd“. Daarom is het hoofd de bron van levenskracht, een kracht zóó sterk, dat de haren uit ons hoofd opgroeien en lang worden. Hoofdhaar is teeken van kracht.

Nu begrijpen wij, dat de heidenen hun kroesharen maar liefst als een dikke ragebol laten uitgroeien. Wie zijn haar afsnijdt berooft zichzelf van zijn kracht.

Het bloed is vloeibare kracht. De adem is vol kracht. Daarom wenscht men elkaar heil wanneer

men niest, fluit men den adem terug als men zwaar ademt (b.v. als men bergen beklimt. Ik hoorde dat eigennardig fluiten bij het hifgen van mijn mannen, als ik een berg beklom). Is iemand gewond en stroomt er bloed, dan roepen de omstanders verschrikt: „hij verliest kracht“!

Doch om te sterven behoelt men niet oud te worden. Dat weten helaas de Papoea's maar al te goed, in een land waar geen dokters zijn en geen ziekenhuizen. Hoevelen sterven op jeugdigen leeftijd. Hoevele kindertjes die voor het eerste levensjaar reeds worden weggenomen.

Den Papoeanarp in het woud.

Maar de Papoea's weten ook wel, dat er aan de kracht een einde komt. De mensch blijft niet sterker worden. Men wordt oud, rimpelig en krom. Het zwarte kroeshaar vergrijst, de stevige gestalte schrompelt in. Zoals de woudeus gant dorren, vermolmen en straks omvalt in het woud, daar blijft liggen en vergaat tot rottenden humus, zoo komt ook voor den mensch de tijd van ondergang.

Ziekte en dood zijn groote raadsels voor den heiden. Hij begrijpt dat niet. Waar is de levenskracht heengegaan? Wie heelt de levenskracht geroofd?

En nu denken de arme heidenen, dat er in het oerwoud booze geesten zijn die het er op aan leggen om den mensch van zijn levenskracht te berooven. Die booze geesten hebben allerlei

namen, want er zijn boom-geesten („Socanggi's") en aard-geesten („Iaknik") en berg-geesten.

Nu begrijpen wij wel, waarom een Papoesche heiden nooit alleen het bosch durft in te gaan. Waarom de Papoea's in het woud op eenmaal luid kunnen gaan zingen en schreeuwen. Het is de angst, die in het woud hen overvalt. Zooals lange kinderen op een donkeren zolder ook wel eens zingen en fluiten gaan.

Gelukkig dat er in het heidendorp mannen zijn die helpen kunnen tegen de dreigende gevaren der booze machten. Dat zijn de tovenaars of medicijnmannen. Zij kunnen middelen maken of zoeken, die booze machten te bezworen en op een afstand te houden. Iedere stam heeft zijn eigen toovermiddeltjes en formules die men moet uitspreken om daar kracht aan te geven. Dat zijn de stamgeheimen, die de ouden van hun voorvaderen hebben geleerd en later aan hun kinderen, als zij er groot genoeg voor zijn, ook weer leeren. De kennis van die middelen en alles wat er mede samenhangt noemen wij de „traditie" of ook wel met een Indisch woord „adat".

De ouden bewaren die geheimen als een kostbaar bezit. Hij, die het meest daarbij te zeggen heeft en wiens macht sterker is dan van het stamhoofd, is de medicijnman.

Naast de stamgeheimen bezit elke stam ook zijn monopolie. Snijmotieven in prauwstevens, huis of voorwerpen zijn stambezit. Zoo ook alle handwerk. In den eenen stam zijn het roodsteenen koolpotten, in den anderen gevlochten matten of korven, die als ruilmiddel worden verhandeld. De kunst om zulke voorwerpen te vervaardigen is eveneens stambezit. Een andere stam mag dit niet overnemen. Op de markt der Papoea's worden alzoo niet alleen gebruiksvoorwerpen, maar ook toovermiddelen en medicijnen verhandeld. Rijk is de stam, die veel geheimen kent om de middelen te vervaardigen. Machtig de medicijnman, die veel krachtbronnen heeft om de booze machten te bezworen of een sterke „or" op te welken.

Bij de adat behooren ook al de wetten die de

Papoesche heidenen mochten naleven om niet in de macht van booze geesten te komen of geen rampen in het paaldorp te brengen. Wij zien wel, dat het met dat zoogenaamde „vrije en prettige" leven van de heidenen niet erg benijdenswaardig gesteld is. Integendeel. Wij kunnen gerust spreken van: „de slavernij van het heidendom".

De wetten en bepalingen van de traditie gaan over het geheele leven der bewoners. Van jongs af aan leeren zij er zich naar te schikken. Wie het niet doet is gevaarlijk voor de samenleving. Men let op elkaar en dat louter en alleen uit vrees voor zijn eigen leven.

Bij de Papoea's waar ik jaren lang woonde, noemde men die bepalingen „worin", wat betekende: *denkt er aan, overtreedt dit niet, houdt dit in ere*. Gingen de heidenen een tocht maken op zee, dan, als het stormachtig weder werd, ging een van de mannen op de voorplecht van de prauw staan en goot het drinkwater der roeiers in zee. Hij offerde aan den zeegorst, opdat deze rustig zou blijven en geen storm geven.

Wanneer de mannen aan het visschen waren op de riffen en hun vroolijk geschal woerklonk, als de scholen visch in de wijldgespannen netten zwom, dan mochten onderwijl de vrouwen hun kroesliaren niet kammen. Dat was „worin" en deden zij het toch, dan zouden de visschen gaan door de mazen van het net.

Wanneer een visscher een nieuwe stevige vischlijna had gedraaid van boschtouw, dan ging hij allereerst er op uit een grooten visch te vangen. Kreeg hij dien boet, dan werd die visch niet gegeten, maar aan den hoekpaal van het huis opgehangen. De graat van dien visch mocht niet breken, want brak die, dan zou dat een voorteken zijn, dat ook de vischlijna spoedig breken zou. Natuurlijk kwam er, in minder dan geen tijd een heirleger mieren den visch bestormen. Mieren vindt gij in ieder huis en al wat eetbaar is belegeren zij. Maar ditmaal vond de Papoea het wel goed, dat er veel mieren aan zijn visch knaagden. Hoe meer hoe liever, want hoe meer mieren

er kwamen des te meer visschen zou hij met zijn nieuwe vischlijn vangen.
Zoo zou ik honderden voorbeelden kunnen noemen van die bepalingen van de traditie.
Als wij nu nog eens een paalhuis bekijken, spre-

wog te jagen. Zij hebben die voorwerpen gekregen van hun medicijnman. Kijk eens naar die haarkammen, die zij in het kroeshaar dragen. Die kammen worden in het haar gestoken en zijn dikwijls versierd met roode en witte lapjes, of met

Binnenkodus van Wesoep-kal uit den stam van Barapost.

ken de dingen, die wij daarin zien een geheel andere taal tot ons. Nu zien wij er de nitingen in van het heidendom.

Daar zitten de Papoesa's om de vuurharder. Die versieringen waarmede zij zich toeien, zijn geen versieringen, maar heidensche voorwerpen. Om den hals dragen zij kralen snoeren waaraan een houten beeldje of stukjes steen en schelpen hangen. Dat zijn krachbronnen om de booze geesten

vrezen. Aan die veeren kun je zien, of de drager iemand vermoord heeft, en hoe velen hij vermoord heeft. Hoe meer iemand vermoord heeft, hoe mooieren kam hij mag hebben en hoe meer hij geëerd wordt.

Als wij verder rondkijken in het paalhuis, zien wij waarschijnlijk ook wel speren; speren van scherpgepunte bamboe of met ijzeren punten. Als wij veelbetekenend den eijenaar aankijken, alsof wij

zeggen willen: „Heb je dan wel eens gemaard“? dan zal hij zeggen: „het zijn sporen om wilde zwijnen te dooden!“ Dan zien wij nog een grote schelp in den vorm van een hoorn, waarin een gat geslagen is. De man legt uit, dat op dat gat geblazen werd als men iemand vermoord had. Misschien laat hij de sporen van bloed in de schelp zien, dan is er eens iemand vermoord, van wien daarna bloed werd genomen en gesprengd in de schelp. Als iemand gevangen was als slaaf, werd een gave schelp genomen: de gevangene moest er in kijken, dan werd de schelp boven het hoofd van hem gehouden en een ander sloeg het gat er in. Op deze schelp wordt geblazen om de menschen te vereenigen tot een „raak“. „Raak“ is een echt Papoesch woord en beteekent sneltocht. Ook gebruiken schulddeischers die schelp om hun schuldenaars aan hun verplichting te herinneren.

Als wij nog eens goed rondkijken, zien wij één of meer houten beeldjes. Als wij er naar kijken, dan hooren wij zeggen: „Korwar“ of „Karwar“, misschien er hijgevoegd „van mijn vader“ of „van mijn broer“. Wij laten ons nu uitleggen, waar de korwars voor gebruikt worden en hooren dan het volgende:

„Als er iemand van onze familie sterft, dan komt eenigen tijd daarna de medicijnman met een stuk hout. Als de doode een eerstgeborene was, dan wordt heel hard, voor iemand, die geen eerstgeborene was, licht hout genomen. De familie van de doode heeft zeer velen uitgenoodigd te komen en die gasten worden onthaald op eten, tabak, pinang e. d. g. En dan zingen zij de Papoesche doodenliederen. Terwijl de gasten zingen, is de medicijnman bezig een eenigszins menschelijken vorm aan dat beeld te geven. Dat gebeurt niet op één avond. Daar gaan verscheidene avonden mee heen tot het beeldje klaar is. En dan krijgt het beeldje een plaatsje in het kamertje, waar misschien al meedere staan. Er wordt niet naar omgekeken, totdat er iemand ziek wordt. Dan komt de medicijnman weer, neemt het beeldje in

de hand en roept den naam van de(n) doode, voor wie(n) het gemaakt is. Na lang roepen en als de medicijnman den geest van de(n) overledene tabak en pinang beloofd heeft, dan hiet het, dat de geest in het beeld gevangen is; de medicijnman merkt het, doordat de armen beginnen te trillen. En nu zegt hij tot den geest: „Wil je mijn beschermgeest vragen bij mij te komen?“ Want de toovenaar beweert, dat een bepaalde daemon, een goede geest, hem helpt en raad geeft. En nu denken de Papoea's, dat de geest van de(n) doode weer heenvaart en dien daemon van den toovenaar zoekt. Die daemon komt nu tot den medicijnman en vaart in hem. En wat deze zegt, zegt hij zelf niet, maar dat zegt die beschermgeest van hem. Die beschermgeest vertelt, wat men met de(n) zieke moet doen. Helpt het niet, dan wordt een andere korwar genomen, helpt dat ook niet, dan weer een ander e. v. v. totdat de zieke beter wordt of sterft.

Als men een zieken heiden ziet, dan zal niemand zeggen „Wat zijn heidenen toch nog gelukkig, als zij ziek zijn!“ Een zieke Papoea mist de velerlei hulp, die hier in Holland de zieken genieten, hij ligt ongemakkelijk op een matje op den grond; in den regel brandt vlak bij hem een vuurtje, dat erg rookt. Men denkt dat de zieke door een boezen geest wordt bewaand. Dien moet men uitdrijven. Ik heb zwaar krankten, stervenden, gezien, die omringd waren van manna, die op trommen sloegen, hard op den grond stampten en schreeuwden. Dat gebeurde alles om den boezen geest weg te jagen. Stel daartegenover de stille en reinheid van een ziekenhuis in Holland; de trouwe zorg van de verpleegsters, de heldere bodden en de hulp van knappe doktoren. Wat een verschil! En dan komt daarbij de onget! Wat heeft de zieke misdaan?

Dat moet de medicijnman uitzoeken. Hij verstaat zijn vak wel. Maar hij doet dat niet voor niets. De familieleden van den patiënt moeten hem geschenken geven en beloven, dat zij zullen doen wat hij hun als raad geeft. Dan komt al spoedig

zijn onderzoek. Een vijand heeft vergif gemengd of heeft een boezen geest opgeroepen om hem te plagen, of ook, de zieke heeft de voorouders beledigd. De Papoea denkt zich de geesten der voorouders vereenigd in de onderwereld of ook wel op een eiland in den oceaan, maar die voorouders houden toezicht op degenen die nog op aarde zijn.

Wee dengene die iets doet, wat de voorouders bij hun leven niet deden, of die iets naboot, wat dezen wel deden. Als de voorouders dat hemerken, dan komen zij met hun plagen, hun straffen. Zoo'n zieke Papoea gaat zich angstig afvragen: „wie of wat is de oorzaak van mijn ziekte? Is het een booze geest, is het straf der voorvaderen of heeft iemand mij ziek gemaakt door tooverkracht?”

Op raad van den medicijnman gaan de Papoea's wic'helen. Duidt het wic'helen op vijandelijke invloeden, dan zal men naar het dorp van den verdachte een sneltocht sturen, dit dorp overvallen en den eersten den beste, dien men vangen kan, grijpen. Men past godsordeelen toe, om te zien, of iemand al dan niet schuldig is. Naar de uitkomst van zoo'n godsoordeel wordt iemand al dan niet gedood. Zoo worden de Papoea's jagers op menschenbloed. Niet omdat zij zoo bloeddorstig zijn, maar de vrees maakt hen wreed.

Wanneer de jonge mannen in de geheimen van het jagersleven worden ingewijd, worden zij herhaalde malen ingewreven met het vet van een slangensoort, waardoor zij, naar de Papoea's denken, magisch versterkt worden en daardoor beter in staat zullen zijn om het wild te bemachtigen. Niet alleen menschen en dieren, maar ook voorwerpen zoekt men magisch te versterken. Want de jager dankt zijn buit niet allereerst aan zijn geoeffende hand en zijn scherp oog, maar aan de magische kracht van zijn hoeg en pijlen.

De magische kracht, die overal in schuilt, kan het leven van den mensch ook ongunstig beïnvloeden.

Een Papoesch godsoordeel. Door de hand in kokend water te stellen moet de aangeklaagde bewijzen onschuldig of schuldig te zijn. Kouen er brandwonden, dan bewijst dat schuld.

Het slangenvet, dat den man geschikt maakt voor de jacht, is hoogst gevaarlijk, ja doodend, voor de vrouw. Alleen reeds de reuk van dit vet is dodelijk voor de vrouwen. Door tooverspreiden kunnen allerlei voorwerpen tot tooverniddelen gemaakt en tegen den mensch aangewend worden. Hieruit vloeit voort die tooverpraktijk, die zulk een geweldigen invloed oefent op het leven dezer menschen.

Zoo gevoelden de Papoea's zich sterk door hun stamgeheimen, hun afweermiddelen en krachtbronnen. De ouden bezaten de kennis van die middelen en de jongeren moesten wachten tot zij ook stamlid werden, dan mochten zij mede gaan op jacht en vischvangst en deelen in den stamroem.

In de jaren van de pioniers bezaten de Papoea's voor hun stamgeheimen nog aparte huizen. Deze waren groeter en anders van vorm dan de paalwoningen. Zij heetten „Rum-ram”. Die geestenhuzen zijn er echter niet meer. Het langst bleven zij bestaan op Oost-Nieuw-Guinee, waar ik in de Humboldtsbaai nog verschuilde van die gebouwen heb bezocht. Tegenwoordig zijn er echter nog in het achterland van het ressort Sarmi, op

Karwari of geestenhuus, tevens mannenverhuji in de Humboldtbaai,
Oost-Nieuw-Guinea.

Waropen Kai (aan het Nizamoor) en vermoedelijk in het binnenland. De namen van die gebouwen waren in de verschillende stammen niet dezelfde. In het Sarmigebied werden zij „vetrau“ genoemd, in de Humboldtsbaai „kariwari“.

Waar deze huizen waren werden de vrouwen buiten de stamgeheimen gehouden. De mannen vereenigden zich in dat huis en sloepen er ook vaak bij elkaar. In die tempels is weinig te zien. Eén groote, driesterc, vierkante ruimte, precies ingericht als de gewone huizen. In elk der vier hoeken een vuurhaard, waarop de offers aan de geesten worden bereid. Die offers bestaan uit schildpadden en groote visschen. In het midden van de vierkante ruimte de hoofdstijl van het huis, waaraan allerlei bladeren zijn bevestigd. Langs de wanden staan de heilige fluiten. „Die fluiten dronken vroeger kinderbloed“, zoo deelde een Papoea mee. „vroeger werden kleine kinderen op deze fluiten gelegd en aan de geesten geofferd. Maar toen het aantal kinderen afnam, heeft men groote visschen en schildpadden in de plaats gesteld“. Dit verhaal werd ook elders bevestigd. De knapen worden er opgesloten en mogen twee maanden niet rooken, niet baden, moeten het haar laten groeien, mogen niet omzien of naar boven kijken, moeten voor zich uitzien, mogen praten noch lachen. Zij krijgen zes maal per dag te eten, zoodat zij vet en dik worden. En waarom deze gevangenschap? Uit vrees, dat de knapen, wanneer zij gezien hadden, dat de heilige fluiten gewone bamboes waren en bespeeld worden door gewone menschen, zij dit thuis aan hun moeders en zusters zouden vertellen. Een jongen, die iets van de tempelgeheimen vertield, werd aan den hoofdstijl geworpd, en het doode lichaam 's nachts weggebracht naar een bepaalde rots. De vrouwen, die iets van de geheimen wisten, werden gedood. In den laatsten tijd is er meer bekend geworden over dien wannebond van de kariwari. De betekenis is wel de moete waard nog even mede te deelen. De kariwari beteckende de tegenwoordigheid van den grooten geest.

Wanneer de jongens zoo ongeveer twaalf jaar waren geworden, dan werden zij geroekt. Dat deden de Papoea's op de volgende wijze. Bij die jongens werd het hoofdhaar aan beide zijden van het hoofd weggeschoren. Alleen de haren boven op het hoofd bleven staan. Het was een grappig gezicht, die jongens met hun „banckam“ te zien rondstappen. Op een dag kwamen de ouden in prauwen en begonnen de „banckammen“ te vangen. De moeders der knapen gingen dan geweldig te keer. Het werd een gillen en schreeuwen van belang. Want, zoo heette het, de jongens moesten in de kariwari, dat wil zeggen, zij werden door het groote monster opgeslokt en zouden sterven. Natuurlijk gaf al het schreeuwen en tegenpartelen der vrouwen niets. De knapen werden binnen gebracht en in de kampong beschotweden men die jongens als dood. Na de inwijding, zooals wij die boven beschreven, werden de jongens nu stamlid. Zij moesten hun eerste jachtproef ondernemen en geheel alleen zonder hulp der ouden in een donkeren nacht een wild zwijn sporen. Daarna werden zij versierd, getatoueerd en van nieuwe speren, pijlen en lanszen voorzien. In het kroeshaar, dat inmiddels weer aangegroeid was, droegen zij witte haneveeren en bloemen.

Dan, op een feestelijken dag, werd de poort van de kariwari ontsloten. De nieuwe stamliden deden feestelijk hun intocht in de samenleving. Er werd op trommen geslagen en gelanst. Deze knapen waren nu „man“ geworden en volgens het begrip van de Papoea's uit den dood opgestaan in een nieuw leven. Het monster had hen weer uitgespuwd in het menschenleven en zij zouden voortaan den stam helpen in den strijd.

Sterk en rijk gevoelden zich de heidenen in hun heidendom. Het was een bolwerk, waartegen de kracht van het Evangelie aanvankelijk niet scheen opgewassen. Maar toch is het overwonnen. In het volgende hoofdstuk zullen wij zien, hoe dat kwam, op God's tijd.

Na de groote veranderingen die er in Papoealand gekomen waren door het werk van de pioniers, de komst van het Nederlandsche Gezag en de betere verbinding met de buitenwereld, de meer geregelde komst van de K. P. M.-stoomers, brak er voor de zendingen een nieuwe tijd aan, die koersverandering en grootere uitbreiding eischte. Wij spreken dan ook van de „nieuwere zending”. De man, die hier geroepen was om de leiding te nemen, was zendeling F. J. F. van Hasselt, de zoon van den pionier J. L. van Hasselt. Het groote voordeel voor dezen leider was, dat hij den „ouden tijd” nog had meegemaakt en goed op de hoogte was met de methode der pioniers. Hij had een aangeboren gave om met de Papoea's om te gaan en een open oog voor de nieuwe vragen die er kwamen. Reeds lang verdroef het hem, dat de arbeid zich uitsluitend bepaalde bij de zendingen en er van uitbreiding weinig sprake was. De pioniers waren te veel het middelpunt van het werk en hij vertrek of sterfgevallen verliep het werk op zoo'n zendingenpost weer al te gauw. Door het nieuwe leven dat er overal langs de kust ontwaakte, kwamen er vaak prauwen van ver gelegen gebieden en de roeiers vroegen om hulp aan de zendingen. Die vragers konden toch niet worden weggezonden! Het werd noodig om de kusten te gaan bereizen en te onderzoeken of er inderdaad kansen waren om tot uitbreiding over te gaan.

Die reizen nu, ging zendeling Van Hasselt maken. Onvervaard trok hij er op uit om de

verschillende stammen der Papoea's te bezoeken en aanknooppunten voor het werk te vinden. Zijn ervaring was, dat hij dikwijls op de verste kusten of eilanden verbaasd stond over de toegankelijkheid der bewoners en overal sporen ontdekte van voorbereidend evangelisatiewerk.

Een van die voorbereidende dingen, waarbij wij zien, hoe God werkte in de harten der Papoea's, is geweest de beweging die hier en daar ontstond in de heidensche gebieden door droomgezichten. Een paar van die voorvallen willen wij vermelden. Al vele jaren is het geleden, dat zendeling Van Hasselt Sr. bezoek kreeg van een man uit een heidensche kampong, waar voortdurend „feest” gevierd werd. Hij vertelde dien nacht gedroomd te hebben, dat de Heere Jezus hem was verschenen en hem een gouden stoel had gewezen, waarop hij moest gaan zitten. Hij was daarom besloten te gaan leeren en Christen te worden. Daar kwam evenwel niet van. De indruk verflauwde en hij bleef, die hij was. Na enkele jaren werd hij echter aangegrepen door een anderen droom. Nu was het geen liefelijke, maar een angstwekkende droom. Geen gouden stoel werd hem geboden, maar hij moest een hoogen berg beklimmen. Op dien berg was een gestalte, die hem wenkte, doch het was een verschrikkelijk werk den top te bereiken, want links en rechts sloegen vlammen op uit den afgrond en zij bedreigden hem op den weg, dien hij gaan moest. De man ontwaakte en vertelde zijn droom aan een zijner familieleden, die Christia was. Deze

vraag hem: wilt ge nu nog langer den duivel dienen? Neen, dat wilde hij niet. Hij kwam weer om te leeren. Hij werd gegrepen door het Evangelie en toen hij eenigen tijd later stierf, ging hij in vollen vrede heen.

Een andere droom, die invloed had op de beweging naar het Christendom, wordt door zendeling Van Balen verhaald. Onder de zeven pleegjongens van zendeling Bink was er een, met name Jan, die den zendeling veel leed had berekend, doordat hij brutaal en ongezeg gelijk was. Hij was Christen geworden, maar hij was meer een aanluiting dan een aanbeveling voor het Christendom. Ook op zijn vrouw viel veel aan te merken. Zij hadden goed onderwijs genoten en hij vooral kende de Christelijke waarheden uitnemend. Hij was er zich wel van bewust tegen beter weten in te handelen. Toch zou God juist dezen man gebruiken als middel tot uitbreiding van Zijn Koninkrijk. In December 1907 was Jan bezig een prauw voor een handelaar te maken. Om een plank in de gewenschte bocht te krijgen spande hij die met een lian (een slingerplant hier als touw gebruikt). Onverwacht brak die lian en Jan kreeg een vreeslijken slag met de plank tegen zijn hnik, aan de gevolgen waarvan hij is overleden. Drie dagen voor zijn heengaan vertelde hij het volgende te hebben gedroomd. Hij liep in een zeer groot huis. Daar zag hij een ijzeren deur. Hij ging er door en kwam in een groote ruimte. Daarin zag hij eerst een zilveren, vervolgens een gouden deur; en deze bracht hem in een groote kamer van blinkend goud. Verbaasd liep hij daar rond, toen een andere werd geopend, waardoor een man binnentrad in witte klederen, gevolgd door ontelbare kleine meisjes in lange, witte, sleepende gewaden, het fraaie haar met kleurige zijden linten opgehouden. Deze man vroeg hem wat hij hier deed. Op zijn antwoord: ik kijk hier maar eens rond, zeide de man: gij hoort hier niet.

Goeroe met schoolkinderen. Op den achtergrond een postdorp.

Toen Jan wilde weggaan, gebood hem de man even te wachten. Na even in een zeer groot, dik boek gebladerd te hebben, voegde hij Jan toe, dat hij daar nog niet ingeschreven was en dat hij moest teruggaan om afscheid te nemen van zijn vrouw en kinderen. Over drie dagen moest hij terug komen. Hierop werd een hnik in den vloer geopend, en Jan daalde langs een gouden ladder af en werd wakker.

Na dit verhaal verzekerde hij, dat hij binnen drie dagen sterven zou. Dit is ook geschied. Den eersten Januari ontsliep hij. Tot allen, die hem bezochten, zeide hij, dat zij het heidendom moesten verlaten en den Heer volgen, indien zij ook langs dien gouden ladder naar Boven wilden, als zij stierven. Telkens zeide hij: nu ik ga sterven, weet ik vast, dat het waarheid is wat de Pondita's ons leeren. Jozef, een pleegzoon van zendeling Van Balen, kwam bij hem en zeide, dat de lieden van Mena (een deel van het dorp Jendé) hem gevraagd hadden hem te komen vertellen van den Heer, omdat zij er nog zoo weinig van wisten, maar dat hij tot het einde bij hem zou blijven. Neen, had Jan geantwoord: als de Mennsi je roepen, ga hem dan maar zeggen, dat zij zich moeten bekeeren.

Niet lang na middernacht droomde de vrouw van den goeroe, dat zij de kerkklok hoorde luiden. Zij ging zien wie dit deed en zag, dat het twee gestalten waren, beiden in het wit gekleed. Op de vraag, voor wien zij dit deden, was het antwoord: Wij zijn gekomen om Jan te halen. Zij riep haar man en vertelde hem dit. Even daarna begon men in de huizen te weeklagen. Jan was gestorven. Een oogenblik te voren zei hij tot zijn vrouw: daar laten de mannen in het wit den ladder naar mij af, zie hij is al vlak bij mij, leg mij neder. Men deed het — en Jan's ziel was ontvloten. In zijn ziekte had hij Marihu, zijn vrouw, gevraagd hem te vergeven wat hij haar misdaan had en gezegd, dat hij wist, dat de Heer hem al zijn zonden had vergeven. Den 2en Januari werd hij begraven op de plek, door hem zelf daartoe aangewezen.

Deze geschiedenis ging spoedig van mond tot mond en werd in wijden omtrek het onderwerp der gesprekken. Het had zulk een invloed, dat men op het eiland Roon op Oudejaarsavond korwars en mauletten en heidensche rouwsteekens verbrandde. Men brak er openlijk met het heidendom. Vandaar uit verbreidde zich de beweging. Grooten invloed op dezen gang van zaken heeft dus geoefend de droom van Jan.

Zending Van Balen wilde nog niet tot den Doop overgaan, daar hij wachtte op zending Starrenburg, die dezen arbeid zou overnemen. Den 15en Maart 1908 kwam deze er zich vestigen. Het getal catechisanten bedroeg toen 174; de godsdienst-oefening werd bezocht door ongeveer 500 menschen. Den 18en Maart bezocht ook de beruchte medicijnman Maresi, die eens gezegd had: „alleen honden en varkens komen bij den goeroe leeren“, voor het eerst de catechisatie; hij had den strijd opgegeven en vele anderen kwamen met hem mee. „Natuurlijk was en is er eb en vloed“ — schrijft zending Starrenburg. — „Nu eens is de toestand der gemeente gunstig, dan weer is er veel, dat bedruelt. Maar wij hebben op Roon met een beslist geestelijke opwekking te doen, waarom een trouwe arbeid van jaren ten grondslag ligt.“

Op het eiland Roon kwamen 4 posten: Jende-Mena, Sjabas, Bosajor en Kajub; met 488 gedoopten en de 4 scholen tellen 163 leerlingen. Natuurlijks was het gerucht doorgedrongen, dat Roon weer een eigen zending had, of de Wandammers kwamen om goeroe's vragen. Zending Starrenburg maakte zijn eerste reis naar de Wandammenbaai. Een man, die hem zag vertrekken, reisde hem vooruit om overal zijn komst aan te kondigen.

Waren de Rooners berucht, de Wandammers niet minder. Maar in 1892 was er al uit de Wandammenbaai een vraag om een zending gekomen: een Christen van Monsiam had er in eenvoudigheid over den godsdienst der blanken gesproken, die hem ook bij ervaring een goede godsdienst voor de Papoea's gebleken was. Aan dat verzoek kon toen niet worden voldaan. Wel had men sedert het plan er een zending te vestigen, maar het plan kwam niet ten uitvoer. In 1905 was er nog eens een vraag om een goeroe gekomen, ook zonder gevolg. Maar nu kwamen de vragen van alle kanten. Overal werd de eisch gesteld: inleveren van korwars en het bouwen van een schoolkerk en goeroewoning.

Eind 1908 kwam de eerste goeroe te Wasjor. In 1909 kwam er een te Bosajor, te Kaibi, te Rasje, te Miei, te Jerehoesi. De eerstelingen werden gedoopt te Kaibi en Kochejari op 29 Januari 1911.

Zoo is de Wandammenbaai tot een vruchtigen zendingspost geworden, vooral toen de familie Starrenburg van het eiland Roon verhuisde naar het plaatsje Miei, dat in het centrum van deze baai is gelegen en waar aan den voet van het Wandiwoni-gebergte, bij een waterval, het zendingshuis, eens door zending Van Balen gebouwd, werd overgebracht. Dat huis is zóó vakkundig en degelijk gebouwd, dat het nog wel menig jaar zal kunnen bewoond worden.

Daar staat de zendingswoning op een heuvel, waarvan men een heel mooi gezicht heeft over de Wandammenbaai.

Op Miei kunnen wij, behalve school en kerk, nog wat anders zien.

Doordat de Papoea's Christenen worden en het Gouvernement de Heidenen toegaat in het volgen van hun oude gewoonten, wordt er veel heel anders. Het koppensnellen raakt uit en daarmee ook het maken van die bijzonder groote prauwen, waarin zoo'n 60, 70 man konden zitten. Die groote prauwen zijn ook niet meer noodig om handelsreizen te maken; men doet die nu met de booten van de Koninklijke Paketvaart Maatschappij. Dan hebben de wapenmeden het ook niet meer zoo druk. Waren vroeger de kustbewoners de schakel tusschen de binnenlandsche bevolking en de vreemde handelaars, dat is nu ook niet meer noodig. Zoодоende weten eigenlijk de jongens niet meer, wat zij werken moeten. Visscherij en tuinbouw is eigenlijk nog het eenige.

En nu kunnen wij op Miei zien hoe zendeling Starenburg, geholpen door valkmenschen van Sangi en elders aan Papoesche jongens nieuwe arbeid leert. Papoesche jongens, die dit willen, kunnen nu zich daar bekwamen in het timmeren, in het kleermaken, kunnen er beter tuinbouw leeren drijven dan de Papoea's gewoon zijn het te doen; ook vreeleel kunnen zij er leeren. Het is alles nog heel eenvoudig; groote gebouwen zijn het niet, waar onderwijs gegeven wordt, maar het voornameste is, dat de Papoea's zich gaan aanpassen aan een tijd, waarin de ruwheid en het avontuurlijke van vroeger plaats gaan maken voor rustige werkzaamheid.

En dan is er op Miei nog wat te zien. Eigenlijk is het op Wasjor, maar Miei en Wasjor loopen in elkaar. En dat is de Opleidingschool voor Papoesche helpers. Zendeling Kijne is daar het hoofd van en twee Papoea's helpen hem om jongens van Nieuw-Guinee bekwaam te maken om goeme's te worden onder hun eigen volk. Wij zien daar nu jongens van verschillende stammen: Noembooren, Wandammers, Gabiërs, Biakkers, Rooneers en nu ook jongens van Jappen.

De grootouders, misschien de ouders nog, van

De kweekschool voor Papoesche onderwijzers en leerlingen op Miei.

deze knapen, hebben elkaar waarschijnlijk beoorlogd, in elk geval in hooge mate gewantrouwd. En nu, de zonen zitten naast elkander op de banken, ontmoeten elkaar in vredelievenden strijd op het voetbalveld, en krijgen met elkaar onderwijs in het hoogste, wat de mensch begeeren kan: het Woord Gods.

En samen vereenigen zij zich om God groot te maken in zang en muziek. Want de Papoea's houden veel van muziek en zang.

En zoo komen wij vanzelf er toe nog wat te vertellen over onze goeroe's. Dat zijn de brune zendingelingen, die naast de blanken voor zoo groote betekenis zijn geweest voor de komst van God's Koninkrijk in Papoealand. Toen zendeling Van Hasselt op zijn reizen overal arbeidskansen en hier en daar geopende deuren vond, had hij zeer noodig inlandsche helpers om daar het pionierswerk naar te vangen. Wel waren er een paar Papoea's reeds opgeleid in den kring der zendingelingen, die konden helpen, dat was al mooi, maar wat zouden die paar menschen bij een zoo groote uitbreiding die te wachten stond? Daarom wendden de zendingelingen zich naar andere eilanden, waar reeds gemeenten waren gevormd en vroegen daar hulp aan de brune Christenen. En toen kwamen Ambonneezen en Sangireezen ons te hulp. Ambon ligt niet zoo ver van Nieuw-Guinee, maar

daar waren de menschen al lang Christen. Die honderd jaren geleden heeft de Oost-Indische Compagnie daar al dominé's heen gezonden om het Evangelie te prediken. Op Ambon en de omliggende eilanden wonen heel veel Christenen. En die Amboneezen waren altijd goede vrienden van Nederland. Dat toonden zij door de Nederlanders te helpen in hun vele oorlogen in Indië tegen Atjehers, Boniërs, Lomboldkers e.a.

Maar zij toonden ook heel dikwijls, dat zij ook goede Christenen wilden wezen. Dat toonden zij o.m. door Amboneesche zendelingen te sturen naar eilanden, waar nog heidenen woonden en door zelf de kosten, die er aan verbonden waren te betalen.

Toen wij goeroe's nodig hadden voor Nieuw-Guinee waren er op Ambon en omliggende eilanden mannen en vrouwen, die zeiden: „Wij komen u helpen". En die Amboneesche goeroe's zijn met hun vrouwen gaan wonen tusschen de Papoea's, om dezen te onderwijzen, zoowel in de kerk, als in de school.

En wij vroegen het ook aan de Christenen van de Sangi-eilanden. Daar wonen ook veel Christenen en vandaar kwamen ook mannen en vrouwen naar Nieuw-Guinee om de zendelingen te helpen. Het was lang niet altijd makkelijk voor die goeroe's om op Nieuw-Guinee te leven en te werken, want er waren toch altijd Papoea's, die niet den nieuwen weg opgingen, die veel liever den ouden tijd terug hadden, den tijd van bloedvergieten en van het geweld.

Twée goeroe's werden vermoord door ontevreden Papoea's. Maar dat schrikte anderen niet al om te komen.

Er zou over die goeroe's heel wat te vertellen zijn. Op vaak eenzame posten, waar maar nu en dan de zendelingen hen konden bezoeken, werkten deze trouwe menschen onder de Papoea's, die wel toenadering toonden, maar nog lang geen Christenen waren. Vele offers hebben die mannen en vrouwen gebracht. Hoevele graven van goeroe's, njara's en kinderen zijn er gedolven op Papoea's

lust. Maar als de gelederen dundten, kwamen steeds weer nieuwe krachten en vulden de ledige plaatsen. Nooit zullen wij vergeten wat Ambon en Sangi voor Papoealand hebben gedaan. Doch heerlijkst werd het werk van de kweekschool te Miei, waar de heer Kijne nu uit het eigen Papoea-volk zijn goeroe's ging vormen en opleiden. Er werden groote gebouwen geplaatst, waaraan de Papoesche timmerlieden van zendeling Starrenburg handen vol werk hadden. Maar de eerste leerlingen van den normaalkursus hielpen niet minder vlijtig mede.

De heer Kijne vertelt er van:

„In het begin was het nu eens het dekken van een gebouw, of het aanleggen van een erf, dan weer het verven der nieuwe gebouwen of het aanleggen van een sportterrein. De lessen werden gegeven in nieuwe lokalen en nieuwe banken, de groote tuin werd aangelegd in prachtige verschen boschgrond. Om die tuin moest een heining gemaakt worden, waarvoor de bamboe uit het bosch werd gehaald. Daarna was het weer de waterleiding, die het heerlijke rivierwater op ons erf zou brengen en de brug, die over het ravijn tusschen ons erf en dat van zendeling Starrenburg geslagen moest worden. Maar ondertusschen werd er al meer tijd gevraagd voor het onderhoud en dat is iets waar een Papoea al heel weinig voor voelt. Als een Papoea iets maakt, gebruikt hij in een paar dagen al zijn energie op. Hij roffelt den zijn werk af en is met een zeer matig resultaat tevreden, om verder onderhoud bekommert hij zich niet. Zoo gaat het met zijn huizen, met zijn horren en kampongs, en zoo zien wij het ook dagelijks bij onze jongens. Zij hebben onophoudelijk aansporing nodig. Er zijn gelukkig heel gunstige uitzonderingen, maar de meesten hebben soms sterke inzinking van energie.

Vooral het schoolwerk is met zijn dagelijks terugkeerende zotte lessen en zijn onverstoobare regelmaat dus wel een moedlijk iets voor een Papoea. Wij kunnen hier op school natuurlijk voor afwisseling zorgen, en er zelf voor waken.

dat alles goed wordt afgemaakt en dat er geregeld gewerkt wordt, maar wanneer een Papoen eenmaal goeroe geworden is, en hij alleen staat onder een volk dat nog van geen regel weet, moet het hem natuurlijk heel moeilijk vallen, om elken dag met dezelfde geestdift regelmatig onderwijs te geven. Hij kan maar zoo weinig gecontroleerd worden, als hij in een kampong woont, die ver van den zendingspost verwijderd is en als dan bovendien de ouders niet voldoende medewerken, zoodat er veel absenties zijn en de vorderingen uitblijven, dan is het niet te verwonderen, als de goeroe den moed laat zakken en hij slof wordt in zijn werk. Wij zelf hebben een grooten steun in ons werk in de regelmaat, waaraan wij gewend zijn geweest en wij voelen ons niet eens behagelijk, wanneer wij werk moeten doen, waarin meetlijk regelmaat te brengen is. Wij probeeren dus zooveel mogelijk den jongens bij te brengen dat alles op zijn tijd afgemaakt moet worden, en dat alles wat waard is gedaan te worden, ook waard is goed gedaan te worden: maar wij zijn nog lang niet waar wij wezen moeten. Als er zeventig jongens te controleeren zijn, komt het nog telkens voor, dat er bij zijn die den regel weten te ontdruken. Onze jongens begrijpen ook nog niet, dat een eens gegeven regel altijd blijft gelden. Zij meenen, dat drie weken al een mooie leertijd voor een gegeven verbod of gebod is, en als het dan nog niet herhaald wordt, begrijpen zij maar moeilijk de zwaarte van een overtreding. Het komt mij wel eens voor, dat zij hetzelfde denken van de regelen der rekenkunde en taalkunde. Soms denk ik, door telkens herhalen en volhouden een bepaalde fout voor goed overwonnen te hebben en dan gaat het werkelijk een paar weken goed en dan ineens duikt de oude fout, soms vergezeld van nog eenige nieuwe, weer op en dan is niet eens een eenvoudige herinnering voldoende om de fout weer weg te krijgen. Men moet weer van voren af aan beginnen. Een enkele uitgezonderd, zijn mijn leerlingen dan ook niet voor studie geschikt. Indertijd werden van de school te Mansinam enkele jongens uitgekozen

Een leerling van onze kweekschool te Depok.

om op Depok verder te studeren. Dat waren natuurlijk niet de slechtsten, maar een vrij groot percentage moest van Depok teruggezonden worden, omdat zij vooral in de rekenkundige vakken niets presteeren konden. Nu is het gelukkig niet noodig, dat een goeroe doorkneed is in al de moeilijkheden van de rekenkunde. Ik vind, dat een goeroe, al kan hij in het geheel niet rekenen, toch nog heel goed werk in Gods Koninkrijk kan verrichten. Het komt echter ook voor, dat de jongens, die met rekenen niet meekunnen, over het algemeen hun eigen gedachten weinig over een en ander kunnen laten gaan.

Onze opleiding levert voor ieder wel iets, dat hij graag doet. Vooral ook voor de Bijbelsche vakken bestaat bij velen groote belangstelling. Er gaat ook voor de meesten hier nog zoo veel licht over den Bijbel op. Van hun goeroe's zijn zij zoo weinig gewend geweest, de Bijbelsche geschiedenis werkelijk te hooren vertellen. Bij veel goe-

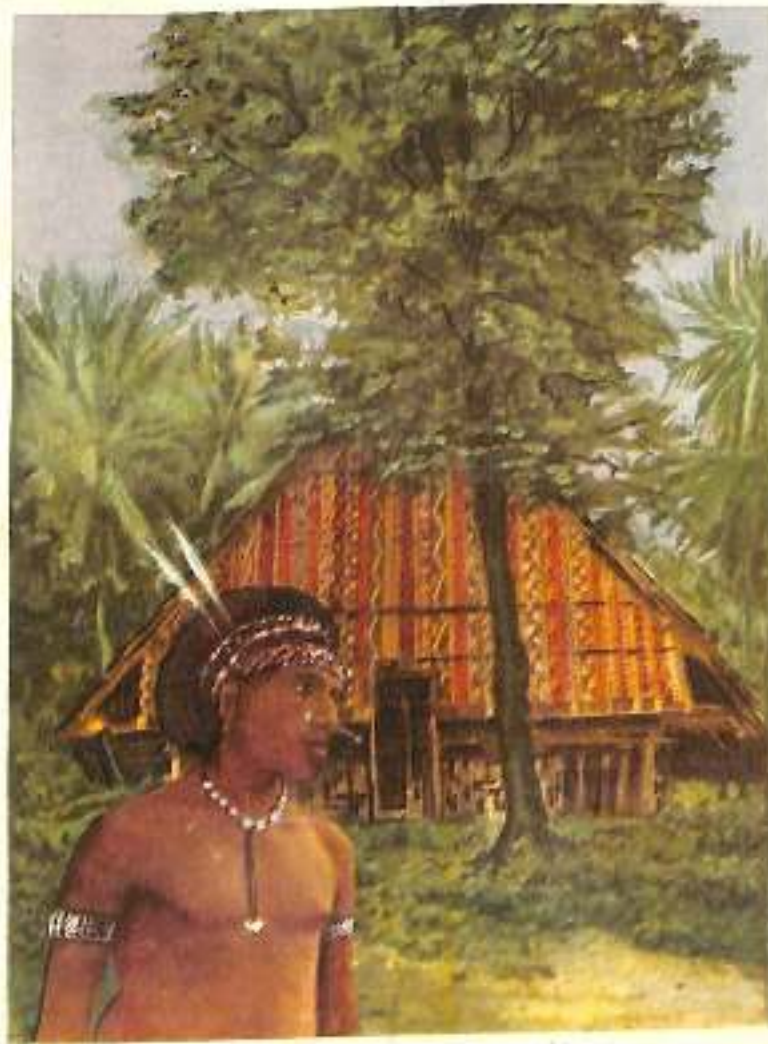
roe's bestaat de vertelling in een mengeling van vragen en herhalingen van namen, die de kinderen dan weer telkens moeten noemen, en de kern van de geschiedenis gaat verloren. Ik heb al zoo vaak gemerkt, dat de meeste jongens de verhalen aanhooren als iets geheel nieuws. Ook dat er verband tusschen al die verhalen bestaat wordt hun pas hier duidelijk. Het blijft nog heel lang moeilijk om goede antwoorden van hen te krijgen, die dat verband betreffen, al gaat het alleen maar om de historische volgorde. De invloed van den goeroe werkt nog heel lang bij hen na. Als de jongens van het hoogste leerjaar proefvertellingen of opstellen moeten maken, kan men nog dikwijls de nabootsing van de manieren van hun vroegeren goeroe herkennen. Trouwens voor nabootsing voelen zij over het algemeen veel, ook in andere dingen. Ikzelf word ook nogal eens tot voorbeeld gekozen. De manier waarop ik mijn bamboehoed voorw. of waarop ik mijn haar draag wordt graag nagebootst. Als mijn haar weer geknipt is, zien wij al gauw de diverse kappers in de weer, om ook de krueskoppen op te knappen. Ook sinds ik wegens herhaald kouvatten een pet draag, zijn de petten zeer in trek gekomen. Op hun kasboekjes vond ik die petten geboekt als: topi mets, en ik vroeg mij af, of misschien zendeling Metz dit model op Nieuw-Guinee had ingevoerd, maar het woord is een verbastering van het Hollandsche nuts! Zij komen op hun kasboekjes wel eens meer met zulke raadsels.

Van hun kleedgeld en van het geld, dat ik ze als kleine vergoeding geef voor de opbrengst van hun tuinen, moeten zij n.l. boekhouden. Die vergoeding is een aanmoediging om vol te houden met het verzorgen van de tuinen, maar zij dient ook om te voorkomen, dat de jongens tusschen de maaltijden in, ieder op zijn eigen stuk grond, de voortbrengselen van hun tuin gaan koken en opeten, de een dit en de ander dat. Nu moeten zij alles bij mij inleveren en alle jongens eien gezamenlijk van de binnengebrachte knollen, pisang, maïs of nootjes, zoodat wij dit jaar bijna

elken dag een maaltijd konden hebben van de vruchten van onzen eigen tuin, en dat zegt wel iets voor een club van zeventig jongens.

Behalve den tuin moeten de jongens ook nog allerlei anderen handarbeid verrichten. De timmerbaas van de werkinrichting geeft hun ook timmerles en ik moedig zooveel mogelijk aan, dat zij hun talenten toonen in ander werk als vlechtwerk en houtsnijwerk. De dagen na Kerstfeest zullen wij hier een tentoonstelling van handarbeid hebben, ook voor de schoolkinderen uit de Wandammenbaai. De goeroe's krijgen dan weer eens nieuwe ideëën en ik kan zien, wat de kinderen zelf zonder hulp presteeren kunnen. Onder de jongens zijn er, die al aardige dingen klaar hebben. Anderen missen vaak de energie om te beginnen en dan later den tijd om het goed af te maken. Ook van de scholen kreeg ik al wat inzendingen, er is wel wat aardigs bij, maar er is nog reden genoeg om den goeroe's op het hart te drukken, dat zij den kinderen leeren degelijk werk te leveren. Alles staat nu nog op mijn voorgalerij en als ik het verzetten wil, moet ik soms heel voorzichtig te werk gaan. Mijn kat vindt die verzameling ook heel aardig en had het van morgen aan den stok met een uit hout gesneden schildpad. Ik vond de pooten van den romp gescheiden. Gelukkig konden zij er weer ingezet worden.

Het wordt nu weer een drukke tijd met de komende Kerstdagen. Maar het is een tijd, die altijd veel vreugde brengt, ook voor de jongens hier. Met de jongens van de werkinrichting samen hebben wij altijd onzen kerstboom in onze eetzaal, die dan mooi versterd wordt. De jongens genieten onder gezang en muziek en de kerstprediking en een verhaal van al dat licht, en er is stellig ook vreugde in hun hart over het Licht der wereld, dat ook deze volken meer en meer komt beschijnen. Wel merken wij niet altijd evenveel er van, dat die vreugde er is, want het Licht wordt voor hen nog zoo vaak verduisterd door hun verkeerde gewoonten en door het onvaste in hun karakter, maar de meesten wenschen toch wel

Geestenhula, dezes van Djanna (Oost-Nieuw-Groene).

oprecht het Licht te zoeken en te volgen." Verleden jaar kreeg de heer Kijne een grooten steun in zendeling Jac. Bijkerk, die van Oost-Nieuw-Guinee naar Miei overkwam om met zijn vrouw de familie Kijne te gaan helpen. Zendeling Bijkerk nam de opleiding van Papoesche evangelisten ter hand.

Nu is het zendingsressort Wandammenbaai geworden tot een bloeiend ressort. Zendeling Starrenburg vertrok naar Manokwari om zendeling Van Hasselt als voorzitter van de conferentie van zendingen op te volgen.

Zending J. Eygendaal werd ressortsleider.

Een keten van Christendorpen strekt zich langs de baai uit. In zijn motorscheepje de „Dame" („Vrede") maakt zendeling Eygendaal zijn reizen, van Wariap en Spezi in het Noorden van de Geelvinkbaai, tot Nabirei in het Oosten toe en overal op de honderden kilometers van zijn uitgestrekt arbeidsveld ziet hij de Papoes's loopen uit de duisternis tot het Licht.

Vantit de Wandammenbaai is ook ontstaan het groote werk op West-Nieuw-Guinee. Waar wij hier alleen over Noord-Nieuw-Guinee spreken, valt dit vruchtbare terrein buiten onze beschouwing. Ook hier heeft onze Utrechtsche Zending-Vereeniging een groot deel van Papoealand in bewerking. Wij hopen later aan dit gebied volle aandacht te wijden, en er een nieuw album over uit te geven.

Nu willen wij naar het meest Oostelijke deel van Noord-Nieuw-Guinee gaan en zien hoe het reizen van zendeling Van Hasselt ook daar tot rijken zegen is geworden.

Als zij de kaart van Papoealand voor u legt, dan ziet gij in het midden zoowat, een groote rivier, die aan de Noordkust uitmondt. Die rivier heet Mamberamoe. De plek, waar zij in zee stroomt staat op de kaart nangegeven als Kaap d'Urville. De Papoes's aan het Westelijk gedeelte noemen al wat Oostelijk van de Mamberamoe ligt:

„Tabi". (Tabi beteekent het Zonuerijk.) In het jaar 1897 was er een Resident van Ternate, die aan Papoealand een bezoek bracht met het oorlogsschip „Borneo". Hij vroeg aan zendeling Van Hasselt of deze mee wilde gaan. Natuurlijk vond de zendeling dat een pracht kans om „Tabi" te leeren kennen.

Zending Van Hasselt vertelt van die reis: „Met dat oorlogsschip deden wij o.a. het eiland Djanna aan. En daar bezochten wij den geestentempel. Het was een bijzonder hoog gebouw; de planken waren bont geveerd. Binnen in was maar weinig te zien: vier aschhoopjes, waar zij dus vuurtjes aanlegden, als zij in den tempel hun maaltijden gebruikten.

Overigens was er in dien tempel niets te zien dan tegen de wanden staande lange harnboe fluiten van eigenaardig maaksel. Dat waren fluiten, die, naar men mij vertelde, gebruikt werden bij den daemoneu-dienst.

Later bezocht ik eens een anderen tempel en de man, die mij daar rondleide toonde mij een partij korte fluiten, die niet tegen de wanden stonden, maar apart lagen. Hij zei mij, dat die fluiten kinderbloed gedronken hadden. Toen ik hem vroeg, wat hij daarmee bedoelde, zei hij: „Toen deze fluiten gewijd werden voor hun dienst, is er een kind gedood, en met het bloed werden de fluiten besprengd. De moeders wilden later hun kinderen niet meer geven en toen hebben wij dieren geslacht, maar deze fluiten, ja, die hebben nog kinderbloed gedronken."

Toen ging de reis naar de Humboldtsbaai, dat is de laatste baai op de kaart, vlak bij de grens. Hier was eenige jaren geleden zendeling Bink geweest; drie maanden. Zij herinnerden zich dien Pandita nog heel goed. Eén man was met zendeling Bink mee geweest naar Roen en deze kon vrij goed Maleisch spreken. Die vertelde ons dan nog al wat van de zeden en gewoonten van zijn landgenooten, die weer heel veel verschillen van de Binkers, Noemfooren o.a. bewoners van de Geelvinkbaai. Hij vertelde o.m. dat de menschen

van de Humboldtsbaai gelooven, dat hun dorp Tabati door een broer van de Zon gesticht is, dat het daarom zoo heet, want in hun taal heet Zon „Tabi”. Daarnaar zullen de Papoea's van het westelijke gedeelte, deze geheele streek ook wel „Tabi” genoemd hebben.

Toen zendeling Bink aan de Humboldtsbaai vertoefde, was daar een groot opperhoofd. Zijn naam was Jantewai.

De hoofden op Nieuw-Guinee hebben in den regel weinig te vertellen. Maar een uitzondering maakte Jantewai. Hij werd door zijn onderhoorigen in alles gehoorzaamd.

Toen de „Borneo” in de Humboldtsbaai aankwam, was Jantewai overleden en de Resident stelde nu diens zoon Hamadi tot opperhoofd aan. Toen wij nog hier en daar rondgekeken hadden, ging de „Borneo” weer terug naar het westen. En ik dacht niet, dat ik nog eens in de Humboldtsbaai terug zou komen. Tien jaren later gebeurde dat weer.

De pokken boerschten weer op Nieuw-Guinee. Er was bericht gekomen bij den ambtenaar, dat ze vooral naar de Humboldtsbaai erg woedden. Ik zei den ambtenaar, dat ik wel een poosje in die baai wilde wezen om de menschen te vaccineren. Tot dien tijd was er aan de Humboldtsbaai nog geen ambtenaar geplaatst. Dat zou nu gebeuen. Twee schepen, gouvernementsstoomers, gingen naar de Humboldtsbaai. De nieuwe ambtenaar ging er heen en nam alles mee, wat noodig was om zijn huis te bouwen. En ik ging mee om de menschen tegen de pokken in te enten.

Toen de schepen weer terug gingen, bleven die nietwe ambtenaar en ik achter. Er waren toen juist nog drie Europeanen. Twee Engelschen, die vlieders en kevers verzamelden en een Hongaar, die handel dreef in paradijsvogels.

Niet alle menschen uit de Humboldtsbaai wilden gevaccineerd worden. Toen wij te Nafri kwamen, werden wij weggejaagd. Maar in Tabati wilden zij het wel.

Zoo was de eerste aanraking met het meest Ooste-

lijke deel van de Noordkust tot stand gekomen. Zendeling Van Hasselt eindigde zijn verslag van de reis met deze woorden: „Hoe lang zal het nog duren, tot de Nederlandsche Christenheid zich ontfermt over dit gebied en er de kruisbanier plant?”

Het Hoofdbestuur der Utrechtsche Zending-Vereeniging hoopte bij gelegenheid van het 50 jarig bestaan in 1909 een zoodanige feestgave te zullen ontvangen, dat daarmee het werk in de Humboldtsbaai kon worden aangevangen. De feestgave kwam er, maar moest dienen om een tekort te dekken, daar de inkomsten ver beneden het gewone peil waren gebleven, en het overige was noodig voor den zich zoo snel uitbreidenden arbeid in de andere ressorten. Besloten werd de Humboldtsbaai uit te stellen.

Intusschen was er reeds met den arbeid een aanvang gemaakt. Op verzoek van een der leiders van de Humboldtsbaai expeditie, had zendeling Van Hasselt er in het begin van 1910 een goeroe gezonden. Deze Ambonees, Pasalbessy gebeten, kan met recht de „pionier goeroe” van „Tabi” genoemd worden. Hij is tot zijn pensioen er gebleven en vierde er zijn zilveren jubileum.

Van verschillende kanten begon men in Nederland toezeggingen van steun voor „Tabi” te geven. Inzonderheid van de Classicale Zendingcommissie Dordrecht. Besloten werd ons voort te gaan. In den loop van 1911 bracht zendeling Van Hasselt er opnieuw een bezoek, geheel in het belang van het zendingswerk. Te Hollandia bezocht hij den goeroe; de school telde 21 leerlingen, waarvan 18 jongens en 3 meisjes; 2 der leerlingen waren Papoea's, die van Tarfin (Westelijk van de Humboldtsbaai) kwamen; het was niet gelukt er meer Papoeische kinderen te krijgen. De andere kampen in de eigenlijke baai, Tabadi en Enggras, werden bezocht; men beloofde de kinderen naar school te zenden, maar de afstand naar Hollandia was een bezwaar; men had liever een goeroe in de onmiddellijke nabijheid. Te Tanah-merah werd daarom de tweede goeroe geplaatst. Verder

ging de reis, op dringend verzoek van een Sangi-roeschen handelaar. Op Anoes, een der Podena-eilanden, vond de zendeling een aandachtig gehoor; men vroeg er een goeroe. Evenzoo op Jarsoen. Op Djamna werden enkele Christen-handelaren gevonden, oa. Lukas Poetirai van Ambon, die zich hun geloof niet hadden geschaamd; zij hadden de komst van een goeroe voorbereid en beloofden hem met raad en daad te zullen stemmen. Eigener beweging begon de bevolking hier de beide darma's (tempels) af te breken. Het overviel den zendeling, die dit wel had verwacht als consequentie van de stichting eener school en kerk, maar niet dadelijk in den aanvang. Het gerucht verspreidde zich als een loopend vuurtje over de andere eilanden. Op Massimossi werd de darma eveneens afgebroken. Ook van den vasten wal tegenover de eilanden, van Kaptiau en Takar kwam de vraag om goeroe's.

Op Djamna werd de derde goeroe geplaatst. Eenigen tijd later werd de handelsnederzetting van Djamna naar Wakde overgebracht, dat nu hoofdstation werd, en waar door het Gouvernement een bestuurs-assistent werd geplaatst. Wakde biedt een veiliger haven; de bevolking is van hetzelfde goedaardige slag.

Onder al deze omstandigheden groeide het werk snel. Op 1 Januari 1915 waren er al op 14 plaatsen goeroe's geplaatst. Er waren toen 116 gedoopten en 25 aangenomen lidmaten. De scholen telden 542 leerlingen. Door dien snellen groei zonder veel voorbereiding, vertoont het werk hier een ander karakter dan in de Dorekbaat, waar jarenlange voorarbeid geweest is. De invloed daarvan is zelfs op Naemloer en Bink te herkennen. Men weet daar althans iets van het Christendom, men kent de gebruiken in de kerk, men weet wat een school is. Op Noord-Oost-Nieuw-Guinee is dat alles onbekend en daardoor is de arbeid er in menig opzicht zwaardere.

Van Manisuan uit kon dit terrein niet bewerkt worden. Een eigen zendeling was er noodig. In 1915 werd zendeling J. Bijkerk daarheen afge-

vaardigd. In 1916 ving hij den arbeid aan. Hij vestigde zich te Hollandia, de plaats der bestuurs-vestiging. Waar de zendeling in deze streken veel reizen moet om zijn goeroe's te controleeren, biedt deze plaats als centrum en bootstation onmiskenbare voordeelen aan voor het geheel van den arbeid.

Maar ook deze post zott verplaatst worden. Wij zien telkens in de geschiedenis van Papoealand, hoe boven het willen en werken der menschen nog een hoogere en betere wil staat, de wil Gods. Op verrassende wijze en vaak door moeite en tranen heen, wijst de Almachtige den weg dien de zendingen te gaan hebben.

Het werk groeide voort daar in Tabi en tot aan het Sarnigebied bleken de kust- en eilandbewoners wel bereid de Blijde Boodschap aan te hooren, zij het ook, dat de Papoea's nog te hecht in de banden van hun heidendom zaten gebonden. De uitgestrektheid van het terrein, waar de zendeling steeds weken lang van huis moest en gevaarlijke oversteken over zee moest maken om de vele kustdorpen te bezoeken, maakte het dringend noodig dat er een tweede knocht bij kwam. Zoo zagen mijn vrouw en ik als ons eerste arbeidsveld Tabi aangewozen. In October van het jaar 1920 kwamen wij in de Humboldtsboot aan en genoten den eersten tijd onderdak bij de familie Bijkerk. Veel mocht ik van mijn inleider leeren. Wij maakten mooie reizen en vertoefden in de heidendorpen van het Sentanimoeer, waar in die dagen het heidendom nog in volle kracht was en geestenhrizen en kariwari's nog steeds het middelpunt vormden van het heidendom.

Toen ging de familie Bijkerk naar Holland met verlof en bleef het uitgestrekte ressort onder mijn leiding. Ik maakte nu mijn reizen alleen en bezocht eenige malen de kuststrook tot aan Sarni toe, waar wij scholen hadden gesticht en waar eenzoo toenadering merkbaar was.

Reeds geruimen tijd, ook al voor mijn komst in Tabi waren er binnenlanders naar de kust gekomen om te vragen of ook zij doelgenoot konden

worden van de rust en saamhoorigheid die het Evangelie op de kust had gebracht. Natuurlijk was dat geen vragen uit heilbegeerte, want wat wisten de binnelanders van het Evangelie? Maar de zichtbare zegeningen, die hadden zij aan de kust wel bemerkt. Doch, wie kon, bij een arbeid zoo groot en uitgestrekt, ook aan het binnenland denken!

God echter hoorde het roepen der diepgezinkenen en Hij heeft op wondere wijze aan hun geroep gehoor gegeven. Op den 28sten Maart 1922, een paar dagen voor het Paascheest, kregen wij te Hollandia een geweldigen regentijd. Het scheen wel een wolkbreuk te zijn, die zich hoven het hooge Cyloopgebergte ontlastte, want het hemelwater viel in dikke stralen omlaag. Rivieren zwollen tot luizende stroomen en onze zendingspost, die in een rivierdal gelegen was, kreeg het hard te verduren. Toen leerden wij de natuurkrachten, die in Papoealand kunnen optreden, eerst goed kennen. Deze handjir (overstroming) bandte zich een weg door het dal en speelde de huizen mede. Sterke woudreuzen knipten als luciferhoutjes af en werden mede gevoerd. Grote steenen rolden in den stroom als knikkers mee. De bewoners van de plaats waren allen in ons huis gevluht en vertrouwden op de sterke cementen neuten waarop ons huis was gezet. Daar lag ons huis, als een eiland te midden der woest voorbij rullende golven. Reeds zakte het schuin weg, onderspoeld en aangevallen door de kracht van den kokenden stroom. Maar op ons gebed heeft God uitkomst gegeven. De stroom verplaatste zich, toen de kamers reeds onder liepen en de bijgebouwen werden weggerukt naar zee. Nooit zal ik vergeten de dankbaarheid der vluchtelingen voor deze uitredding. Nu hadden zij gezien dat de Almachtige het gebed hoort en groot was de blijdschap, toen het water op ons eil zakte en wij behouden waren.

Binnelanders van het achterland te Tabi (Sarmi).
Op de houten trompet geven zij setten van dorp tot dorp.

Toen de familie Bijkerk van verlof terugkeerde naar Tabi vond zij een verwoesten zendingspost. Toen kwam de begeerte bij den zendeling om gevolg te geven aan een lang gekoesterden wensch en den post te verleggen naar het binnenland achter het Sentummeer in de vruchtbare streek van Niroboran.

Zoo werd de ramp van Hollandia door God's bestiering tot een zegen voor het binnenland. De arbeid verdeelde zich in twee deelen. Wij trokken naar Sarmi, na eerst eenigen tijd op het eiland Wakde gewoond te hebben.

Op Sarmi bouwde ik met behulp van een Chineeschen toekang ons eerste zendelingshuis, waar nu de familie Werkman nog altijd woont.

Wij kregen in 1922 krachtige hulp door de komst van zendeling G. Schneider, die van het voormalig Duitsch Nieuw-Guinee (Neuendettelsauer Mission) naar ons overkwam. Zendeling Schneider verhuiste met ons naar Sarmi en hielp mede aan de oprichting van dezen post. Later ging hij over naar Niroboran, waar hij nog altijd werkzaam is. Zoo kwam het Evangelie in het binnenland. Toen de familie Bijkerk Niroboran verliet, kon zij een veelbelovend ressort achter laten

aan de zendingen Hogerwaard en Schneider. Groot was de ommekeer geweest, toen de meeste Sentanidorpen, waar eens het heidendom zoo krachtig en wreed had geheerscht, waren overgegaan tot het Evangelie. De geestenhuizen zijn

mooie taak als evangeliebode gaat vervullen. Wij laten het zelf maar aan het woord: „Het is Zondagmorgen en de luidbel, met haar verdrinkenden metalen klank, noodigt de menschen van Sarmi uit, om op te gaan naar Gods

Familie Schneider voor de zendingswoning te Nimbouan.
Thans woont hier de familie Hogerwaard.

daar verdwenen en groote gemeenten gekomen. In het dorp Ibaar zijn hondenden tot het Christendom overgegaan en gedoopt.

Maar ook in het ressort Sarmi kwamen de kustdorpen over.

Den ontwikkelingsgang hier te schetsen zou een boekdeel vullen. Laten wij volstaan met even een oogenblik te toeven op Sarmi, als daar op een stillen Zondagmorgen zending Werkman zijn

huis. Bijna allen geven aan deze uitnodiging gehoor en begeven zich op het kerkpad. Straks als de bel voor den tweeden keer haar stem doet hooren, speeden ook de zending en zijn vrouw zich kerkwaarts. Het is ditmaal een bijzonder goede beurt, nangezien het aantal kerkgangers de beschikbare zitplaatsen verre overtreft. Toch krijgt iedereen tenslotte nog een zitplaats, al is het dan ook op den grond.

Nadat de dienst begonnen is, overziet de zendeling zijn gehoor. Daarbij komt hij tot de verrassende ontdekking dat hij dit keer ook menschen uit de verderop gelegen dorpen onder zijn gehoor heeft. Zelfs de gemeente Tarawnai, meer dan 100 K.M. van Saruni verwijderd, is vertegenwoordigd. Maar bovendien zijn er een groot aantal menschen van Korido (Schouten eilanden) en Koeroedoe (Japan-eilanden) die hier tijdelijk vertoeven. Het is een ontroerend oogenblik, als straks al deze kerkgangers uit drie verschillende rassen, die 230 zeemijlen van elkaar verwijderd liggen, gezamenlijk de apostolische geloofsbelijdenis opzeggen. Daarin openbaart zich hun eenheid. En in waarheid kunnen zij nu zingen:

„Nabij of ver, wij zijn verbonden,
Eén Heer en één geloof, één doop,
Eén Geest is hier door ons gevonden,
En één is aller liefd' en hoop!
Wij bidden en wij danken saam
Tot God met d'èenen Vadersnaam.”

De tekst voor dezen Zondag bepaalde de gemeente bij het verhaal van den hoofdman te Kapernaum, Matth. 8 : 5-13. Deze hoofdman geloofde in de kracht van het woord van Jezus. En naar aanleiding van dat groote geloof, dat met een enkel woord tevreden is, spreekt Jezus vervolgens van de velen, die zullen komen van Oosten en Westen en zullen aanzitten met Abraham, Izaak en Jacob in het Koninkrijk der hemelen.

Dat was een bijzonder treffend woord voor dezen dienst. Immers hier openbaarde zich iets van de kracht van het Evangelie. Als vrienden zaten de Papoea's van Korido en Saruni naast elkaar op een bank. Vroeger waren het gezworen vijanden. De oudere lui van Saruni welen er nog van te vertellen, hoe de lui van Biak (dat zijn de Schouten-eilanden) vroeger in den stillen tijd naar hier kwamen met hun prauwen om te stelen en te

Zending O. Werkman te midden van zijn volk, de Papoea's van Oost-Nieuw-Guinee.

moorden. Kwam het dan tot een treffen, dan werden de mannen gedood, de vrouwen en kinderen meegenomen, om als slaven dienst te doen. Het is dus niet te verwonderen, dat de lui van Saruni vroeger bij het zien naderen van een prauw uit Biak, op de vlucht gingen. Zoo was het vroeger, nog niet zoo heel lang geleden. Maar nu is het anders. Nu is de vijandschap in vriendschap veranderd en zitten diezelfde menschen, die destijds voortdurend met elkaar in oorlog leefden, bij elkaar in één kerk, op één bank, naar de evangelieprediking te luisteren.

Zoo werd deze gemeente inderdaad een illustratie van het tekstwoord voor dien Zondag. Immers ook hier in Saruni waren menschen bijeenvergaderd van het Oosten en Westen van het groote Nieuw-Guinee, terwijl het ook niet aan Ambonnoezen en Menadoneezen ontbrak, en wisten zich één in Jezus. En dat was geen kunstmatige, opgelegde eenheid, maar een gegroete eenheid. Met het volste recht kon de zendeling er in zijn prediking op wijzen, hoe Jezus' woord zich ook onder de Papoea's als een kracht bewijst, die menschen van het Oosten en Westen samenbrengt en vergadert tot ééne kudde onder éénen Herder. De Apostel Paulus beschrijft in zijn brief aan de Romeinen het Evangelie als een kracht Gods tot

Nadat de dienst begonnen is, overziet de zendeling zijn gehoor. Daarbij komt hij tot de verrassende ontdekking dat hij dit keer ook menschen uit de verderop gelegen dorpen onder zijn gehoor heeft. Zelfs de gemeente Tarawnai, meer dan 100 K.M. van Sarmi verwijderd, is vertegenwoordigd. Maar bovendien zijn er een groot aantal menschen van Korido (Schouten eilanden) en Koeroedoe (Japan-eilanden) die hier tijdelijk vertoeven. Het is een ontroerend oogenblik, als straks al deze kerkgangers uit drie verschillende ressorten, die 230 zeemijlen van elkaar verwijderd liggen, gezamenlijk de apostolische geloofsbelijdenis opzeggen. Daarin openbaart zich hun eenheid. En in waarheid kunnen zij nu zingen:

„Nabij of ver, wij zijn verbonden,
 Eén Heer en één geloof, één doop,
 Eén Geest is hier door ons gevonden,
 En één is aller liefd' en hoop!
 Wij bidden en wij danken saam
 Tot God met d'èenen Vadersnaam.”

De tekst voor dezen Zondag bepaalde de gemeente bij het verhaal van den hoofdman te Kapernaum, Matth. 8 : 5-13. Deze hoofdman geloofde in de kracht van het woord van Jezus. En naar aanleiding van dat groote geloof, dat met een enkel woord tevreden is, spreekt Jezus vervolgens van de velen, die zullen komen van Oosten en Westen en zullen aanzitten met Abraham, Izaak en Jacob in het Koninkrijk der hemelen.

Dat was een bijzonder treffend woord voor dezen dienst. Immers hier openbaarde zich iets van de kracht van het Evangelie. Als vrienden zaten de Papoea's van Korido en Sarmi naast elkaar op een bank. Vroeger waren het gezworen vijanden. De oudere lui van Sarmi welen er nog van te vertellen, hoe de lui van Biak (dat zijn de Schouten-eilanden) vroeger in den stillen tijd naar hier kwamen met hun prauwen om te stelen en te

Zending O. Werkman te midden van zijn volk, de Papoea's van Oost-Nieuw-Guinee.

moorden. Kwam het dan tot een treffen, dan werden de mannen gedood, de vrouwen en kinderen meegenomen, om als slaven dienst te doen. Het is dus niet te verwonderen, dat de lui van Sarmi vroeger bij het zien naderen van een prauw uit Biak, op de vlucht gingen. Zoo was het vroeger, nog niet zoo heel lang geleden. Maar nu is het anders. Nu is de vijandschap in vriendschap veranderd en zitten diezelfde menschen, die destijds voortdurend met elkaar in oorlog leefden, bij elkaar in één kerk, op één bank, naar de evangelieprediking te luisteren.

Zoo werd deze gemeente inderdaad een illustratie van het tekstwoord voor dien Zondag. Immers ook hier in Sarmi waren menschen bijeenvergaderd van het Oosten en Westen van het groote Nieuw-Guinee, terwijl het ook niet aan Ambonnoezen en Menadoneezen ontbrak, en wisten zich één in Jezus. En dat was geen kunstmatige, opgelegde eenheid, maar een gegroete eenheid. Met het volste recht kon de zendeling er in zijn prediking op wijzen, hoe Jezus' woord zich ook onder de Papoea's als een kracht bewijst, die menschen van het Oosten en Westen samenbrengt en vergadert tot ééne kudde onder éénen Herder. De Apostel Paulus beschrijft in zijn brief aan de Romeinen het Evangelie als een kracht Gods tot

behoud. Zoo heeft het zich inderdaad geopenbaard in de cultuurwereld aan Joden, Grieken en Romeinen. Maar zoo openbaart het zich ook nu nog in de wereld der primitieven. De levenskracht welke men in zijn heidensche religie tevergeefs zoekt, vindt men in het Evangelie. Door het Evangelie komen de van God vervreemde heidencn, weer in aanraking met den persoonlijken, levenden God. Daarom bewijst het zich overal waar het wordt aanvaard, als een levenwekkende kracht, die zoowel den enkeling als een geheel volk vernieuwt. Ook het in ontelbaar vele stammen uiteenvallende Papoeische volk wordt door het Evangelie tot een eenheid omgevormd. Zoo wordt de door velen verachte prediking van het Evangelie, in Gods hand het middel om de Papoeische maatschappij te vernieuwen. Wat geen sociale maatregelen kunnen volbrengen, wordt door het Evangelie hewerkt.

Een ander ressort vanwaarts wij in den laatsten tijd het Evangelie meer en meer het binnenland zten optrekken is het ressort Radja-Empat. Zending Van Hasselt is het werk hier begonnen in 1914, maar de belangrijkste uitbreiding kwam echter eerst onder zending Grondel in 1929. Er werken nu 16 goeroe's. Had ik menschen en middelen genoeg, dan zouden er nog wel 7 posten geopend kunnen worden. Wij weten, dat het Gods werk is, dat er zoo'n goede vooruitgang is allerwegen en daarom willen wij voor de toekomst niet bezorgd zijn. Soms kan het ons wel benaauwen, wanneer wij denken aan de 15000 menschen, in dit ressort, die het Evangelie nog niet kennen. Wij zaaten, maar weten met den oogst geen raad. En toch: het Godrijk komt, dat zien wij dagelijks.

„Eenigen tijd geleden was ik", schrijft zending F. Kamna, die hier de ressortsleider is, „op Sel Pele, Noordkust van Waigeo. In 1929 was deze post geopend. Door achteruitgang van het leerlingen-aantal moest hij worden gesloten. Men bleef echter vragen om heropening, zoodat ik er

een evangelist plaatste. Toen ik er ditmaal kwam, kon bijna de geheele bevolking worden gedoopt, nl. 75 volwassenen. Men beleed zijn geloof in Jezus en leverde de heidensche voorwerpen uit. De nacht van vrees, waarin zij verkeerden, heeft plaatsgemaakt voor den dageraad van het komende Licht. De Heer der Kerk neme ze onder Zijn hoede. Wij kunnen geen ziele-diensten peilen, mogen daarom ook niet nordeelen, maar wel kunnen wij zeggen, dat er een ander fundament is gelogd. Het gebouw, dat eens hierop zal verrijzen, zal echter naar „Gods bestek" zijn.

Er onthreekt onzen Papoeischen Christenen nog heel veel, maar hun wil is gericht op de „hogere wereld". De andere wereld was tot nu toe voor hen het onbekende, dreigende. Nu is het geworden „het lichtende". Zij, die geen middelpunt kenden, hebben nu God in het centrum gesteld. Hiernaan mee te mogen werken is uw „oorezaak" en ons „levenswerk". God doe ons getrouw zijn, u met opgeheven handen, wij stijdende in de vlakte."

Een paar maanden later schrijft zending Kamna:

„Ik heb nu het bootje „Jong-Duinoord" weer op laten kalefateren en heb er reeds een reis naar Efman (het nieuwe vliegveld) mee gemaakt. Ik had natuurlijk geen machine meer, maar door het verplaatsen van den mast, die vroeger te veel naar voren stond, is het een uitstekende zeiler geworden; ik heb dan ook in zeer korten tijd den afstand Sorang—Efman afgelegd. Ik hoop er nu meer gebruik van te maken, want nu de B. P. M. alle Papoea's als koolies tot zich trekt, kan ik haast geen menschen krijgen om mij te roeien.

Dien Zondag op Efman had ik ruim 200 koolies in de godsdienst-oefening en ik ontmoette er vele oude bekenden, die van heinde en ver titt het ressort kwamen. Zij moeten hard werken, wat zij heelemaal niet gewend zijn, zoodat velen ook ziek worden. Maar toch valt het mij mee, dat zij het nog zoo volhouden. Er wordt overigens goed voor hen gezorgd en het loon is ook behoorlijk.

Nr tets over de reis met Br. Grondel, waarbij de „Madjoe“ (de nieuwe motorboot van Br. Grondel) voor het eerst in de Radja-Empat verscheen. *) Het was een prachtreis. De „Madjoe“ voldeed uitstekend en is zeer praktisch ingericht. Vooral voor mij, die altijd per prauw rondzwalk, was het een ongekend genot zoo rond te reizen. Ik had het gevoel een vacantiereis mee te maken. De afstanden worden driemaal zoo snel afgelegd en dan wordt men in de „Madjoe“ niet moe. Wanneer u een dag of tien in een prauw zit, krijgt u het gevoel oud te worden. Absoluut geen heweging, den geheelen dag liggen (want in sommige prauwen kan men niet rechtap zitten), de eenige beweging is de boenen te strekken of op te trekken. In de „Madjoe“ heb je het gevoel, dat je een gewoon mensch bent, alles keurig ingericht, zelfs gelegenheid om te schrijven.

De Papoca's zelf waren ook enthousiast. Wanneer wij ergens aankwamen, liep het heele dorp uit, en wanneer wij niet aan een aanlegsteiger konden aanleggen, kwamen de prauwtjes in grooten getale ons opzoeken. Het duurde dan niet lang of de boot zat vol met Papoca's, die door met hun tong te klakken of op hun voorsten vinger te hijten, hun groote verbazing en bewondering te kennen gaven. Het einde was altijd, dat zij tot het inzicht kwamen, dat dit nu hun boot was. Merkwaardig het onderscheid, dat zij altijd maken tusschen ons en het Binnenlandsch-Bestuur. Alles wat van ons is, rekenen zij als hun eigendom. Zoo spraken zij dan ook van „onze boot“, hierbij werd de schuit vergeleken met die van het B. B. en met zeer geringschattende woorden sprak men over het B. B.-bootje.

Door deze reis met de „Madjoe“ is mij meer dan ooit opgevallen hoe rijk aan natuurschoon het ressort Radja-Empat is. Wanneer daar nog hij komt, dat het werk er goed voorstaat, dan kunt u begrijpen, dat wij met een gevoel van dank-

*) De „Madjoe“ is de mooie motorboot die van de Utr. Zending-Versen, werd aangeboden door de offervaardigheid van de kringenverenigingen van het Nederlandsch Jonglings-Verbond.

Een zendingscheepje op Noord-Nieuw-Guinea.

baarheid reizen. Op die reis kwamen er verschillende menschen vragen om een goeroe, iets, wat ik nog nooit zoo had meegemaakt, brak zich nu baan. Over de geheele linie komt er belangstelling. Vijftien aanvragen om goeroe's bereikten ons. Br. Grondel kon het ook meemaken, dat de eerste Besoreezen werden gedoopt. De Besoreezen is het meest koppige heidenvolk onder de hier wonende Bialkers.

Zending Grondel gaf verder verslag van deze reis in de Radja-Empat:

„Wij bezochten ook de Ajau-eilanden, 25 mijl benoorden Watgeo gelegen op het noordelijk halfrond. Deze eilanden geven een typischen kijk op het vroegere leven van onze Papoca's. Heel ver in zee, van het vaste land uit niet te zien, omgeven door Kilometers breede riffen, alleen bij plaatselijke bekendheid te passeeren, zeer verraderlijke zeestroomingen, dus . . . haast onvindbaar en zeer moeilijk te naderen. Precies, wat de zeeoover verlangt, een veilig nest.

Dat deze eilanden verder onvruchtbaar zijn en er slechts klappers groeien, dat doet minder ter zake. In den goeden tijd gaat men op het vasteland voedsel zoeken en in den slechten moesson zit men veilig met visch en schelpdieren in overvloed. Deze zeeoovers nu hebben op hun reizen

kennis gemaakt met het Evangelie en zij hebben ook reeds eenigen tijd twee evangelisten in hun midden, maar om den geweldigen afstand durfde ik er geen goeroe te plaatsen. Br. Kamma is er nu toe kunnen overgaan; het is gemakkelijk, hoe zij op spoed aandrongen. Hij had gezegd: Maken jehui nu eerst een goeroewoning en een schoolkerk, dan krijgen jehui een goeroe. Toen nu alles klaar was stapten zij in hun pranwen en roeiden naar Sorong, d.i. ongeveer 250 K.M. en stonden daar op een goeden dag voor Kamma om hun goeroe te halen; niet lang daarna kregen zij den lang-begeerde en nu bij ons bezoek vroegen zij reeds om den Doop. Het zou nu voor hen veel aangenamer zijn, als zij wat dichterbij de bewoonde wereld waren, maar zij hebben eenmaal hun klappertuinen op deze eilanden en kunnen die ook niet zomaar verlaten. Die eilanden zijn bijzonder idyllisch gelegen, met de schitterendste zeeuinen en midden tusschen de riften slingert zich een natwe vaargeul naar een diepe lagune, waar men prachtig kan ankeren. Van de Noordkust van Waigeo zijn wij overgestoken naar Ajau-besar, hier bleven wij echter maar kort, daar het begon te ebben en wij vlug weg moesten varen. Wij gingen nu naar het noordelijk gelegen Roetmi. Hier konden wij vlak voor de kampong ankeren en bleven daar overnachten. 's Middags maakten Kamma en ik een wandeling over het bij eb droog liggende rif, naar het volgende eiland Reni. Hier bezichtigden wij het mooie huis, dat daar voor Mansren Manggundi was gebouwd, den Papoeschen Messias. Ook bezochten wij de begraafplaats en bewonderden de vrij goed onderhouden graven. Alle graven zijn voorzien van een afdakje en van een prauw, want men zeilt immers naar het zielenland. Onder dit afdakje liggen eenige gebruiksvoorwerpen van den overledene en resten van hem geofferd voedsel en tabak.

Den volgenden morgen zetten wij weer koers naar Waigeo en overnachtten in de prachtige Fofakbaat. Den volgenden avond konden wij op Meos-

urar ten Zuiden van Waigeo een Duitse plantersfamilie bezoeken. De baby, die eenige maanden geleden bij ons op Kwawi geboren was, werd nu in een huiselijke Godsdiensstoelening door Kamma gedoopt. Wij bezochten ook nog een anderen Duitse planter, die een eind verder een klappertuin heeft en daar woont met zijn vrouw en een oude moeder van 85 jaar. Wij hadden eenige goede uren met hen, zij waren blij weer eens gasten te hebben; bij ons vertrek werden wij overladen met allerlei lekkernijen, de provisiekast van de „Madjoe" was boordevol.

Tweeden Pinksterdag werden de eerstelingen van Pam gedoopt. Wat een verschil met eenige jaren geleden, toen slechts een klein clubje menschen den goeroe volgde en de anderen nog steeds vasthielden aan de heidensche gebruiken en voortdurend met hun dansen en feesten het dorp in onrust hielden! 55 personen werden gedoopt van de driehonderd inwoners, maar het maakte grooten indruk en nu is alles naar de catechisatie gegaan, oud en jong, 12 luni waren wij weer terug op Sorong. Daarna vertrok ik weer naar Kwawi. Br. Kamma ging mee tot aan de grens van onze ressorten, waar wij afscheid namen. Hij zei: Ik heb nu net het gevoel als op een grooten fietstocht als je een lekken band krijgt en je verder naar huis moet loopen.

Den 15den was ik te Saanfermomi, waar een 50 tal personen werden gedoopt, 15 bevestigd werden als lidmaat en wij met 24 leden het Heilig Avondmaal vierden."

Begin December van het vorig jaar kreeg ik — schijft zending Metz — een schrijven van zending Kamma. In een onderschrift meldde hij, dat zoo juist de veldpolitie was teruggekeerd uit den Vogelkop met een aantal gevangenen. Zij waren op roofmoord uit geweest. Niet in de eerste plaats om koppes te snellen en die als zegeteekens mee te voeren, maar om zich te verzadigen aan het vleesch der vermoorden!

Met dat gevangen genomen gezelschap, dat naar

Sorong gevoerd en in de gevangenis opgesloten werd, was ook een kist meegevoerd met afgekloven beenderen. Die mededeeling voerde mij in gedachten terug naar mijn eerste standplaats, Anday, aan den voet van het Arfak gebergte. Van daaruit was wel eens contact met de bewoners van den Vogelkop, met de Karoners, die als menscheneters beducht waren. Als men ze mij niet aangewezen had, nooit zou ik gedacht hebben met kannibalen te doen te hebben. Het meest teeknend was, dat de blik hunner oogen schuw en wantrouwend was. Zij bleven steeds op een afstand staan en ons opnemen. Wat in hun harten onging konden wij niet benaderen, maar wij zagen wel, dat ze bang voor ons waren en ons liever ontweken. Wij konden onmogelijk met hen in contact komen. Niemand kon met hen spreken, de conversatie werd in gebarentaal gehouden. Het was toen nog de tijd van den beruchten paradijs-vogelhandel. Toen was daar op Papoea een ieder eigen meester en toeder deed, wat hij begeerde.

Later is nog eens de zending koopman van Amberbaken uit, als de eerste Europeaan, naar het land der Karoners gereisd. Wij waren blij, toen wij hem weer gezond en wel terug zagen komen, maar de verhalen, die hij over dat volk deed, waren vreeselijk. Men kon hen voor weinig goederen huren om zijn vijanden op te ruimen. Als een wild dier werd het slachtoffer overvallen en afgemaakt. Dan had de stam overvloed van voedsel. Vleesch was anders schaarsch. Visch hebben ze in het binnenland nooit, en wat voor vleesch ook: ratten, hagedissen, slangen etc. etc., het is alles welkom. Toen ik onder de Arfalkers en de Hattamiers arbeidde, bemerkte ik wel, dat deze heidenen wel hooger stonden dan die kannibalen, maar wat gaven zij nog om een menschenleven?

Ik denk aan hetgeen zendingling Keysser op voornamig Duitsch Nieuw-Guinee vertelde: „Ik stond met een menschenjager op een berg. Ja, zei die man, daar aan den overkant is mijn jachtgebied;

de menschen die daar wonen zijn slecht, maar hun vleesch is goed. Als ik over een poosje weer trek krijg, ga ik weer op jacht. Die man had in zijn leven reeds 66 menschen vermoord en verslonden.” In dien tijd, toen toeder eigen rechter was, ook op Oost-Papoea, nog onder Duitsch bestuur, werd iedere dief, die in de tuinen werd aange troffen, gesped, formeel geslacht en opgegeten. In de boeken van genoemden zendingling staan foto's van Christenen, die ook door heidenen uit den ontrek zijn vermoord en opgegeten. Het is ook nog niet zoo heel lang geleden, dat de Bataks op Sumatra menscheneters waren!

God zij geprezen, dat in onze dagen bewaarheid wordt, wat Gez. 150 zoo mooi zegt: „De leer van 't Kruis verspreidt haar kracht alom!” Weet gij, dat nu de eerste Christen-Gemeente onder deze menscheneters van Nieuw-Guinee gesticht is? Neen, het zendingsgeld is geen verloren geld. De gevallen predikers van het Kruis van Christus zijn niet voor niets gevallen:

Al, wat gedaan wordt uit liefde tot Jezus,

Dat houdt haar waarde en zal blijven bestaan!

Op Sausapor werd November 1955 de eerste Christen-gemeente gesticht. Daar werden de eerste Karoners door den H. Doop in de Christelijke Gemeente opgenomen. Zoo schreef zendingling Kamma: Zij waren reeds lang onderwezen in den weg der zaligheid en voorbereid op den grooten dag hunner belijdenis. Allen kenden het geleerde en ik kon hen op een enkele uitzondering na, nannemen. Hun aantal met de kinderen bedroeg 106. Hoe lang zullen hun stamgenooten uit het binnenland nog op het Evangelie moeten wachten? Laten wij hopen, dat dit het begin is van een zegenrijk verloop. Jammer, dat mijn handen gebonden zijn door geldnood. Hoe zullen wij al die stammen bereiken? En toch komt er in ons hart levende verwachting. Misschien wordt de mogelijkheid reeds dit jaar verwezenlijkt. Er is nl. voor Nieuw-Guinee een bijzonder plan ontworpen om in de binnenlanden scholen te openen. Voor de z.g.n.

beschavingscholen kan subsidie verstrekt worden! Daar zou mijn ressort van kunnen profiteren. Er zijn zooveel menschen in het binnenland, waar wij tot nu toe niets voor konden doen. Wij kunnen daar onmogelijk goeroe's met hun familie plaatsen met een salaris van f 10.— per maand. Als het plan werkelijk doorgaat, kan ik uitbreiden op een behoorlijke manier.

Nu willen wij nog even mededeelen, wat zendeling Kamina schrijft over de menschen, die in de boei te Sorong zitten: zij komen dus, daar vër uit het binnenland: „Het vorig jaar, toen ik in het binnenland was, had ik nog wel een week verder moeten reizen om bij die stammen te komen. Ik had den naam van dat volk nog niet eens gehoord. Zij heeten Sigiali en zijn aan de Karoners verwant. Zij hadden dus een hongr tocht gemaakt en eenige menschen als slaven gevangen, maar twee vrouwen hadden zij opgegeten. De gezaghebber is er toen op uitgetrokken en heeft den geheelen troep gevangen genomen. Onder deze gevangenen zijn ook een paar oude vrouwen. Bij hun aankomst zijn zij eerst van alle onreinheid ontdaan. Onbeschuijfelijk vuil waren zij. In het begin kregen wij al heel spoedig moeilijkheden met de voeding. Zij wilden geen sago eten en rijst wilden zij ook niet. Toen werden er een paar ziek aan dysenterie. Wij hielpen zoo goed als wij konden, maar er waren er enkelen bij, die beslist geen medicijnen wilden innemen, zij spuwden ze uit. Het is wel te begijpen, dat menschen, die niemand en niets vertrouwen, geen medicijnen willen innemen. Toen zijn er een paar overleden, tot er zeven gestorven waren. Nu gaat het wel iets beter, maar het is een heele toer geweest om er wat in te krijgen. Elke dag kwam de heele troep op het zendingserf. Zoo goed als het ging, ondervroegen wij hen door tolken. Gij hadt hen moeten zien, hoe zij, als kleine kinderen, hand aan hand elkaar stijl vasthoudend, binnen kwamen. Schuw lijkten zij om zich heen en zien vol verbazing naar onze kinderen. Zij moeten elke dag naar buiten een wandeling doen, twee maal

ons eiland rondloopen. Dat opgesloten zitten is op den duur doodelijk voor deze wilden.

Met alle gestroffen uit de boei vierden wij Kerstfeest. Op Menoekwari is het de gewoonte voor de gevangenen in de gevangenis een Kerstboom te ontsteken. Maar de gevangenis is hier zoo klein en de vorige jaren waren er geen gevangenen. Nu is die overbevolkt. Denk maar eens aan die zestig kannibalen. Deze menschen kregen met nog andere gestroffen, op ons verzoek, toestemming om in de kerk Kerstfeest te vieren. Zoo kwamen 's avonds 7 uur, onder zwaar politiegelide, ongeveer 100 menschen in onze kerk. Hier hadden wij de groote moeilijkheid met de taal. Een goeroe van onze plaats geeft aan die menschen Maleische les, maar ach, hun kennis is zoo minem. Hij heeft al heel wat van hun taal opgeschreven en met behulp daarvan las hij iets voor. Het was precies of hij een woordenlijstje stond op te zeggen — maar, hoe dan ook, de menschen luisterden. Voor enkele maanden hadden zij nog nooit een blanke gezien en nu zien zij dagelijks vliegtuigen! In welke wereld leven zij? Hoe zullen zij den Kerstboom vinden? Er was verbazing, maar toch niet zoo erg merkbaar. Zij hebben al zooveel wonderlijke dingen gezien. Ik kreeg den indruk, dat zij keken met oogen van menschen, die al veel weten. Zij verhozen zich niet meer. Hun gezicht lijft een groot vraagteeken voor ons. Den Kerstboom vonden zij dus nog al aangemelijk. In alle talen werd hun gepraabeerd iets bij te brengen van wat zij zagen, opdat, 'wamoor zij iets in een van de talen begrepen, zij er over handen praten. Of dat gelukt is? Wel weet ik, dat de tractatie hun niet erg meeviel. Zij kregen een soort limonade, die de menschen hier erg lekker vinden. Zij kregen het in blikjes. Niemand dronk. Toen een clubje voorzien was, moest hun aan het verstand gebracht worden, dat het lekker was. Een politteman deed het voor. Hij proefde, smakte met de tong, spoorde hen tot drinken aan. Neen, hoor! Eindelijk probeerde een hunner. Zijn makkers keken

scherp toe. Hij stak zijn tong in het vocht: spanning op de gezichten. Het viel mee! Met gretigen knik naar hen allen, slurpte hij haastig het blikje leeg, waarop de anderen volgden. Bij de kleinen leek het wel, of zij een alhelige medicijn kregen. Maar gebakken bananen en aardvruchten, die vielen beter in hun smaak. Zij propten alles tegelijk naar binnen. Mannen onderrichtten vrouwen en kinderen, hoe zij moesten doen en toen kwamen de tongen los en begon een onderling gekakel. Wat een vreemde wereld voor hen, maar ook voor ons!

Hoe zullen wij deze menschen ooit bereiken? Maar de Heere God heeft hen tot ons gezonden. Over een poos zullen de meesten hunner wel naar hun ongenaakbare bergwoningen wederkeeren. Zullen zij de voorloopers worden der Evangelieboden? Wegbereiders? Dit is zeker: wonderen moeten hier gebeuren, zullen ook deze ongelukkigen het Evangelie van Gods genade aanvaarden!" Zoo zien wij, dat het Evangelie naar het binnenland gaat. Aan de kust zijn Christen-gemeenten ontstaan en als de binnenlanders daar komen en zien de rust en saamhoorigheid, de vrede tusschen eens vijandige stammen, dan komt de begeerte om ook deelgenoot te worden van die ongekende en prettige samenleving. Want in het binnenland is nog de vrees en vijandschap, de besluipng der stammen onderling en het moorden.

Nimboran werd een geopende deur naar het binnenland.

De Radja-Empat volgde en van daaruit gaat de Blijnaar tot in het gebergte van den Vogelkop. Schrijver dezes heeft iets van de hegerste der binnenlanders aanschouwd, toen hij eenige reizen maakte in het gebied van de Waropen-Kai.

Nog ziet hij ze voor zich staan, die binnenlanders die tot hem kwamen en zoo dringend vroegen of hij nu ook bij hen wilde komen wonen.

Langen tijd was Waropen-Kai een gesloten gebied geweest. Het Gouvernement achtte het beter, gezien de wreedheid en het kannibalisme der bewoners, om dit gebied gesloten te houden.

Schrijver van dit album tusschen de Papoea's op Koeroedoe.

Maar voor het Evangelie bestaat geen grensmuren. Kon de zendeling niet naar de binnenlanders daar, deze kwamen wel naar den zendeling. Zoo gafw de tijding was doorgegeven dat „toean-pandeta" zich op het eiland Koeroedoe bevond (een eiland dat tusschen het zendingss ressort Jappen, mijn standplaats van 1928 tot 1955 en den vasten wal van Waropen-Kai ligt) kwamen de Waropeners in groote prauwen naar genoemd eiland en drongen aan op mijn komst. In 1929 hadden wij te Wareni aan den vasten wal een post kunnen openen. Dit groote paaldorp lag aan de grens van het gesloten Waropen-gebied, behoorde er echter ook toe. Hier ontstond een krachtige Christen-gemeente. Vanuit Wareni begon de actie. En nu duurde het niet lang meer, of wij konden bij de Regeering gedaan krijgen, dat het sluitingsverbod werd opgeheven. Er mochten goeroe's naar Waropen gezonden worden en zendeling Kek die mij opgevolgd was op Jappen, kreeg er een belangrijk terrein bij. Reeds zendeling D. C. A. Bout had op Waropen gereisd. Hij was de eerste zendeling die hier in het gevaarlijke gebied, op inspectie uit ging. Na hem kon ik

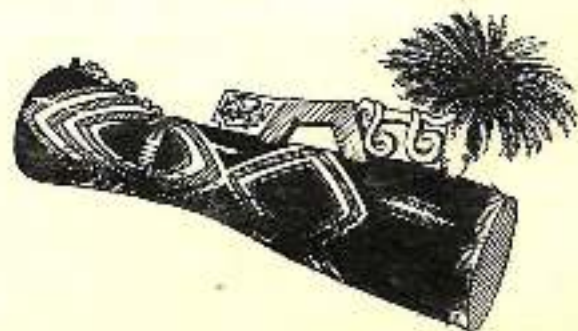
eenige reizen maken tot aan het Niza-meer en was er ooggetuige van nl de wreedheid van het heidendom.

Dr. G. J. Held, uitgezonden vanwege het Bijbel Genootschap, om een bijbelvertaling voor de verschillende Papoeastammen te bewerken, heeft ook dit gebied, waar de traditie der vaderen nog het meest ongeschonden in stand is gebleven, bereisd. Hij vertelt er een en ander van. Wij geven hem het woord:

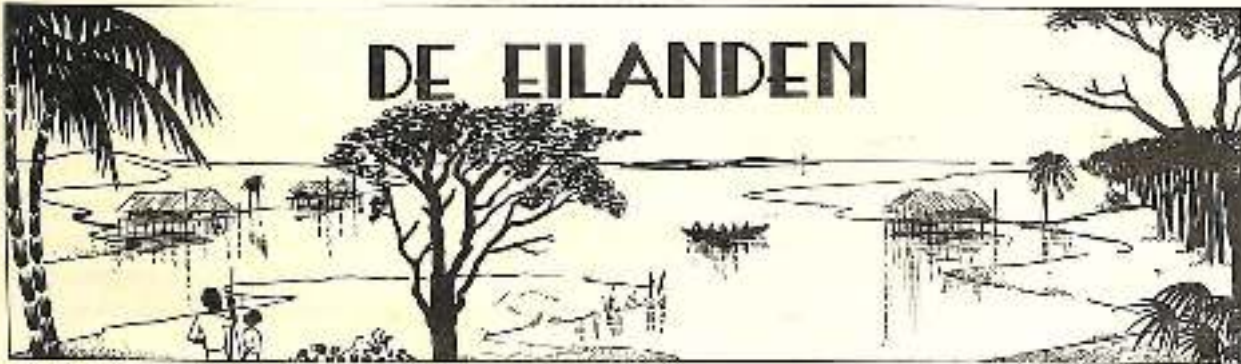
„U zult nu vragen, op welke wijze ik precies hier werk. In het algemeen kan ik wel zeggen, dat het werk, hoe armoesant ook, toch zware eischen stelt. Elkten dag moet ik afwachten of er menschen komen, met wie ik kan praten over allerlei dingen. Naast de eenzaamheid en het voor ons zoo ongewone leven in een afgesloten ruimte boven het water, is dat wel één van de moeilijkste dingen. Natuurlijk gaan wij ook wel eens per prauw uit varen. Voor ons bivaak ligt dan ook evengoed als voor de andere huizen een prauwtje te dobberen. Bij ons kon men echter nog niet zoo zeer van „varen” als wel van „transport” spreken. Onze ernstigste en hardnekkigste pogingen om zelf de pagonit te hanteeren beschonwt de bevolking als een uitstekend geslaagde komische vertooning, die dan ook altijd met daverend gelach beloond wordt. In de huizen zelf komen wij natuurlijk ook, al is men nog niet heelmaal zeker van onze goede bedoelingen. Maar wij werden toch geaccepteerd. Waarom zou er naast een „dierendokter”, een „plantendokter”, „boschdokter”, „granddokter” en een „gewone dokter” (waarmee men doelt op biologen, tuinbouwkundigen, boschbouwkundigen en medici, ook niet eens een „talendokter” kunnen? Een voordeel van den „talendokter” is bovendien nog, dat de man eindeloos tijd heeft voor de meest geliefde sociale bezigheid van den

Waropenees, een gezellig prauwtje met voldoende tabak, terwijl hij bovendien nog vergezeld is van een „nana talendokter”, die in het hezit is van een snoer kralen, dat alle bekende snoeren verre overtroeft. Mijn vrouw heeft namelijk een snoertje kralen, dat lijkt op een snoer aaneengeregen tandjes. Als mijn vrouw door de kampong roeit, wil iedereen de kralen zien. Uit alle huizen komen vriendelijke stemmen: „Nana, geef eens wat tabak”. „Nana, geef eens wat pinong”. „Nana, laat je kralen eens zien”. Als tegenprestatie brengt men eindeloos visschen, gansalen en krabben. De onschuldige „talendokter” zit en vraagt. Wie wat weet, krijgt tabak en dus zijn er velen, die wat weten. In het algemeen heeft de bevolking een merkwaardig zuiver begrip voor het onderzoek. Er is nisschoots tijd voor het vertellen van verhalen, zoodat hier waarschijnlijk een rijkvoorige literatuur bestaat. Mijn pogingen om de verhalen getrouwelijk op te nemen werden met welwillende critiek aangehoord en verbeterd. De kinderen, die om de kromme uitspraak van den talendokter lachen, krijgen een terechtwijzing en de „talendokter” zelf krijgt een bemoeidigend kofje. Hij weet nog wel niet veel, maar hij leert er toch wel wat van. Vooral als ik gedeelten uit verhalen hardop voorlees, zit men zich te verblijten van het lachen. Zoo tob ik voortwaarts, beurtelings vol vertrouwen, als ik een zinnetje zelfstandig kan thuisbrengen, en vol deroed, als alles mij onterw duister is.

Het zal nog wel een geruimen tijd duren, voordat ik van alles een overzicht heb, maar ik wilde u van ons verblijf toch voorlooptig een vluchtigen indruk geven. Het is nu tijd om onze veldbedden op te zoeken. Morgen opnieuw een expeditie-tocht op het ongeëxpluseerde terrein van de Waropeneesche literatuur.”

Zagen wij bij de ontwikkeling van het zendingswerk langs de kusten van Papoea, hoe ook reeds hier en daar het binnenland zich opent, wij gaan nu na, hoe de eilanden voor het Evangelie gewonnen werden.

Allereerst bezoeken wij dan de *Schouten*-eilanden. Dit zijn de twee groote eilanden in de Geelvinkbaai: *Biak* en *Soepiori*. Tal van kleine eilandjes, de *Padaidogroep*, liggen ten Oosten van Biak en worden, daar de meeste er van niet bewoond zijn, weinig genoemd.

Het werk op de *Schouten*-eilanden is geworden tot een grooten zegen voor de onverschrokken *Biakkers*, eens beruchte zeeschuimers en woeste heidenen.

In 1616 waren er twee stoutmoedige Hollanders, *Lemaire* en *Schouten*, die langs een anderen weg in Indië wilden komen dan langs den gewonen om Kaap de Goede Hoop. En het gelukte hun ook om langs de zuidpunt van Amerika in de Stille Zuid-zee te komen en zoo naar Oost Indië. Deze wakkere zeevaarders waren de eerste Europeanen, die langs die eilandengroep zeilden en ze op de kaart zetten. En naar één dezer twee ontdekkers werd de groep genoemd: „*Schouten*-eilanden”.

Maar de menschen, die er wonen weten niets van dien naam. Zij noemen het westelijkste eiland: *Soepiori* en het oostelijkste: *Biak*. En meestal noemt men de bewoners maar *Biakkers*.

Omdat deze lieden koene zeevaarders zijn en reeds in vroegere tijden het aandurlden in hun

linke, zeewaardige prauwen over te steken naar Papoea's vasteland, overal ruithandel drevende en met veel stammen in aanraking kwamen, was het van het grootste belang om dezen stam voor het Evangelie te winnen.

De Zending heeft dit van den aanvang af begrepen. De eerste zendingen hebben al een vestiging op *Biak* overwogen, en men krijgt soms den indruk, dat het jammer is, dat zij dit voornemen niet hebben kunnen uitvoeren. Had men *Biak* kunnen winnen, mogelijk zou het Evangelie zich vandaar gemakkelijker hebben verbreid. Maar dit is nu eenmaal niet geschied en het is onvruchtbaar om zich langen tijd met het uitwerken van dergelijke mogelijkheden bezig te houden. De opmerking heeft dan ook alleen hierom beteekenis, dat men er zich des te meer over verblijden moet, dat de beweging van de jaren 1907 en 1908 zich ook dadelijk hier deed gevoelen.

Tot groote verbazing van zending Van Hasselt kwam op zekeren dag van *Biak* onverwacht de vaag, of hij wilde overkomen. „opdat hij niet alleen met zijne ooren zou hooren, maar ook met zijne oogen zou zien, dat men de afgodsbeelden verbrandde.” De zending ging er dadelijk heen en was vol verbazing over wat hij er te zien en te hooren kreeg.

Op die reis nam zending Van Hasselt een jongen *Papoea* mede, die van *Biak* afkomstig was. Het was een vrijgekachte slaaf, reeds als kind in huis gekomen bij Christenen op *Mansinam*. Toen

heette dit kleine kereltje nog Nösèni. Zijn Christen-pleegouders heetten David en Lydia.

In dit gezin kwam Nösèni.

Vlak naast het erf van zijn pleegvader stonden de kerk en de school en daar vlak bij stond de zendelingswoning.

Al denzelfden avond van den dag, toen Nösèni in huis gekomen was bij David en Lydia, maakte hij met het Christendom kennis. Vóór dat het gezin ging slapen, kwamen allen bij elkaar; er werd een vers gezongen en moeder Lydia dankte God voor den dag en vroeg bewaaring voor den nacht. Nösèni leerde nu ook handen vouwen en rogen sluiten. Hier leerde hij ook den naam Jezus. Nu, niet alleen in tijd van nood, maar iederen nieuwen dag begon men met gebed en iederen dag sloot men met gebed.

Den volgenden morgen gebeurde er weer wat bijzonders. Moeder Lydia had kleeren voor kleine Nösèni opgezocht en ze hem aangetrokken. Hij was erg trotsch op zijn kleertjes, maar het zat toch wel wat ongemakkelijk en toen was hij met zijn pleegbroertjes en -zusjes naar school getrokken.

O, wat 'n schik, een witte man met een baard. Hij had het wel tuit willen schreeuwen, want zoo zagen immers de hooze geesten er ook uit.

Maar ook daarnaas werd hij gewend. Zijn pleegouders lieten hem doopen en toen ontving hij den naam Petrus.

Op school leerde hij zóó goed, dat hij na den afloop van zijn Mansinamschen schooltijd naar het seminarie op Depok werd gestuurd. Na daar vier jaren geweest te zijn, kwam hij terug als goeroe.

Zendeling L. J. D. van der Roost heeft over het veelbewogen leven van dezen Petrus een prachtig boekje geschreven. Het is getiteld: „Van slaaf tot Evangelist", „Petrus Kalfar". Uitgegeven door het Zendingsbureau te Oegstgeest en wie dat boekje nog niet kent, die moet het zeker koopen en lezen. Petrus kreeg zijn eerste werk onder de binnenlanders van het Arfakgebergte. Hij vestigde zich

in de kustplaats Amban, waar een poort naar het binnenland was en de „Faksi" geregeld kwamen. Toen de pokken de binnenlanders naar de bergen hadden verjagd, stond Petrus eigenlijk een beetje werkeloos. En toen verzocht hij zijn familie te mogen bezoeken in hun land. Zijn broers en ook zijn moeder en zusters waren wel eens bij hem op bezoek geweest. Zelfs hadden zij het plan gehad om met den geheelsten stam te verhuizen naar Amban om zich daar te vestigen bij Petrus. Maar daar waren de strandbewoners evenmin op gesteld als de boschbewoners. Petrus was een goed man, maar die familie, dat was nog heel erg de vraag. Biakkers, als je het woord maar noemde, dan schrok men. En zoo'n bende, dag en nacht in de buurt, dat was te gevaarlijk.

Maar tegen een bezoek bij zijn familie, was niets in te brengen. „En", zei Petrus, „ik heb gehoord, dat er schipbreukelingen zijn. Misschien kan ik nog beletten, dat zij vermoord worden." Filippus ging met Petrus mee. Heel opgewekt kwamen zij terug. „O", zei Filippus, „die Biakkers zijn heel anders dan de Noemiaren. Dezen zeggen op alles wat je hun zegt: „Kakoe" (zoo is het). Maar zij blijven onverschillig. Die Biakkers niet; die vragen maar, en zij worden niet moe om te luisteren, al is het diep in den nacht."

Maar Filippus vertelde iets, dat ons geen plezier deed. Vooréerst, die schipbreukelingen waren al vermoord, vóór hij en Petrus er gekomen waren en dan... de Biakkers hebben een verhaal van iemand, die hen geschapen heeft, weggegaan is en weer terug komt. En dan, als hij terug is... dan komt de gouden tijd voor hen; dan behoeven zij niet meer te werken, en die teruggekeerde schepper zal voor het voedsel zorgen, niemand sterft er meer, zieken worden beter, alles zal weer nieuw worden.

Voor die schepper terug komt, stuurt hij eerst zijn afgezanten. En nu had men Filippus en vooral Petrus als voorboden van dien schepper willen beschouwen en behandelen. Filippus voegde er bij: „zij wilden niet met ons zoo doen als de menschen

van Lystre deden met Barnabas en Paulus". Wij waren bang, dat, als Petrus bij zijn familie ging wonen, zij hem dan zouden verafgoden.

Hij bleef dus op Mansinam als onderwijzer.

Zendeling Van Hasselt had geen beteren reis genoot kunnen kiezen. Hij nam dezen geboren Biakker mee om er als de eerste goeroe onder zijn landgenooten op te treden. Te Oerembo (of Mandori) op Soepiori installeerde hij hem in een openluchtsamenkomst. Bij die gelegenheid werd ook gesproken door Lukas Bruoos, vroeger een berucht aanvoerder van sneltechten en dronkemansgelingen, maar die nu de uitnemendheid van het Evangelie prees. Ook door Jesata, een vroegeren mon (gezichtszener), die Geissler nog gekend had; en door een broeder van Petrus, die stamhoofd is. Daarop stonden bijna alle hoorders op en gingen heen om de beelden hunner voorouders te halen. Behalve de amuletten werden er dien morgen 68 korwars ingeleverd. „Ik was mij bewust van den ernst van dezen morgen — schijft zendeling Van Hasselt. Het waren weliswaar negatieve handelingen, maar toch teekenen van een onbevredigd gemoed. Grijpt nu het Christendom die uitgestoken hand niet aan, dan zal men het zoeken bij den Islam, of men vervalt tot erger.”

In 1900 maakte zendeling Van Hasselt andermaal een reis naar de Schouten-eilanden en bezocht toen ook verschillende andere plaatsen, die om goeroe's gevraagd hadden. Te Soweik (Z.-kust van Soepiori) was een „kerk" gebouwd, die plaats hield voor 500 hoorders; zij was Zondags geheel gevuld; er waren 300 menschen in dooponderricht en 120 kinderen op school. Van Korido (op Biak), vanwaar zoo menige „mak" was uitgegaan, was al vroeger het verzoek om een goeroe gekomen, en zendeling Van Hasselt had er Jonathan van Mansinam heen gezonden om een begin te maken met de evangelisatie en leiding te geven aan den huisbouw. Tal van korwars werden er ingeleverd. Verder werd de Noordkust van Biak bezocht, de hoofdkaupong Manwor en de plaatsen Roerwoe, Watsa, Dwar, Wori, waar Willem Romainzoo

den arbeid begonnen was, Koren, Sar. De hezochte kaupongs waren sterk bevolkt en aan drinkwater was er geen gebrek. Wegens de hevige branding staan de huizen geheel op het land, hoewel zij toch het Noemfootsche type hebben. In 1910 zijn er 8 goeroe's geplantst.

Groote blijdschap was er ook bij de Christenen van Mansinam, dat het zóo heerlijk gegann was. En toen den volgenden Zondag in de kerk het geheele verhaal zou verteld worden van den tocht naar Biak, waren er heel wat belangstellenden. Toen sprak ook een goeroe, dien zendeling Van Hasselt met een komeraad naar Amberbaken gezonden had, want ook van deze plaats was de vraag gekomen om een goeroe en dit tweetal was daartoe gegaan om eens te hooren en te zien, of het werkelijk meenens was met dat vragen. En toen zei die goeroe o.m.: „Ik had op een nacht

een droom. Ik zag den zendeling bezig een net uit te werpen, en toen hij het ophaalde was het net wel vol visch, maar het waren alle minderwaardige visschen. Ik vertelde den volgende morgen mijn droom aan mijn kameraad en wij vroegen ons af, waarom tocan nu juist minderwaardige visschen in zijn net kreeg, maar nu weten wij, wat het beteekent, dat zijn die korwars, die juist dien morgen aan tocan werden overgereikt."

Dat was een groote overgang geweest voor die menschen. Jaren en jaren, van geslacht op geslacht had men op die korwars vertrouwd en men was er bang voor geweest en nu . . . het was uit. Niet, dat de menschen daardoor ineens goede Christenen werden, maar het was heel wat, dat zij hun vrees overwonnen hadden en den dienst der voorouders hadden afgezworen.

Het spreekt vanzelf, dat naar dit veelbelovend zondingsveld een eigen zendeling moest worden gezonden. Zendeling F. J. Jens Jr., die in 1911 is afgevaardigd, werd ervoor bestemd. In 1915 nam hij den geheelen arbeid over. In het eind van 1912 had hij reeds een groote reis over Biak gemaakt en daarbij ook het binnenland bezocht. Langs de Zuidkust strekt zich een heuvelrug uit, bestaande uit rots en koraalsteen, en daarachter een laagvlakte van minstens 2 uren loopen. Zij is geheel bebouwd met pataten, en zoete aardvrucht. Aan het eind dier laagvlakte strekt zich een dammbosch uit, waar de bevolking veel komt. Het bleek, dat het binnenland zeer schaars bevolkt is; 98 % der bevolking woont langs de kusten. De bestuursambtenaren laten nu goede wegen langs de kust aanleggen.

Zendeling Jens koos Bosnik, aan de Zuidkust van Biak, niet ver van Mokmer, het bootstation als plaats van vestiging. Het duurde echter nog eenigen tijd, eer hij er kon gaan wonen. In September 1914 heeft hij er het eerste zondingsfeest georganiseerd bij gelegenheid van een goeroe-vergadering. De goeroe's bodden van alle deelen van Soepiori en Biak hun roeters meegebracht.

Naar schatting waren er een 7 à 800 Biakkers. Behalve veel, dat tot blijdschap stonde, was er ook veel, dat met zorg vervulde. Toen het Evangelie met zijn strenge eischen begon door te dringen, openbaarde zich de reactie van het heidendom. De oude zonden worden niet ineens overwonnen. Vooral tegen het overmatig sogoweer-gebruik moest met kracht worden opgetreden. Zoodra het werk eigens is aangevangen neemt het in den eersten tijd gewoonlijk snel toe in omvang. Een groot aantal kinderen komt op school, en de godsdienstoefening evenals het dooponderricht worden goed bezocht. Daarna komt er echter een tijd van verslapping. Men begint aan den nieuwen toestand te gewennen. Het oude heeft nog veel verleidelijks. Dan komt het er op aan de jonge gemeenten met takt te bestuuren, en met vaste hand te leiden.

Weer vacant. Des te grooter teleurstelling was het, dat zendeling Jens in het eind van 1914 het werk moest opgeven wegens ernstige ongesteldheid van zijn echtgenoot en ook van hem zelve. Hij werd overgeplaatst naar Boeroe, maar moest al spoedig naar Holland reizen. Zendeling Van Hasselt moest het ressort weer waarnemen; en het was niet mogelijk een plaatsvervanger te zenden.

Al spoedig bleek, dat er verslapping kwam, toen de goeroe's zonder geregelde controle moesten werken.

Het werk op de Schouten-eilanden heeft zeer te lijden gehad van de telkens terugkeerende wisseling van zendingen.

Zendeling H. W. Duyvendak heeft er moot werk mogen verrichten, maar ook de familie Duyvendak verliet dit terrein.

In zendeling H. J. Agter kwam eindelijk de man, die er jaren lang een blijvenden werkkraag zou vinden. Vanaf 1920 werkt de familie Agter nu reeds onder Biakkers en hoewel veel leed haar niet werd gespaard, Biak werd hun lief. Van Bosnik verhuisde de zendeling naar Soepiori en koos de kustplaats Korido als plaats van zondings-

station. De streek was hier gezonder dan op Bosnik, maar vruchtbaar was het terrein er allerminst. De levensmiddelen moeten er nog steeds door de mailstoomers, die om de twee maanden Korido aandoen, aangebracht worden. Voor het werk bleek Korido een mooi centrum. In 1924 werd zendeling F. W. Hartweg naar de Schouten-eilanden uitgezonden. Hij werkte ongeveer zeven jaar met zendeling Agter samen en maakte de beweging naar het Christendom mede.

Hij onderscheidde zich vooral door zijn begaafdheid om talen te leeren, kende spoedig de Biakische taal, wat hem het hart der bevolking opende. Na het vertrek van de familie Hartweg kwam tenslotte als tweede zendeling op Biak zendeling D. ten Haagt. De familie Ten Haagt werkt nu nog steeds met de familie Agter samen.

Maar de bezetting van Biak zou haar voltooiing bereiken, toen bij de beide zendingen ook op Korido Zuster M. Glastra kwam, die eerst op Jappen het medische werk had gediend en nu hier haar krachten aan de lijdende Papoen's kwam wijden. Reeds had zendeling Agter veel gedaan voor de vele zieken die dagelijks naar den zendingspost kwamen om hulp. Uren lang stond hij des morgens in zijn polikliniek om den stroom van hulphoevevenden te helpen.

En zoo is daar nu gekomen op Bink een steeds toenemend geestelijk leven met groote gemeenten die geregeld door de beide zendingen worden bezocht. Zuster Glastra kreeg een mooi ziekenhuis, aan welks bouw de bevolking ijverig heeft mede geholpen en dat door de Papoen's „Roem Ander" werd genoemd, wat beteekent: „Huis der verkwikking", waarin dagelijks 45 à 50 patiënten worden verpleegd.

Tusschen de Schouten-eilanden en het vasteland van Nieuw-Guinee ligt het eiland Jappen (of zooals de Papoen's het ook wel noemen Jobi). Het is een echt bergland, dat Jappen. Een bergketen, waarvan de hoogste toppen tot ruim duizend meter boven den zeespiegel rijzen, strekt zich over de geheele lengte van het eiland uit.

Op de Noordkust vindt men een nederzetting van Biakkers, terwijl de bevolking der Zuidkust meer verwant is aan die van Waropen. Ook in het binnenland zijn nog een paar kleine stammen. Van de Noord- en van de Zuidkust kwamen er vingen om goerne's. De Biakkers op de Noordkust richtten echter via Biak hun vraag tot zendeling Van Hasselt, en de menschen van de Zuidkust richtten zich tot zendeling Starrenburg te Roon. Zoo kregen beide zendingen aanraking met Jappen. In April 1913 reisden zij er samen heen, en toen werd besloten, dat zendeling Starrenburg zich met den arbeid hier zou belasten. Sedert 1 Januari 1918 is zendeling H. W. Duyvendak met de leiding belast geweest. Aanvankelijk was het plan, dat hij zendeling Starrenburg gedurende diens verlof in Holland zou vervangen, maar toen deze na een verblijf van enkele maanden op Java terugkeerde, kon hij zich naar Jappen

gaan wijden. Voorloopig moest hij zich echter te Kwawi vestigen, omdat de voorgenomen vestiging te Seroei op Jappen niet kon doorgaan, daar deze plaats ongeschikt was bevonden door de artsen van den Geneeskundigen Dienst. Intusschen behoefde hij niet veel voortgang met de plannen te maken, want onverwacht werd hij in September 1918 geroepen om zendeling Van Hasselt te vervangen, wiens gezondheidstoestand een verblijf van enkele maanden in een koel klimaat op Java noodig maakte.

Op 1 Januari 1924 werd Jappen een zendingsressort door de komst van de familie Bout. Zending D. C. A. Bout had eerst op West-Nieuw-Guinee gewerkt en nu werd hij hier als pionier geplaatst.

In zending Bout kreeg Jappen een uitmuntend ressortsleider, en in de vijf jaren dat hij en zijn vrouw hier mochten werken, is er een wonder geschied. Wij willen onzen pionier er zelf van laten vertellen. Hij heeft over zijn werk een viertal mooie boekjes geschreven, die op het Zendingsbureau te verkrijgen zijn. Wie die boekjes nog niet kent, bestelle spoedig en ontvangt er een reeks mooie werkjes door.

Enkele grepen uit de veelheid van gegevens 1924:

Eerste kennismaking met het werk!

Aan het strand van Seroei staat onder sierlijke, rijk vruchtdragende klapperboomen, een eenzame woning. Zij is er door een Christen-Ambonees gezet en toen hij naar elders vertrok, den zending ten geschenke gegeven.

Idyllisch ligt zij daar, altijd wanneer men haar uit de verte ziet. Dichtbij maakt zij geen grootschen indruk. Maar zij ligt strategisch schitterend voor het zendingswerk. Zij werd bewoond door goeroe Tanamal. Vele jaren dient hij het Evangelie op Nieuw-Guinee, doch eerst zes maanden aan deze plaats. Op verzoek van Christen-handelaars werd hij hier geplaatst. Hij rekende zich niet alleen de goeroe voor de vreemdelingen, hij trachtte ook de

Papoen's te trekken en God heeft zijn zwakke pogingen gezegend.

Zooals boven gezegd ligt de woning op een strategisch punt. Om de drie dagen komen op twee minuten afstand van dit huis honderden strand- en bergbewoners tezamen om te handelen. De laatsten om hun tuinproducten en de eersten om de opbrengselen der zee tegen elkaar in te ruilen.

Het was een mooie, zonnige Zondagmorgen die 6e Januari, toen de zending en zijn vrouw voor het eerst te Seroei ter kerk gingen. Bij het binnentreden van de ruime schoolkerk, konden zij hun oogen niet gelooven. Zij was vol. Weliswaar hadden zij 's morgens vele bergbewoners langs hun huis zien komen, maar toen wisten zij nog niet, dat zij allen kerkgangers waren.

Goeroe Tanamal had de leiding. De Evangelieverkondiging was dien morgen verre van boeiend. De zending had weleens een stichtelijker dienst bijgewoond op Nieuw-Guinee, ook in pas begonnen werk. Toch dankte hij God voor de heerlijke kansen.

Voor de jaarlijksche Conferentie van Zendingen moest hij spoedig een paar weken op reis.

Bij aankomst van de zendingsfamilie hadden zij nog geen woning. Spoedig was er iets gevonden, dat er voor ingericht kon worden. Het was een onafgebouwde Inlanderswoning. Het dak was lek, de gaba-gaba wanden half gesloten en de vloer was zóó wankel, dat wanneer men er zich over bewoog, men dacht te zijn op een rumoerige zee. Maar dat was allemaal te verhelpen. In de eerste dagen na aankomst werd er geklopt en gehamerd, dat het een lieve lust was.

Het was voor het eerst zoolang de zending op Nieuw-Guinee was, dat hem zijn goederen per wagen thuisgebracht werden. Het ging met bekwamen spoed. Het bouwvallige huysje zag er spoedig aardig uit, vooral toen de kisten uitgepakt werden en veel er een plaatsje in kreeg. Wat een nieuwsgierigheid, toen zij aan het uitpakken

waren. Hoe dikwijls moesten zij antwoord geven op de vraag, of zoiets in Holland duur was.

Vroeger bezocht de zendeling van Roon af en toe Jappen, later die van Mansinam. Hun bezoeken waren altijd vluchtig geweest. Zij kwamen niet met de geheele bevolking in aanraking. De goeroe's deden hier het voorwerk. Toen de zendeling op Jappen aankwam, gaf goeroe Tanamal hem een lijstje van tien dorpen, waar men gaarne een goeroe zou willen ontvangen. Ook dit waren verblijdende berichten. Toch was de zendeling blijde, dat hij niet direct aan al die aanvragen kon voldoen.

Het leek hem, dat hij eerst moest trachten op de plaatsen, waar gewerkt werd, het werk te versterken.

Op zekeren dag kwamen er een viertal familiehoofden van Ansoes. Hun dorp is het grootste op heel Jappen. Het wordt bewoond door ruim 1000 menschen. Zij zetten zich op de voorgalerij van de nederige zendingswoning neder. Nadat de zendeling zich langen tijd met hen had onderhouden, werden zij uitgenoodigd te blijven eten. In de bijgebouwen woonden Gerzon en Atoerni, twee jongens uit de Wandammenbaai, die voor eenigen tijd naar Seroei waren medegegaan. Met hen waren de Ansocers alras in druk gesprek. Toen zij vertrokken, kwamen zij den zendeling en zijn vrouw beleefd groeten. Intst zat de zendeling aan zijn werktalel, waarboven die mooie schilderij van Eugène Brunaud hangt: „Gaat dan heen in de geheele wereld en predikt het Evangelie allen creaturen!”

Het oog van een der Ansocers valt op deze schilderij. „Wie is dat?” vraagt hij den zendeling. Deze antwoordt: „Die schilderij stelt voor den Heere Jezus, die een discipel de wereld inzendt. Zoo ben ook ik tot jehui gezonden met diezelfde blijde boodschap.”

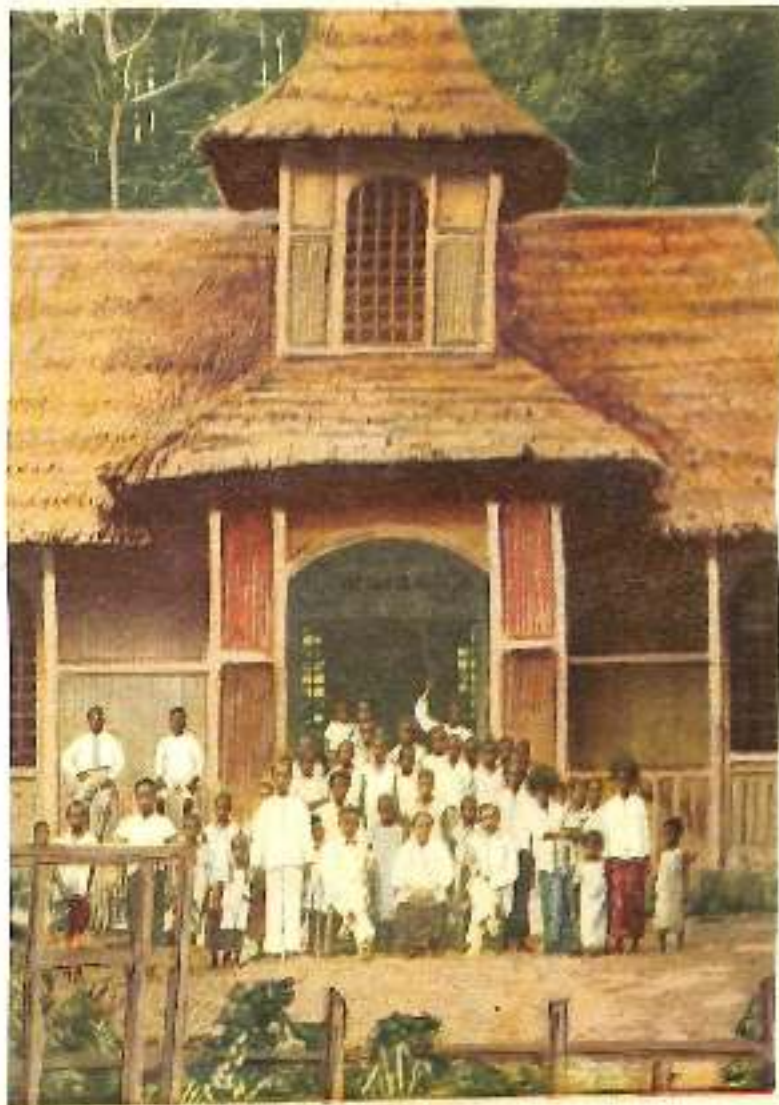
Vol interesse slaan zij hun oogen op de schilderij. Er kwam iets levendigs in hun aller houding. Het was een groep, waard om door een schilder ver-eoovigd te worden. De zendeling vertelt hun van

Jezus, totdat zijn mededeelingen onderbroken worden door den uitroep van één hunner: „Dan is Hij onze Koning, dan is Hij onze Koning!” En in het laat van den zendeling klonk het: „Geve God, dat het zoo worde”.

Spoedig kreeg zendeling Bout ook aanraking met de heidenen van het eiland Koerondoe. Wat een gezellig volkje! Vrij en toch niet brutaal. „Waar is toean moeda?” (Hiermede bedoelen zij zendeling Van Hasselt, dien men in tegenstelling met zijn vader, dien men ook nog niet vergeten is, den jongebeer blijft noemen.) De zendeling antwoordde: „Hij is naar Holland”, „Zoo, is uw plan, evenals die van toean moeda, bij ons te komen en na een paar dagen weder te gaan?” De zendeling zeide: „Je ziet toch, dat ik mijn vrouw mede heb gebracht en hier een huis wil bouwen.” „Wilt gij ons een goeroe geven? Wij wonen op zoo'n mooi eiland.” „Ja, maar toch niet direct”, zei de zendeling, „er zijn er jehui nu al twintig vóór gewerst”. Even dacht de man na en zet toen: „Neem dan deze kinderen bij je in huis, opdat zij dan toch leeren.” Dat klonk heel sympathiek.

Als het helder weder is, kan men uit Seroei de Waropenkat-kust zien. Vandaar was eens een prauw met dertig roeiers naar Miei gekomen, toen de zendeling daar woonde. Zij hadden tien dagen gecrocid om een goeroe te komen vragen. Ook vandaar zouden de roepstemmen niet uitblijven. Op een middag zaten de zendeling en zijn vrouw een kopje thee te drinken, toen de oude Korino van Seroei het dorpshoofd van Warent bracht (Waropenkat), die om een goeroe kwam vragen. Het was een klein manneke, die heel moeilijk sprak.

„Wij bouwden tweemaal een schoolgebouw en wachtten heel lang op den goeroe, die er ons in zou leeren. Maar tweemaal heeft de wind het gebouw reeds met den grond gelijk gemaakt. Toch houden wij niet op om een goeroe te vragen.” Daar aan gindsche Waropenkat-kust wonen duizenden menschen. Het zijn schapen van den

Zendingkerk op Marjadel (Jepengroep).

Goeden Herder, die ook toegebracht moeten worden.

Met al die indrukken toog de zending ter Conferentie. Het was alles nog zoo jong. Zou het zoo blijven? Na een maand afwezig te zijn geweest, keerde hij per mailstoomer van Manoekwari, waar de Conferentie gehouden was, huiswaarts.

Op Waai ontmoette hij de goeroe's van Kanaki en Woinap. Zij beiden vertelden, dat de belangstelling in de prediking nog steeds toenam. Een goeroe Kanaki, die iederen Zondag aan de Woi-baai evangeliseerde, vertelde nu reeds meer dan honderd volwassenen en kinderen onder zijn gehoor te krijgen.

4 jaren later:

„Zal ik u eens een paar aantekeningen uit mijn dagboek afschrijven?“ vraagt zending Bout: 6 April, Goeden Vrijdag te Woi 500 kerk-gangers. Onderlingen verkozen door opsteking der handen. De eersten op Jappen.

7 April te Seroei, 100 Nieuw-Testamenten nangekegen. Nu 14 April zijn ze al geplaatst.

8 April. Stampvolle bijeenkomsten rondom Seroei. 3 Papoesche htwelijken ingezegend.

9 April. Het Heilig Avondmaal gevierd met 92 aanzittenden, w.o. 40 Jappensche Christenen.

13 April. Nierw filiaal te Nau geopend.

16 April vertrok ik naar Koeroedoe om langs Zuid Oost-Jappen terug te keeren om 5 nieuwe posten voor te bereiden.

Zooeven schreef ik op verzoek van den Zending-consul een request aan den Gouverneur-Generaal om het ziekenhuisje te Seroei als hulpziekenhuisje te erkennen en ons daarmee subsidie te verzekeren voor het nitkomen van een Zuster.

Op Pom verrijst een kerk veel mooier dan die van Woi. Zoo God wil zullen wij haar in Mei inwijden.

Dadelijk daarna beginnen wij weer aan twee kerken.

Ik telde gisteren de inkomsten op van al mijn filialen tot 1 April van 1 Januari af = f 400.—.

Dit kwartaal zal wel meer zijn, daar de Pinkster-collecte er bij komt.

Het is te begijpen, dat zending Bout een arbeid die zóó snel groeide, niet langer alleen aan kon. Toen schrijver dezes zijn verloftijd in Holland had gehad, kreeg hij opdracht van het Hoofdbestuur van de U. Z. V. om Br. Bout te gaan helpen als tweede zending op Jappen.

In 1928 begonnen mijn vrouw en ik te Seroei onzen tweeden „Papoea-tijd“.

Hoe geheel verschillend was de arbeid hier in vergelijking met ons pionierswerk op Sarmi, waar wij onze eerste zeven jaren arbeidden.

Ik kreeg Oost-Jappen te bearbeiten en maakte er al spoedig een grooten overgang tot het Christendom mede. Dat was te Ambai.

De Ambai-archipel is een bijzonder mooi stukje van Gods heerlijke schepping. Een schilder voelt er zich gedrongen tot schilderen en een dichter tot dichten.

Waameer men op Ambai in het voorgalenijtje van de goeroewoning zit, ligt daar een uitzicht voor u, een idylle. Het groote eiland ligt met de uiterste punten van zijn halvemannenvorm naar het vaste land van Jappen gekeerd. Hierdoor lijkt het alsof men een groot meer voor zich ziet liggen. En in dat meer liggen eenige kleine eilandjes, die als groene bouquets uit zee verrijzen.

Rondom die eilandjes ziet men overal helder blauwe verklevingen. Daar liggen onder den zeespiegel geweldige riffen. Die riffen zijn op zichzelf alweder wonderen der natuur. De grilligste vormen zijn daar door de koraalduertjes opgebouwd, bloemen gelijkend en hertengeweten voorstellend. En daartusschen kinelt een menigte van visschen. In een verscheidenheid van kleur en vorm, die aan het ongeloofelijke grenst. Blauwe, groene, roode, geelzwart gestreepte vtschjes spelen daar hun spel.

Te midden van dit verheven stukje natuur wonen meer dan 1700 Papoea's. Wat hebben zij het hier goed! Nooit hebben zij gebrek aan visch. Hier binne de eilanden kan altijd gevischt

worden, ook als daarbuiten de zee hol en hoog staat. Aan één ding is er echter gebrek en dat is aan sago. Maar, dat heeft er hen toe gebracht, om ieder stukje van de eilanden, dat er zich toe leent in een tuin te herscheppen. De Ambaiers zijn ijverige menschen.

Opvallend zijn de groote gezinnen, die hier zijn. Een bewijs dat men er te doen heeft met een kerngezond volk. Langs Oost-Jappen treft men overal Ambaische stammen aan. Zoo zijn zij familieverwant met de lieden van Randawaja en dit geeft hun recht om daar in de bosschen dammar te halen. Wat de zee en de tuin hun niet opleveren, kunnen zij zich gemakkelijk door de dammarwinning verschaffen. Het Ambai volk is welvarend. Wanneer deze eens zoo gevreesde en machtige stam tot het Evangelie zou overgaan, was dat de stoot voor al de onliggende stammen om ook toe te treden. En nu hebben wij in October 1929 het mogen beleven, dat deze menschen te kennen gaven, dat zij het heidendom wilden afzweren en den Heiland als hun Heer wilden erkennen.

Twee goeroe's hadden eenige jaren gebrekkig, maar met groote trouw den geweldigen akker beploegd, bezaaid en gewied. Nog was er niet alles zooals wij het gaarne zouden zien, maar de overgroote meerderheid der bewoners volgde trouw de catechisatie-lessen. Toen kwam dan de dag van den overgang.

Ik wil u vertellen van 't wonder,
Het wonder in stille geschied.
Ons hart wordt heel stille er onder,
Wanneer het Gods leidingen ziet.
O, zeg niet, dat wond'ren behooren
tot 't sprookje . . . of oeuwen geleên.
'k Zag worden, wat mij nog te voren
onwerk'lijk, onmogelijk scheên.

Greep Avondmaalsgangers op Jappen.

Of is 't niet als wonder te roemen,
dat armen, verwilderd en wreed,
Op eenmaal Gods Vadernaam noemen,
en prijzen wat Hij voor hen deed?
Als heid'nen, geest'lijk ontwaarden,
Nu deelgenoot worden van 't rijk
dat heerlijk zich vestigt op aarde,
ten spijt van des duivels praktijk!

Voor wijzen, verstandigen, duster,
Maar kinderkeus geopenbaard,
Verbroken de pijnlijke kluisier:
Geen vrees, die hun harten bezwaart.
Wat nimmer in 's menschenhart opkloem,
heeft God hen thans heerlijk bereid.
Nu weet het gelouterde menschedom,
dat Jezus hen veilig geleidt.

Weg, vrees voor de macht der daemone!
Weg slavenboci, bloedwraak en nood!
Nu willen dez' heilenen toonen,
dat 't ernst is, in leven en dood.
Zij hebben den Heiland gekozen,
Zij willen Zijn eigendom zijn.
Het heilwoord blijkt waar: Zie, hoe rozen
gaan bloeien in dorre woestijn.

Ja, de wildernis bloeit als een roos. Aandoenlijk, soms aangrijpend was het te zien, hoe slavenblokken, slavenschedels, handboeien, voorouderbeelden, amuletten, tooverzakjes en medicijnfleschjes werden ingeleverd.

Dagen duurde die afbraak van het heidendom. Het was werkelijk voor de ouden van dagen moeilijk om afscheid te nemen van dingen, die eens hun trots waren. Wanneer daar een oud man vertelt, hoe hij vroeger zijn stamgenooten in de boeien en slavenblokken gekluisterd heeft, dan komt het oude nog even boven. Hingen in hun huizen niet de slavenschedels als jachttrophéeën? Ieder, die een huis binnenkwam, waar die hingen, wist, dat hij het huis van een Papoeschen held betrad.

Daar bracht er een 'n voorouderbeeld, waar hij half Ambai mede in zijn macht had. Want wanneer er duistere zaakjes in het dorp waren, werd voor dat beeld de eed gezworen.

Een bracht een tooverzakje, waar een priem in zat, waar hij den dorpel van zijn huis mede bewerkte, wanneer hij van huis ging. Ieder, die nu zijn huis betrad met de gedachte om er te komen stelen, zou spoedig met groote voetwonden zitten en nergens meer heen kunnen gaan. Het was zijn politieagent, die zijn huis bewaarde. Dat hij dat nu afstand, was een heel ding.

Toch trad bij deze afbraak de amulet om slaven te halen het meest op den voorgrond. Hieruit bleek, dat het Gouvernement indirect mede had gewerkt om de kerstening mogelijk te maken. Het verbod van slaven te maken, had de oude adal een geweldigen duw gegeven.

Bij die afbraak lag heel veel, dat men sinds lang niet meer gebruikte. Toch had het zijn waarde in hun gedachten pas verloren door het Evangelie, dat hen in een heel nieuwe sfeer gebracht had.

Bij het dooponderzoek viel het den zendeling weder op, wat hij ook elders opgemerkt had, dat de lijdensgeschiedenis van Christus op hen een onuitwischaaren indruk had gemaakt.

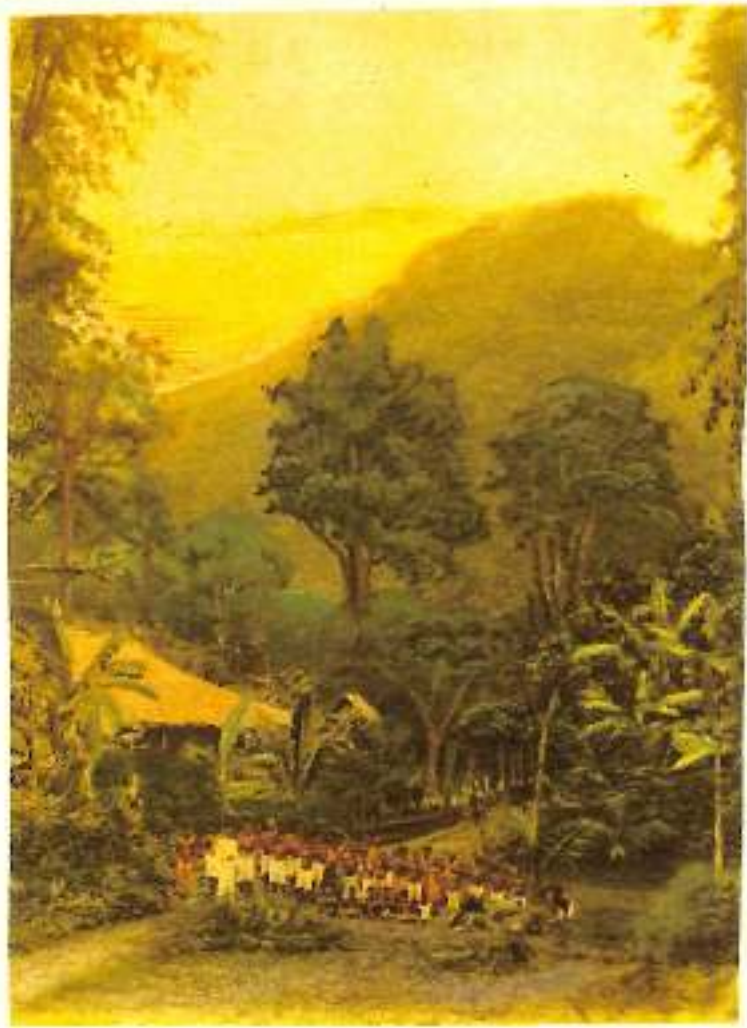
De overgang was geweldig. De zendingen vreesden, dat er lieden zonden komen, die met den stroom medegingen. Zij leerden ook hier weder, hoe God zelf voor zijn gemeente waakt. Daar kwam een man met vrouw en kinderen, hij wilde ook gedoopt worden. „Neen”, zeiden de ijverige kerkgangers, „dat gaat niet. Kom jij eerst maar eens ter catechisatie.” Deze stemmen troffen de zendingen. De ijverigen wilden ernst maken met hun overgang en waakten er zelf voor, dat er niet mede gespeeld werd.

Velen werden op verzoek van de getrouwden vooreerst afgewezen. Hun werd beloofd, dat er, wanneer zij eerst getrouw ter catechisatie kwamen, later geen bezwaar zou zijn ze eveneens te doopen. Machtig was de aanblik, toen op dien Zondagmorgen honderden de schoolkerk vulden. Er bleven er nog wel een paar honderd buiten, omdat daar binnen geen plaats meer was. Op Ambai is het heidendom finaal verslagen. In vier diensten werden er binnen acht dagen 1166 Papoea's gedoopt. Allen, die nog niet gedoopt zijn, vormen er een nieuwe catechisatie. Het is de grootste overgang, die in een dorp op Iappen plaats had.

Stam na stam kwam over tot het Christendom. Ook op sociaal gebied werd flink aangepakt. Zending Bout had een open oog voor de volksbelangen der Papoea's. Hij voerde cultuurgewensen in, richtte een kleermakerij op en een afdeling van de Mirische timmerschool. Kortom, aan alle kanten werden de Papoea's geleid tot een Christelijke samenleving van vrede en welvaart.

Na het vertrek van de familie Bout kwam er een mooie vervulling van langgekoesterde wenschen. De zendingen hadden een zeer tijdroovend werk in de hulp van alle zieken en lijdenden. Uren lang stonden wij in onze polikliniek de velen te verbinden of van medicijnen te voorzien. Een zendingenziekenhuisje! Ja, dat was ons ideaal. Ook hier kwam de vervulling.

Het was de 24ste Juli 1930 een onvergetelijke

In het dal van Mantarboe op Jappen. Goetoe en schooljongd voor de schoolkerk.

schoone dag voor de bewoners van het eiland Jappen. Reeds vroeg in den morgen, toen de eerste zonnestralen vanachter de bergen kwamen gluren, zagen wij op het strand en tusschen de huizen honderden schoolkinderen in hun schoonste pakjes, met vlaggen getooid en van fluiten voorzien, heen en weer loopen. Oud en jong was in afwachting van den mailstoomer, den „van Noort“, waarmede immers de Zuster werd verwacht. Ja, dat „Nonna Soester ada datang“ was in ieders mond.

Daar, waar de groote weg een tweesprong maakt naar het zendingserf, verrees een mooie eerepoort. Die eerepoort was het bezichtigen overwaard, vooral voor hen, die een staaltje wenschten te zien van Papoesche „hormat“ en geestigheid. Waarom? Wel, toen wij besloten hadden om een „Arche de triumphe“ op te richten en aldus aan de blijde inkomste van Zr. Glastra meer gloed bij te zetten, toen kwamen er een paar geestige snaken op het lumineuse idee om uit Jappen's flora alleen die bloemen en planten te zoeken, aan wier bloesems, bladeren en wortels de Papoea's een geneeskrachtige werking toeschrijven. Het was immers „hormat“ voor de Zuster, wier wensch en werk het was om de zieken en zwakken te helpen. Wij vonden dit idee zoo geestig, dat wij onze knieschoppen maar hun gang lieten gaan. En zeker niet onverdienstelijk prijsten weldra de stovige masten van de eerepoort met plantjes en kruiden, heesters en bladeren, de volkmiddeltjes tegen kiespijn, gezwellen, neusbloeding, hoofdpijn enz. Echt Papoesche ovalie, een echt semi animistisch huldebetoen. Maar ook echt origineel, daar houden wij van!

Een zwaar getoeter van de naderende stoomboot. Opstellen van ruim 600 schoolkinderen, fluitgetierelier en trommelslag. Nu zou het komen. Val verwachting klopt ons hart!

De vlugge motorschoener brengt de eerste passagiers aan wal en mijn vrouw, onze kinderen en schrijver dezès wippen in de kwieke motorboot naar hoed. Ja, reeds van verre zien wij Zuster

Glastra staan, zij is een en al bewondering voor een paar groote versierde prauwen van het eiland Koeroedoe, waarop tientallen rociërs zingen, fluiten en juelen te harer eere.

Een hartelijk woord van welkom. Een historisch moment in de zendingsgeschiedenis van Jappen. Zuster Glastra gaat met ons en landt weldra op dit eiland, welks bewoners jubelen om haar komst. En die blijdschap daar op Jappen's strand is waarmachtig gemeend. Die vreugde is ontroerend oprecht. Want, vrienden, die Papoeabevolking, zoo verheugd over de komst van Zuster Glastra, die bevolking staat niet meer afkeerig van hen, die komen om in Jezus' Naam te helpen. Zij weten, dat die hulp heilzaam is. Och, hoe lang reeds waren zij gelijk aan die vrouw, waarvan dokter Lukas vertelt in zijn boek aan Theofilus den voortreffelijke, die arme vrouw, die al haar inkomen, have en goed, al jaren lang ten koste had gelegd aan de doekoens en kwakzalvers in haar land, die geleden had onnoemelijk veel onder hun getoover en geknoei en zie, het werd van kwaad tot erger. Als ik u kon noemen de pijnen, door Papoesche medicijnvrouwen aangebracht aan hen, die machteloos nederlagen in het sombere komponghuis, gij zoudt sidderen.

Nu komt daar een moodige, jonge vrouw. Zij verliet familie en vrienden, een mooien werkkring en schoone vooruitzichten, om hier in Insulinde's achterhoek zich te wenden tot die lijdende menscheit. Zij brengt Jezus' kleederzoom in hun handen: zij draagt Jezus' erbarmen en innerlijke ontferming over in hun lang vergeten maatschappij. Is het wonder, dat Jappen's bevolking tricht? En ook ons oog kan moeilijk droog blijven bij deze ontroerende blijdschap. Veel bracht Zuster Glastra ten offer, maar hier bij de aankomst op Jappen gevoelt zij geen spijt van haar moedigen stap.

Uit het vele, een paar grepen!

Daar bij de eerepoort, waar twee witte vlaggen wapperen, waarop het roode kruis, daar staan de

schoone dag voor de bewoners van het eiland Jappen. Reeds vroeg in den morgen, toen de eerste zonnestralen vanachter de bergen kwamen gluren, zagen wij op het strand en tusschen de huizen honderden schoolkinderen in hun schoonste pakjes, met vlaggen getooid en van fluiten voorzien, heen en weer loopen. Oud en jong was in afwachting van den mailstoomer, den „van Noort“, waarmede immers de Zuster werd verwacht. Ja, dat „Nonna Soester ada datang“ was in ieders mond.

Daar, waar de groote weg een tweesprong maakt naar het zendingserf, verrees een mooie eerepoort. Die eerepoort was het bezichtigen overwaard, vooral voor hen, die een staaltje wenschten te zien van Papoesche „hormat“ en geestigheid. Waarom? Wel, toen wij besloten hadden om een „Arche de triumphe“ op te richten en aldus aan de blijde inkomste van Zr. Glastra meer gloed bij te zetten, toen kwamen er een paar geestige snaken op het lumineuse idee om uit Jappen's flora alleen die bloemen en planten te zoeken, aan wier bloesems, bladeren en wortels de Papoea's een geneeskrachtige werking toeschrijven. Het was immers „hormat“ voor de Zuster, wier wensch en werk het was om de zieken en zwakken te helpen. Wij vonden dit idee zoo geestig, dat wij onze knieschoppen maar hun gang lieten gaan. En zeker niet onverdienstelijk prijsten weldra de stovige masten van de eerepoort met plantjes en kruiden, heesters en bladeren, de volkmiddeltjes tegen kiespijn, gezwellen, neusbloeding, hoofdpijn enz. Echt Papoesche ovalie, een echt semi animistisch huldebetoen. Maar ook echt origineel, daar houden wij van!

Een zwaar getoeter van de naderende stoomboot. Opstellen van ruim 600 schoolkinderen, fluitgetierelier en trommelslag. Nu zou het komen. Val verwachting klopt ons hart!

De vlugge motorschoener brengt de eerste passagiers aan wal en mijn vrouw, onze kinderen en schrijver dezes wippen in de kwieke motorboot naar hoed. Ja, reeds van verre zien wij Zuster

Glastra staan, zij is een en al bewondering voor een paar groote versierde prauwen van het eiland Koeroedoe, waarop tientallen rociërs zingen, fluiten en juelen te harer eere.

Een hartelijk woord van welkom. Een historisch moment in de zendingsgeschiedenis van Jappen. Zuster Glastra gaat met ons en landt weldra op dit eiland, welks bewoners jubelen om haar komst. En die blijdschap daar op Jappen's strand is waarmachtig gemeend. Die vreugde is ontroerend oprecht. Want, vrienden, die Papoeabevolking, zoo verheugd over de komst van Zuster Glastra, die bevolking staat niet meer afkeerig van hen, die komen om in Jezus' Naam te helpen. Zij weten, dat die hulp heilzaam is. Och, hoe lang reeds waren zij gelijk aan die vrouw, waarvan dokter Lukas vertelt in zijn boek aan Theofilus den voortreffelijke, die arme vrouw, die al haar inkomen, have en goed, al jaren lang ten koste had gelegd aan de doekoens en kwakzalvers in haar land, die geleden had onnoemelijk veel onder hun getoover en geknoei en zie, het werd van kwaad tot erger. Als ik u kon noemen de pijnen, door Papoesche medicijnvrouwen aangebracht aan hen, die machteloos nederlagen in het sombere komponghuis, gij zoudt sidderen.

Nu komt daar een moodige, jonge vrouw. Zij verliet familie en vrienden, een mooien werkkring en schoone vooruitzichten, om hier in Insulinde's achterhoek zich te wenden tot die lijdende menscheit. Zij brengt Jezus' kleederzoom in hun handen: zij draagt Jezus' erbarmen en innerlijke ontferming over in hun lang vergeten maatschappij. Is het wonder, dat Jappen's bevolking tricht? En ook ons oog kan moeilijk droog blijven bij deze ontroerende blijdschap. Veel bracht Zuster Glastra ten offer, maar hier bij de aankomst op Jappen gevoelt zij geen spijt van haar moedigen stap.

Uit het vele, een paar grepen!

Daar bij de eerepoort, waar twee witte vlaggen wapperen, waarop het roode kruis, daar staan de

schooll kinderen van Kaipuri en Koeroedoe. Coeroe besar Tanamal waakt in voornamte houding over zijn kudde. Zijne jongste dachtertje, de zesjarige Oeta, treedt naar voren en zegt op lief kinderlijk-naïeven toon een toespraakje op. Een bouquetje bloemen neemt de Zuster in ontvangst. Dan schalt het uit vele kelen:

„Kiranja dari Ston Hoe
sampaikan berkat atas moe”.
ous: „Dat 's Heeren zegen op U daal.”

Kijk, dat zijn momenten, waar men later met een warm gevoel van dank aan terugdenkt. En dan die geweldige kinderovatie voor de zendelingswoning, als ruim zeshonderd jongens en meisjes het uitjubelen:

(Wijze: Koningtnelied).

Welkom, welkom, nonna Zuster,
Hart'lijk welkom te Seroei.
Dank aan God die U geleidde
Over land en zeeën heen.
O, ons harte juicht van vreugd,
Oud en jong is nu verheugd,
Vroolijk doen wij 't feestlied hooren.
Welkom in Paposaland,
Welkom op dit verre strand.
Moog' ons land — moog' ons volk
U lang behooren.

Nog twee toespraken, lreed-diepzinnig — met pathos voorgedragen, moet de Zuster aanhooren. Ik verkap maar niet, dat zij van dat levendige, vurige, bezielende, hartstochtelijke, aandoenlijke, treffende, roerende, vaak hoogdravende Maleisch weinig heeft begrepen. Ook ik had geen dictionnaire bij mij en keek dan maar diepzinnig naar de flonkeroogen van de sprekers.

Dan een geweldige explosie van het „hidoep Kiranja” „in de gloria” en de welkomststonde is voorbij.

Maar in de school worden koekjes geknabbeld

en nog tren lung weergalmt Seroei van muziek en zang.

En wij . . . wij zijn zoo innig dankbaar, dat Zuster Glastra nu bij ons is. Welk een taak wacht haar!

Dat zal wel menigmaal een uurtje van desillusie geven, maar met welk een warme sympathie en een bewonderenswaardige energie is zij gekomen! En tenslotte, onder God's zegen, zal zij onze ervaring deelen, dat de Papoea's het waard zijn. Want het begrip dankbaarheid is hier ook onder hen te vinden, zij het ook, dat die dankbaarheid zich anders uit dan bij ons.

Een dagblad, waarin de annonce van dank voor trouwe hulp en toewijding enz. kan worden opgenomen, hebben wij weliswaar op Jappen niet. Maar als een genezen Papoea straks komt aandrigen met zijn oude halfblinde kreupele moeder en dit hoopje menschelijke misère voor de Zuster neerlegt met een stralend oog en dan met trillende stem zegt „nu mag je daar ook eens je kracht aan besteden”, dan zal Z. Glastra hij al die vermeerderende werkgelegenheid gaan gevoelen, dat achter al deze werkophooping de Papoesche dankbaarheid schuilt.

Dat geve God!

Zoo schreef ik in 1930.

Mooi en zegenrijk werk werd door Zuster Glastra verricht. Pionierswerk op medisch gebied.

Zending Bout werd vervangen door zending F. Slump, die met zijn vrouw de opengevallen plaatsen innam. Zij werken nu vanaf 1931 in dezelfde opgaande lijn verder. Jappen is bijna geheel tot het Christendom overgegaan.

Toen schrijver dezes in 1935 met verlof naar Holland vertrok, kreeg hij in zending D. Kok een flinken opvolger.

Inmiddels was Zuster Glastra naar Biak vertrokken. Het zendingsziekenhuis werd tot een flink hospitaal onder leiding van een zending arts.

Dat, al mogen wij ons verblijden over den groei

van het werk in de laatste jaren, ook de zending feitelijk nog aan het begin staat, wordt wel bewezen hierdoor, dat het nog niet lang geleden is dat een medicus als zendingsarts naar Nieuw-Guinee werd uitgezonden.

In 1955 vertrokken, om den vorige te vervangen, Dr. en mevr. Höweler-Oorthuys naar Nieuw-Guinee. In „Sinavi" van December 1936 vertelt Dr. Höweler iets van zijn arbeid en daaraan ontleenen wij:

Het medische werk op Jappen verkeert nog in een stadium waarin geregeld rondreizen een dringende eisch is.

Zonder twijfel bestaat er veel belangstelling voor de Westersche geneesmiddelen bij de Papoea's. Overal waar men komt is de opkomst groot. Toch komen er maar weinigen toe om deze hulp uit zichzelf te zoeken. Dat is ook hierdoor verklaarbaar: voor den Papoea is de overgang uit zijn donker rooketig huisje naar een lichte ziekenzaal heel groot. Daar komt bij, dat in het ziekenhuisje niet de taal van de Papoea's wordt gesproken. Door dit alles komt de Papoea er moeilijk toe den stap uit zijn omgeving naar het ziekenhuis te doen. En wanneer de neiging er is, dan komen de ouderen vaak met waarschuwingen en vermaningen, waardoor de toch al niet groote animo gemakkelijk wordt gedood. Komt echter de dokter zelf eens praten om een behandeling te bepleiten, dan laat de Papoea zich wel overhalen.

Alleraardigst vertelt Dr. Höweler hoe het gaat als hij een dienstreis maakt van kampong tot kampong.

Komt de dokter, dan wordt op de trilonschelp geblazen en de zieken verzamelen zich, meestal in de kerk. Er komen ouders, met op hun rug framboesia-kinderen; menschen met groote beenwonden en stijve gewrichten. Een lange stoet menschelijke ellende!

Aardig is ook de beschrijving van het werk van den dokter. Van een der „notabelen" leent hij een tafel, een zeldzaam voorwerp, waarop de instrumenten worden uitgespreid. De taal geeft wat moeilijkheid, maar het kamponghoofd fungeert als tolk. De dokter is blij, als hij direct aan de huid kan zien, wat er aan hapert.

Als de patiënt klachten heeft over iwendige pijnen, is er een moeilijkheid, want de tolk zegt meer wat hij er van denkt, dan dat wordt gezegd wat de patiënt voelt.

Aardig is, hoe wonderlijk-dapper kleintjes hun armpjes ophouden, en zich van den pik die de dokter geeft zich hogeroomend niets aantrekken.

Als allen een beurt hebben gehad worden flesschen en doozen weer ingepakt en gaat het naar een volgende kampong.

Heel graag zou de dokter enkele zwaar-zicken mednemen, maar daar is geen denken aan. De dokter reist in een prauw en deze is vol, en bovendien, de reis naar zijn ziekenhuisje duurt vele dagen!

En nu iets over den dokter zelf. Hij bezoekt dagelijks twee tot vier kamongs. Soms vindt hij onderdak in het huis van een goeroe of evangelist, soms echter wordt een veldbed opgeslagen in een gewoon Papoesa-huis.

Rondom zijn bed, op den grond gespreid, liggen dan heel gemeedelijk de roeters te slapen. Het liefst om een hout-vuurtje, maar de rook wordt den dokter soms te bar, zoodat hij verzoekt het vuur te dooven.

Voor het slapen zit men wel eens te praten. Dan krijgt de dokter hun oordeel over zijn geneeswijze te hooren. Heel dikwijls blijkt, dat de menschen niet weten, dat voor hun ziekte een behandeling bestaat.

Waarom dit artikeltje geschreven? Om nog eens duidelijk te doen uitkomen, dat hoewel er veel bereikt is, toch alles, in betrekking wat te doen is, nog in een begin-stadium verkeert. Ontzaglijk veel is er nog te doen en daarom hopen wij dat onze lezers zullen leeren te protesteeren, tegen wat zoo hier en daar wordt gehoord, en dat spreekt van inkrimping van den arbeid. Zulk een protest moet krachtig worden uitgesproken ter wille van den arbeid onder tranen begonnen en voortgezet en thans rijke vrucht belovend.

En nu rest ons tenslotte nog het derde eiland in de Geelvinkbaai, het eiland Noemfoor.

Op dit vrij onvruchtbaar eiland leeft een tamelijk dichte bevolking. Zij is in twee hoofdafdeelingen verdeeld: op de Westkust wonen de eigenlijke Noemfooren, op de omdere kusten Bialkkes, die van de Schouten-eilanden zijn gekomen.

Ook op dit eiland heeft het Gouvernement paal

en perk gesteld aan het koppensnellen, en ook aan de gedragingen van een medicijnman, die de komst van Mangoendi kwam voorbereiden. Dat wakte onrust. De menschen werden onzeker over wat zij doen mochten en wat zij laten moesten. In 1908 kwam er nu van verschillende kanten vraag om onderwijs. De een kampong vroeg het om die, de andere om deze reden. Zoowel de Noemfooren als de Bialkkes begeerden het. Zending Van Hasselt zond daarom Petrus Kafiar, een Bialkker van geboorte, en een zijner Ambonische leerlingen uit om het terrein te verkennen. De berichten, die zij meebrachten, waren zoo moedgevend, dat besloten werd den arbeid op Noemfoor te aanvaarden. De zending ging er zelf heen en werd ontvangen door een belangstellend gehoor. Allerlei kwesties werden hem voorgelegd om daarover raad te geven. Daarna kon hij het doel van zijn komst uiteenzetten. Verschillende kamongs werden door hem bezocht. Op Zondag 5 Mei had hij een samenkomst te Pakiki, waar Bialkkes wonen, en de bevolking kwam er vrijwillig haar korwars inleveren. Het trof hem, dat er verschil was in de wijze, waarop dit gedaan werd. Een man zag hij naderen, die zijn korwars met eenige devotie neerzette. Een ander hield een mandje met korwars ter hoogte van zijn borst en zei met verheffing van stem: „ziet allen, dit zijn de leugenaars, die ons hebben leeren liegen en door wie wij leugenaars geworden zijn”, en met kracht wierp hij het mandje met den inhoud weg. De Noemfooren te Namber zagen er armlijker uit dan elders; zij zijn gedegenereerd door het sagoweer-gebruik. Maar ook zij vroegen een goeroe. En zoo ging het dorp op dorp. Behalve de gewone voorwaarden: het bouwen van een school en goeroewoning, werd tevens geëischt, dat de Bialkkes hun dooden zouden begraven (zij hadden de gewoonte hen op stellingen te leggen, tot het doodenmaal was gehouden), en dat de Noemfooren het sagoweer-drinken zouden nalaten.

De jongste post is Bawe aan de Bawe-baai, die

vrij dicht bevolkt is door een deel van den stam der Samber, van Biak afkomstig, welks dialect echter sterk van dat der andere stammen verschilt. Langen tijd vroeg deze stam niet om een goeroe, trouw blijvend aan den godsdienst der vaderen. Het was de Samber Mangiuoni, die opstond als konoor om wegbereider en voorlooper te zijn van den profet Mangoendi. Hij bedreigde de goeroe's met woord en daad; zijn uittellingen waren ook beleedigend voor het Gouvernement, wat tengevolge had, dat hij in 1911 voor 5 jaar van Nieuw-Guinee werd verwijderd. Toen de tijd van zijn terugkeer naderde, was er een algemeene onrust waar te nemen; zijn invloed was blijkbaar niet gefnuikt. Op een gerucht, dat hij teruggekeerd was, gingen al vele vrouwen naar Bawe om hem te huldigen. Het was daarom noodig te Bawe een flinken goeroe te planten, die de reeds gevormde gemeente bij elkaar kon houden en tegen dreigend gevaar beschermen.

Een andere jeugdige post is Amberparem, vroeger verbonden met Mandori. Daar woont de vroeger geduchte Mangamoerui, wiens naam zelfs op Waigoo niet vrees genoemd werd. In 1907 kwam deze in nankaking met Petrus Kafiar; hij gaf hem drie speren mee voor den zending, ten teken dat hij liet rankmaken zou staken. Een Mohammedaansch koopman vertelde aan zending Van Hasselt, hoe hij op Waigoo van al zijn goederen was beroofd en bijna zelf was vermoord door Mangamoerui; kort geleden ontmoette hij hem en hij ontstelde bij de gedachte aan de vroegere gevaren, maar Mangamoerui stelde hem gerust met de woorden: „niemand behoeft meer bang voor mij te zijn, want ik heb met den Pandita gesproken en aan dezen beloofd mijn vroeger leven te staken". Hij staat nu den goeroe in alles ter zijde.

Spoedig zal Noemfoor geheel met goeroeposten bezet zijn. De strijd tegen het sagoweer-gebruik moge mede gelden als een bewijs, dat het goestelijk leven toeneemt. Om in de kosten van den eigen eeredienst te voorzien, heeft de bevolking reeds op verscheiden plaatsen klappertuinen aangelegd.

Aan het eiland Noemfoor heeft schrijver dezes nog een herinnering in zijn dagboek. Hij is dit eiland rondgereisd om zijn collega Van Hasselt te begeleiden, toen

deze zijn laatste reis voor het vertrek van Papoealand maakte. Het was mij een vreugde onzen nestor van de Nieuw-Guinee-Zending te vergezellen en een mooie gelegenheid Noemfoor ook eens te zien.

Ach, straks zou zendingling Van Hasselt ons verlaten en die laatste dagen moesten uitgekocht worden. Welnu, dan maar een uitstapje gemaakt. Ik heb er geen spijt van. Veel heb ik geleerd. Ik kon vergelijkingen maken tusschen den arbeid op Jappen en op Noemfoor en wist oogsten van de onvergetelijke dagen met mijn collega daar vertoefde. Ik ga er u wat van vertellen. Het werd mijn eerste ronde, voor mijn collega werd het de laatste. Ik was er getuige van, wat het zeggen wil, wanneer men scheiden moet van een werk, dat zóó na aan het harte ligt; wanneer er handen moeten losgemaakt, die in tientallen van jaren door waanzichtige liefde worden gehecht. In een brief van mijn reisgenoot, dien ik dezer dagen ontving, schreef hij mij: „Met genoeg en dankbaarheid zie ik op onze reis terug.“ Ja, ik zal die dagen niet vergeten. En nu ga ik schrijven over mijn uitstapje naar Noemfoor, nu heeft mijn geliefde collega Van Hasselt de reis naar Java ondernomen en zal wel niet meer op Nieuw-Guinee terugkomen. De langverwachte Bijbelvertaling zal hem nog geruimen tijd op Java bezig houden. Zijn woordenboek (welk een kapital werk) zal in druk verschijnen. Het is een historisch moment geweest, toen de man, die bijna veertig jaren arbeidde op Nieuw-Guinee, die onvermoeid reisde en overal filialen mocht stichten, Nieuw-Guinee ging verlaten. Moge God hem nog vele rijkgezegende jaren geven. Wij hebben afscheid genomen. Aan hem dank ik zoo heel veel. Door zijn voorbeeld en arbeidsliefde, zijn energie en geloof werd ik telkens aangespoord om mijn werk te doen. En als God mij het leven schenkt, zoo hoop ik in mijn werk, dat geheel mijn hart heeft, eens te tonen, dat ik van zijn voorbeeld en lessen veel mocht behouden.

De reis van Jappen naar Noemfoor hebben wij

in drie dagen gedaan. Het waren wel geduchte oversteken over zee, maar wij hadden gelukkig goed weer. Een Zondag brachten wij op Meos-Noem door, een groot eiland ten Westen van Jappen. Hier vonden wij nitzwerfmelingen van Pom en Ansoes, voor wie wij, gezamenlijk met onze roeiers, een godsdienstoefening hielden. Die Zondag was bijzonder mooi. 's Morgens een frisch zeebad. Ontbijt onder de wijnroode bladeren van een ketapanboom, daarna kerkdienst. Toen langzaam naar een verdere baai geroeid, onvergetelijke mooie vergezichten op zee en een kleurig panorama aan landzijde. Des avonds een rustig verblif in een buitengewoon mooie en vischrijke baai. Rij kampvuur en zangdienst van de roeiers, die bij mij Lanteren herinneringen oproep. Ja, die Zondag gaf sabbathsvrede in den waren zin van het woord. Meos-Noem is onbewoond. Het is gevreesd door de vele slangen, die er moeten huizen. Hooge bergtoppen rijzen overal op uit zee. Wat een schatten aan kostbaar hout zijn hier ongemoeid. Wonderlijk in onzen tijd van productie en communicatie een groot eiland te zien, waar geen interesse voor bestaat.

Des nachts vertrokken wij naar Noemfoor. Van dit eiland, dat als een groote pamekeek in den Oceaan drijft, was niets te bespeuren. Geen wonder, Noemfoor heeft geen bergen. Eerst toen wij in den namiddag in de buurt van ons doel kwamen, zagen wij de contouren van het welig geboonte vanuit zee oprijzen. Vol verlangen keek ik naar dit eiland. Veel had ik er over gehoord van mijn reisgenoot, die in zijn verhalen liet blijken, hoe Noemfoor, waar hij in 1908 den arbeid begon, een plaats in zijn hart heeft.

Noemfoor is een koraleiland. Druisenden en duizenden jaren hebben nauwelijks zichtbare koraldiertjes, de bouwmeesters van den Oceaan, hun koolzure kalkformatie in grillige vormen en vertakkingen opgestapeld in het hart der zee. Van hun gemaanten groeiden de rijkvertakte zee-tuinen, wonderen van het heelal. Toen kwam een zeebeving en werd een stuk oceaانبodem opge-

leven. Daar lagen de bleke kalkpaleizen, omwierd en schitterend van schalen en scholpen, bloot in het stralend licht van de tropenzon. Zaden op vleugels aangedragen vielen in het wier en de slij. Boschvruchten kwamen als scheepjes aandrijven en hechten zich in de koraalgewoien. Toen kwam daar op een rotsigen steenbodem een welige plantenschat. Die planten wisten en vergingen en lieten in hun sterven een vruchtbare humuslaag achter. Uit die warme voedende bladaarde en ruige vorenvrucht klommen de boomstammen omhoog als zuilen van een grooten tempel. Zoo schiep God Noemfoor, als een brokcke paradijs omspoeld van den blauwen oceaan. Een koraalrif omringt het eiland als een gordel, welk een rijkdom aan visch en zeedierste biedt deze ondiepte den bewoners.

Toen wij Maandag 20 April 1951 op de reede van Wanara aankwamen, schoten een paar prauwtjes toe om reizigers landwaarts te brengen. Nimmer zag ik wrakker en treuriger vaartuigen, lek als een zeef en geurend naar visch en krabben. Mijn reisgenoot kwam het eerst af in zoo'n verdrinkingsrichting. Ik hield mijn hart vast, maar het ging. Na een groot half uur van patiëntie kon ik hem volgen. Onder welige klapperkruten ontwaart mijn oog het dorp Wanara. Overal rijzen langs het strand de slanke zuilen van hooge klappers, maar het valt mij op, dat Noemfoor den sagopaln niet bezit. De huizen zien er veel armoediger uit, dan op ons terrein, dat kan van alle dorpen van Noemfoor gezegd worden. Verder valt mij ook op, dat de bewoners veel lust tot trineren hebben. Overal vindt men mais, groenten en aardvruchttruien. In den tijd toen de Papoea's van Jappen in het bosch den paradijsvogel beloerden en de Chineezen rijk maakten, moest de Noemfoor andere wegen zoeken om aan den kost te komen. Hij werd planter.

De bevolking van Noemfoor is verdeeld in twee groepen, de meer oorspronkelijke bewoners zijn Romanasi. Het is een minder flink volk. Collega Van Hasselt noemt hen sluwe lieden, politiek aangelegd. Hoe anders zijn de van Blak binnengedrongen Papoea's. Zij zijn flinker van postuur en van karakter, echte zoeschuimers. Wie zal vertellen de gruwelen, die er in vroeger tijden hebben plaats gehad op dit stukje Paradijs?

Moge ook de aanblik van Noemfoor in vergelijking van Jappen een armelijker indruk geven, op geestelijk gebied zien wij groote verschillen, die op Noemfoor's

creditzijde kunnen geplaatst worden. Wij hebben op Jappen jonge Christengemeenten, groeienden arbeid, de tijd zal komen, dat Jappen gechristianiseerd zal zijn! Wij danken er God voor. Maar . . . als ik mijn titalen bereis, dan zie ik, dat de ouden van dagen en veel vrouwelijke bewoners niet onder het beslag van zending en goeroe's komen. Hoe geheel anders op Noemfoor. Hier komen ook de ouden, hier zijn de vrouwen in even sterken getale aanwezig in de samenkomsten als de mannen. Dit ligt in de eerste plaats in het feit, dat op Noemfoor het Evangelie in de volkstaal wordt gebracht. Van welk een enorme beteekenis dit is, heb ik op deze dienstreis mogen zien. Als straks zending Van Hasselt zijn levenstaak besluit met aan de Papoea's zijn Noemfoorsche Bijbelvertaling te geven, dan kunnen zij Gods woord in hun eigen taal lezen en verstaan. Ach, als ik denk aan het weinige, dat onze oude Jappers en de vrouwen verstaan van het Maleisch, dan is het mij nog een wonder, dat wij vrucht mogen zien. En al zal dit in de toekomst met het opkomend geslacht, op de zendingsscholen onderwezen, beter worden . . . toch heb ik gebroken met de gedachte, dat men met het Maleisch wel kan volstaan. Het blijft een Evangelieprediking „op een afstand”. *)

Er is nog een reden, waarom oud en jong op Noemfoor onder het geklank van het Woord komt. Dat is het mooie feit, dat deze lieden met hun Pandeta zijn opgegroeid. Zij hebben hem zien komen. Zij hebben hem bezocht op Mansinam. De ouden hebben zijn vader en moeder gekend. Ontroerend was het te hooren, hoe de ouden allerlei herinneringen ophaalden uit de jaren, lang geleden, die hen nader brachten tot de familie Van Hasselt en door die aanraking, nader tot God.

Een paar staaltjes ter illustratie: Toen wij Pakriri achter den rug hadden werden wij achterhaald door een oud manneke, een schraal ongekleed

*) Zending Slamp heeft in de laatste jaren veel studie gemaakt van de volkstaal en bevordert steeds het spreken in de geschiedenoefeningen in die taal.

kereltje, maar nog kwiek en opgewekt. Hij heette Kemon en begon te vertellen uit den tijd, toen hij nog bij Toean Geissler op catechisatie ging. Hoe oud moet dat kereltje wel zijn, dacht ik, terwijl ik hem in de glinsterende kraaloojjes keek! Op een keer had hij een zuurzakvrucht gestolen en moest weg. Maar van het gehoorde op de catechisatie heeft hij op zijn manier aan de lieden verteld. Hij zeide, hoe hij later meer op Mansinam was geweest en deed dat alles op een wijze, als iemand, die een ouden vriend ontmoet en echt leutig jeugdherinneringen ophaalt. Dan bemerkt men, dat er oude en hechte banden zijn, die de Papoea's aan hun Pandeta binden.

Maar sterker en ontroezender vond ik het te Pakriri bij den ouden, halfverlamden Djodjaoe. Ik zie hem het trapje van zijn woning afstropelen om zijn Toean tegemoet te komen. Een hlik in de historie van Noemfoor kan ons doen begrijpen, dat er bij het scheiden van die twee, de Djodjaoe en mijn collega een onzegbaar verdriet is geweest. Want de geschiedenis van het Evangelie op Noemfoor is bij deze twee begonnen. Toen de „Utredji” 1 Mei 1908 te Wanara landde, toen Van Hasselt voet aan wal zette, toen kwamen daar de oude hongg hooffden, de gevreesde koppensnellers, de strandjutters en kaamboeven van Noemfoor om den blanken man te hooren. Daar stonden zij, de Kabisoi's, Djodjaoes, Kaboes, Singhadjis en hoe hun titels meer mogen zijn, daar brachten zij hun perkaras en kreeg de zending een kijkje in het vreeselijke leven van een heidenvolk. Moord en doodslag verscheurden de samenleving op dit eiland.

En dan is daar ten slotte nog een belangrijke zaak, die mij verklaart, waarom de ouden op Noemfoor ook zoo onder het bereik van het Evangelie zijn gekomen. Die zaak hangt wel heel nauw samen met de kwestie volkstaal, maar staat toch ook op zichzelf. Mijn vaderlijke vriend heeft het begrepen. Ik kan mij voorstellen, dat de knapste taalgeleerde het geheim ervan kan voorbijzien. Van Hasselt heeft zich nooit boven de Papoea's

geplaatst maar zich steeds met hen gelijk gerekend. Gij begrijpt, wat deze belangrijke zaak is. Het zich geheel inleven in de samenleving der Papoea's om na een schoolperiode straks beter te kunnen onderwijzen. Dat kost tijd, maar meer nog een open oog voor alles, wat land en volk biedt. En dat open oog heeft mijn collega. Ik heb verastomd gestaan over zijn kennis van planten- en dierenwereld. En hoe kent hij het geestesleven der bevolking. Dat deze zaak hem van groot nut is geweest bij zijn bijbelvertaling, behoeft geen betoog.

Een paar voorbeelden.

Wij waren een beuvel afgeklarverd en moe van het gezeul op de koraalsteenen, zetten wij ons even bezijden den weg om uit te blazen. Daar verraste mij mijn geleider op een soort wilde framboos. Rakwa noemen de Noemloren deze vrucht. En dadelijk vertelt mijn reisgezel, hoe hij in zijn bijbelvertaling dezen struik nam als beeld voor het brandende braambosch. Bromen kent de Papoea niet. Deze vrucht komt er mede overeen, terwijl de struik hooger en lonscher opschiet en beter in het verband van het verhaal kan omschreven worden.

Een eind verder steken spitse doornnaalden omhoog trij het varenbed langs den berm van den weg. Wamir noemen de Noemloren dezen puntigen doornstruik. Dat beteekent: „Je gaat dood daarvan". En mijn collega vertelt, hoe hij dezen doornstruik nam in de gelijkenis van den zaaier. Het zaad viel in de doornen. „Je gaat dood daarvan!" Hoe duidelijk zal de Noemdoor zich kunnen realiseeren, hoe het Evangeliezaad wegstoft in de doornen.

Zoo is er telkens een kruidje, een boom, een vrucht, een bloesemtk, waar ik even opgroekzaam op word gemaakt. En dan komt de opmerking, hoe al deze planten in de bijbelvertaling zijn opgenomen. Ziet, dat is practische bijbelvertaling. Geen studeerkamerwijsheid, maar opgedaan in de schatkouers der natuur. En zoo krijg ik

verklaringen uit het huts-, tuin- en visschersleven der Papoea's en in gedachten ga ik terug naar mijn kerkgeschiedenisles en hoor ik mijn leermeester den grooten Luther prijzen, die bij zijn bijbelvertaling zijn woordenschat aanvulde in de slagerij, bakkerij en smederij.

En de Papoea's waardeeren dat gestuffel in hun samenleving. Zij komen hun toean met kindelijke blijdschap verrassen met nieuwe woorden en verklaringen. Zij zijn blijde hen te kunnen helpen. Te Andet, waar wij een zeldzaam mooien tropenavond hadden en terwijl wij wachtten op de prauw, die ons naar Bawe zou brengen, den avond kortten door een gezellig boompje met de bewoners op het strand, kwam een oude vrouw bij ons zitten en het was alleraardigst, met hoeveel vuur zij deelnam aan het verklaren van woorden, die mijn buurman haar vroeg. Dat hij belangstelling had in die zaken, dat vond zij recht sijn en de belangstelling voor gewone dingen stal haar hart.

En weer heb ik gelooid op Noemfoor. Wij reizen zoo snel en wij hebben altijd zoo veel werk dat wacht, en wij denken, dat wij dit en dat nog gauw klaar moeten maken en wij loopen de huizen der Papoea's voorbij en de dingen, waarmede wij hun hart kunnen winnen, zien wij vaak niet door de haast. En juist daar is onze leerschool. Ik heb onder het geleide van mijn collega ook een en ander van Noemfoor gezien, dat ik zeker als reiziger alleen zou hebben gemist. Veel zou ik ervan kunnen vertellen.

Toen wij te Kansai waren, waar in de buurt diepe guanogrotten zijn, taaakte hij mij er opgroekzaam op, hoe juist de Papoea's den naam van deze plaats gekozen hebben. Kansa beteekent in onze taal koper. De bodem hier is op sommige plaatsen door grotten ondermijnd en welst over die ruimten. Dat geeft bij het loopen een hul geluid als het slon op een groote koperen gong. Vandaar de naam Kansai.

Heel interessant was ook wat ik hoorde over een kaap, die wij met de prauw passeerden, Kaap

De Zendingkerk van Menakwari.

Ikersbari. Hier liggen tal van afgeplatte schotelvormige koraalblokken. Nu is het een zeker iets, dat alle bijzondere natuurvoortbrengselen bij de Papoea's een plaats krijgen in hun fabelen en legenden. Zoo werd Ikersbari de plaats, waar volgens overcroude verhalen de zielen der gestorvenen hun laatsten maaltijd ontvingen, voor zij naar het zielenoord Meoskorwant vertrokken. Van daar de naam „Kaap der zielen“.

Na den maaltijd werd de reis aanvaard. De zielen voeren dan in nautilusschelpen van Noemloor weg. Men moet de kaap gezien hebben om het verhaal tot zich te laten spreken. De wijde oceaan glinstert in het melkwitte licht van de volle maan. De palmen aan het strand wuiven als groote waaiersilhouetten tegen den ster-bezaaiden hemelkocpel. Vanuit het woud klinkt de verre roep van een nachtvogel. En op de bleeke rotssteenen van de kaap der zielen zweven de geesten der afgestorvenen aan en reien ten disch. Schimmende golven breken rhythmisch op het kalkgesteente. Dat is de droomerige zang bij den maaltijd. Straks als een ijle glimp van het eerste morgenkrieken langs den nachtelijken hemel glijdt, dalen de zielen langs het dauwbepoelde gesteente af in de wachtende schelpen aan het oeverzand, om

weg te vluchten voor de komende zonnestralen over het rustig deinen van den oceaamboezem . . .

Wij hebben onvergetelijke dagen op Noemloor beleefd. Veel heb ik aange-toekend, maar ik moet nog wat bewaren voor later. Reeds te lang vroeg ik uw geduld om alles te lezen.

Op Namber heb ik een afscheidsleest medegemaakt.

Daar waren de honderden, die nog eenmaal hun toean een hand wilden reiken, vereenigd. Nooit zal ik vergeten het indrukwekkend: „Dat 's Heeren zegen op u daal“, dat daar opklonk, toen na vele sprekers onze Nestor het spreekge-stoelte beklom. Dat was een spoutaan

oerbiedige hulde en een welgemeende bede voor hem, die zoo in aller hart een plaats had.

Na het vertrek van zending Van Hasselt, kreeg zending P. J. Grondel, die, zooals wij reeds zagen op den ouden zendingspost Kwawe woont, ook dit eiland bij zijn ressort toegevoegd.

Op het oogenblik is Noemloor de parel onzer zending op Noord-Nieuw-Guinee. Het eiland is geheel gekerstend en het werk wordt er in steeds dieper banen geleid.

De berichten die de zending over dit eiland naar Holland zendt, zijn verblijdend.

Zoo breidt zich het Evangelie op de eilanden meer en meer uit en waar het komt, daar komt de vrijmaking uit zondenbanden en het lied ter eere van God.

In Papocaland werken thans 17 zendingen, 1 taalgeleerde, 2 zending-verpleegsters en 17 zending-vrouwen. Met hen werken 295 Ambonco-sche en Papoesche gotroc's. Gewerkt wordt op 340 plaatsen. Er zijn 95 gesubsidiëerde en 79 ongesubsidiëerde scholen met 9208 leerlingen. Het aantal gedoopte Papoea's bedraagt 62.253. Van dezen komen 's Zondags gemiddeld 43.049 ter kerk.

Het was Maandagmorgen, 9 Maart 1936. Alles ging zijn gewonen gang en daar kwam zoo maar ineens, zonder dat iemand het vermoedde, vliegtuig-bezoek! Het is nog geen half acht en op eens hooren wij het gerank van een vliegtuig: Een groote witte vogel! gejuich, gegil, vrees, verbazing! Wat een geschreeuw en geroen! Daar is hij! Hij komt recht op ons af. Hij is al dicht bij! Waar is de vlag? Jongens, spreidt haar uit op het gras, dan kunnen zij daarboven de driekleur zien! Hij komt al lager, de vliegeniers wuiven! Het is een klein watervliegtuig; het is afkomstig van het Gouvernements-marinevaartuig, de Arend.

De machine dondert en ratelt over onze hoofden en beschrijft een sierlijke bocht naar zee. Wat zal er nu gebeuren? Komen zij nog eens terug of gaan zij weer weg? Daar verschijnt hij weer boven de toppen der klapperboomen, snort opnieuw over ons heen, nu zoo laag, dat wij bang zijn dat de toppen der boomen geraakt zullen worden. Zullen zij dalen? Ja waarlijk, zij dalen! De motor stopt, geen geluid wordt er meer gehoord. In de plotselinge stilte wordt menig hart vervuld van ontzetting en verbazing: wat zal er nu gebeuren?

De groote witte vogel komt zwevend op zee neer. Alles halt en rent naar het strand. Alleen de koehierders niet: de koeien zijn dol van angst, rennen de prikkeldraad-omheining omver en vluchten! Het was juist hoog water en het vliegtuig komt tot vlak voor de kampang taxiën. Die vreemde vogel, die zoo recht op het dorp afkomt, wat wil die? Griezellig! Sommige vrouwen vinden

het veiliger om te vluchten en verstoppen zich in het bosch.

De vliegeniers komen nu op het strand en spreken met den zendeling. Wat komen die vreemdelingen hier doen? Er is een angstige nieuwsgierigheid. Dat die vogel hier komt vliegen net over de plek waar een paar vrouwen in den tuin aan het werk zijn, dat is toch verdacht! Dat die vliegeniers nu juist een extra ronde maakten ons ter eere, en daartoe een bocht maakten, en steeds den tuin overvloog, dat begreep men zoo maar niet. Bij voorbaat verborgen zich de menschen onder de omgehottwen boomstammen en wortels, dat was toch in elk geval veiliger!

's Avonds kwam de Papoesche goeroe van Iriati bij zendeling Eijgendaal op bezoek. Hij kwam namens de menschen van zijn dorp vragen, wat het doel dier vliegers toch was: Onze menschen zijn bang, zij meenen dat die vliegende menschen gekomen zijn om een menschenhoofd te halen voor de Radio te Rabo! De zendeling kon den vrager heilig verzekeren dat daar niet het minst van te vreesen was. Dat heb ik ook wel aan de menschen gezegd, maar zij geloofden het niet; zij wilden, dat ik het u zou vragen. — De zendeling voegt hier tusschen bankjes bij: Ik geloof, dat de goeroe niet ernstgesteld was. — In 1929 was de Wandamunenbaai ook in beroering; daar werd toen verteld, dat er twee vreemdelingen rondgingen om een kop te snellen. Die was dan ook bestemd voor de fundeering van de Radio, die te Menackwari gebouwd werd. En nu had men dus

weer een kop noodig voor de Radio te Babo, het hoofdstation der vliegtuigen, die de karteeringswerkzaamheden verrichten. Vast en zeker moesten zij een kop hebben en men trachtte dien, door een haak aan een lijn gebonden, te bemachtigen! Wij lachen een beetje om hun vrees, maar deze primitieve menschen kunnen de dingen niet anders aanvoelen. Toen op een middag, hoog in de lucht, een vliegtuig heen en weer vloog, vond de Amboneesche goeroe van Doesjaer het wel prachtig, maar toch was het ook angstig. Dat men daar hoog in de lucht aan het fotografeeren was, daar kon men niet bij. De motorist van de Zendingboot de „Damé” vertelde vol verbazing, dat de menschen van Idora vertelden, dat zij met eigen oogen gezien hadden, dat daar een toestel was, heelemaal zonder motor, zoo maar giengen die toewans de lucht in; dat was heelemaal verbazend!

Nu had Miei ook zijn groote sensatie-dag. Nadat de beide heeren een uur aan wal waren geweest, vertrokken zij weer, maar de piloot had in zijn zak een paar brieven, in groote haast geschreven: de eerste luchtpost van Miei. Deze brieven waren recordbrekers: met een paar uur op Menoekwart, voor den avond nog op Sorong, wie weet hoe gauw op Makassar en dan na 11 à 12 dagen in Holland!

Om elf uur ging de zending weer op dienstreis met zijn motorboot; alles was weer gewoon en toch ook anders! Er was een langen tijd veel stof tot conversatie.

Wij kunnen ons indenken wat bewondering en ontsteltenis zoo'n plotseling verschijnend lucht-wonder op de eenvoudige bewoners der tropen wekt.

Een nieuwe tijd is aangebroken voor Papoealand! Naast veel dat wij zouden kunnen vertellen over den zendingsarbeid die er thans geschiedt, komt er een geheel nieuwe wereld op Papoealand. Zending-Director K. J. Brouwer, zeide op de laatst gehouden jaarvergadering van de Utrechtsche Zending-Vereeniging: „Wie een volledig

verslag van een jaar Nieuw-Guineeewerk wil maken, kan een boek schrijven.” Dit is inderdaad zoo.

De toekomst van Papocaland zal ons leeren, dat er telken jare opnieuw veel, zeer veel te vertellen zal zijn. Want daar gaat nu veel beginnen in dat eens vergeten land en hij dat alles is ons zendingswerk ingeschakeld.

Wij hebben er reeds nu en dan op gewezen, dat er in den loop der tijden reeds onderzoekings-tochten zijn gedaan tot naar Centraal-Papoealand toe. Die tochten hadden al spoedig aan het licht gebracht, dat de bodem van dit groote land niet enkel uit koraalgesteente bestond, maar dat er plaatsen waren, waar in den bodem kostbare zaken verborgen waren. Nu eens vonden de koene onderzoekers in den bodem petroleum, dan weer vermeldden zij in hun verslagen dat zij steenkool, ertsen, ja zelfs goud hadden gevonden. Wij begrijpen wel, dat nu het eens vergeten eiland op eenmaal met geheel andere oogen werd aangezien dan voorheen. Had de Oost-Indische Compagnie Papoealand, als nu aan speerijen, links laten liggen en in latere jaren onze Indische Regeering het op de andere eilanden te druk gehad met cultures om ook nog naar het verre Oosten om te zien, nu werd Papocaland wel degelijk in het visier genomen. Daar waren groote mogelijkheden, die er veel voor over zouden hebben om zoo'n veelbelovend stuk land te gaan ontginnen. Kortom, de rijkdommen van den bodem konden niet langer begraven blijven. Het bezit van koloniën is voor ieder land en voor ons Nederland in het bijzonder, een voorrecht dat men niet genoeg waardeeren kan. Zonder Indië zou Nederland een arm landje zijn. Nu telt het mee in de rij van Mogendheden.

Maar, nu moet ons land ook van die waardeering blijk geven en niet ongemoeid laten het gebied waarnaar andere staten rijkhalzend tuitzien. Dus er moest aangepakt worden.

Dat is nu begonnen. Op Manokwart en op het eiland Jappen, later ook op Sorong werden tele-

graafkantoren geopend en de radio verbond nu Papoealand met de wereld door buiten. Een geweldige verbetering, waar ons zendingswerk ook enorm mede gediend is.

Toen kwam het allernieuwste, waarmee dit hoofdstuk begon. De vliegmaschine deed haar intocht in de wildernis.

Eerst het vliegtuig van het regeeringsvaartuig „de Arend” dat zoo'n geweldige opschudding bracht, later de vliegtuigen van den Luchtcarteeringdienst, met Mr. R. N. de Ruyter van Steveninck als kapitein-vlieger en nog vier kranige Hollandsche jongens als vliegenier. Dat waren nu de vlieg pioniers van Papoealand en iedere Hollander is trotsch op hen. Zij maakten op hem beurt weer, dat ons land zijn naam hoog houdt.

De luchtcarteering had ten doel om vanuit de lucht het terrein, waar de groote maatschappijen zouden gaan beginnen het land in cultuur te brengen (inzonderheid de Bataafsche Petroleum-Maatschappij) in kaart te brengen. Groote onbekende gebieden, waarvan de bestaande kaart van Papoealand slechts witte vlekken te zien gaf, werden nu tot in de kleinste kleinigheid nauwkeurig op de kaart vastgelegd.

Deze carteering werd uitgevoerd door de „K. N. I. L. M.” (Nederl. Indische Luchtvaart Maatschappij).

Bij de vele op groote schaal uitgevoerde vluchten is geen enkel persoonlijk ongeval te betreuren geweest. Dat zegt in een land van wildernis en oerwoud heel veel!

De totaal gevlogen afstand bedroeg, volgens den heer Van Steveninck minstens 300.000 K.M., dat is twintig maal de afstand Nederland-Indië. De vliegmachines vlogen meestal op een hoogte van duizend à tweeduizend meter, vanwaar een goed overzicht op de bosschen, bergen en meren verkregen werd. Enkele malen werden belangrijke ontdekkingen gedaan. In de couranten werden die

Vliegtuig-jager „Arend” op Manokwan.

dan uitvoerig medegedeeld, zoodat wij wel kunnen zeggen, dat er bijna dagelijks iets over Papoealand te lezen valt. Welk een verschil met eenige jaren geleden, toen niemand aan dit groote gebied dacht!

Wij willen zoo'n bericht opnemen.

Van de zijde van de K. N. I. L. M. werd ons het merkwuurdigste bericht, dat een piloot dezer Maatschappij bij een tocht van Seroei (Jappen, Coelvinkbaai) naar Aika (Zuidkust ten O. van Mimika) een groot meer gesignaleerd heeft. Het ligt ruw geschat 80 K.M. ten N. van Mimika en 150 K.M. ten O. der Etnabaai, een heel eind W. van den Carstensztop. De lengte bedraagt 15 K.M., d.i. de afstand Den Haag-Leiden en de spiegel ligt op 1600 à 1800 M. boven zee. Rondom het meer liggen grasvlakten van verscheidene K.M. lengte en breedte en verder bergland. Hier en daar woont bevolking van vrij lichte huidkleur, welke mooie trinen bezit. Op het meer beoefenden pl.n. 40 kano's de vischvangst. Andere meren liggen in de nabijheid, doch zijn van kleinere afmeting. Aan den anthropoloog, Dr. Bijlmer, werden reeds vage mededeelingen over dit meer gedaan in 1933 tijdens zijn Mimika-expeditie. In het toelidende artikel werd gewezen op het

De P. K. A. K. T. op Noord-Nieuw-Guinea.

groot belang van een meer in het binnenland voor groote landexpedities, door gecombineerde belangen uit te voeren vanuit zoo'n meer als basis-hivak, met aanvoer van proviand etc. door de lucht. Omdat het meer niet alleen groot, doch ook diep wordt genoemd, is het bijna zeker een goede landingsgelegenheid voor watervliegtuigen of amfibieën.

Waar vliegtuigen komen moeten er vliegvelden zijn.

Te Babo op West-Nieuw-Guinea is een groot vliegveld aangelegd en op Seroci (Jappen) eveneens. Daar kwamen de blanken met hun nieuwe vervoermiddelen in een samenleving waar nog alleen maar de praau bekend was. Afstanden waarover de zendelingen dagen en weken te reizen hadden, werden per vliegtuig sprongetjes van een paar uren.

Er verschenen stoomschepen op de kust die allerlei machines aanvoerden. De moderne techniek kwam Papoealand opeischen. Boortorens werden gebouwd waar petroleumbronnen waren, houtzagerijen waar de rijke boschbodem werd ontboscht en de groote plantages voor katoen, rubber enz. moesten worden aangelegd.

De Papoea's zagen op eenmaal allerlei waarvan zij het bestaan niet kenden. De nieuwe tijd was aangebroken.

Maar met al dat nieuwe komt er een groot gevaar in Papoealand. Dreigende wolken pakken zich samen en terecht hebben de zendelingen een open oog voor wat er nu gaat gebeuren.

De Papoea's zullen gelegenheid krijgen om als koelie te gaan werken bij de groote maatschappijen. Daartegen bestaat geen bezwaar, maar . . . wat zal zoo'n Papoea in zijn nieuwe omgeving hooren en zien? Zullen de Papoeische Christenen daar leeren om het geld lief te krijgen en begeerig gaan worden? Zullen zij in de koelie-verblijven leeren om te dobbelen, te drinken of lasterlijke taal te spreken?

Die gevaren bestaan. Sterk zullen de Christenen moeten staan tegen allerlei verzoeking en verleiding.

Daarom hebben de zendelingen nu een dubbele taak. Zij moeten bij al hun reizen en trekken van paaldorp tot paaldorp, ook veel meer persoonlijke aanraking zoeken met hun Papoea's en de jongeren die willen gaan werken op een onderneming eerst recht goed op de hoogte stellen van wat daar dreigt en ten val kan brengen.

Door het vertrekken van de jonge krachtige menschen, blijven in de paaldorpen alleen de zwakkeren en ouden achter. De kern gaat uit de gemeenschap weg. Dat kan voor de uitbreiding van het Papoealeven ook gevaren opleveren. Er komt groote verwarring.

De Papoea's waren oorspronkelijk echte vrijbuiters. In de vroegere tijden vogeljagers en koppensnellers, later zeevaarders en ruitbandleers; baas over hun eigen tijd en zonder gebondenheid aan een baantje of werkring.

Nu echter worden er velen koelie en moeten leeren om te gehoorzamen, gebonden aan werkbepalingen en met de vrijheid is het gedaan. Vroeger werd er wel eens over gedacht om in zulke ge-

vallen de koelies te dwingen zich voor geruimen tijd, soms drie of meer jaren te verbinden. Men noemde hen dan contractkoelies. Liep zoo'n koelie weg vóór den tijd dat hij vrij man was, dan kon hij teruggehaald worden, door politiemacht en gestraft worden.

Gelukkig bestaan die toestanden niet meer en voor Papoealand is dat een zegen. Men heeft leeren inzien dat men met zuchten dwang of zonder dwang meer bereikt. Daar staat tegenover, dat men van den Papoen, die op een veel lageren trap van ontwikkeling staat, redelijkerwijs zonder dwang niet veel kan verwachten. Dwang zal niet te vermijden zijn, maar hier welke men met redelijken dwang. IJzeren dwang kan alles boderven. Men zij dus voorzichtig en passe vooral geen al te straffen contractsdwang toe. Een contract van een jaar lijkt niet onredelijk.

Maar de beste bedrijfszekerheid zal een ondernemer hebben, die den Papoca goed, maar streng behandelt. Werkgevers, die er in slagen een soort manibodi-verhouding te scheppen ten aanzien van hun Papoen-koelies, zullen een contractzekerheid kunnen vormen, die meer waard is dan een contract met straf en dwang hun ooit kan geven. Kennis van taal en adat is dan echter een onmisbare voorwaarde voor slagen.

Nu zal het moeten blijken of de Papoca's die Christelijk onderwijs ontvingen op de zendingsposten, geleerd hebben om ijverig en trouw te zijn, hun geloof blijven belijden en als zij in nankaking komen met heideneu, getuigen zullen van hun geestelijk bezit.

Groot is de uitbreiding van de radio geworden in Papoealand. De eerste, reeds genoemde, telegraafkantoren, die alleen persberichten en tijdingen konden ontvangen, werden door het Gouvernement omgezet in zend- en ontvangstations, terwijl andere ontvangstations werden opgericht voor rekening van de Landschapskas. Bovendien zijn ten behoeve en voor rekening van de Nederl. Nieuw-Guinee-Petroleum-Maatschappij verschil-

lende ontvangst- en zendstations opgericht in haar exploitatiegebied. Deze zijn dus van tijdelijken aard en behalve het te Babo (West-Nieuw-Guinee) gevestigde station niet voor het publiekverkeer geopend. Voor zoover hier bekend waren medio 1956 de volgende radio-zend- en ontvangstations in ons Nieuw-Guinee aanwezig:

Post en Telegraf zend- en ontvangstations	Binnenlandsch Bestuur ontvangstations	Voorgestelde uitbreiding ontvangstations
1. Makoar	Olaha	Mappi-Poti
2. Memela	Maring	Midden-Vogalkes
3. Tumbi Merah	Imawetan	Antinjoemer
4. Faklak	Boenik	Kemana
5. Surot	Aggimoren	Mimika
6. Soang	Sarot (Hollandia)	Pantenstevak (Membanang)
7. Hollandia (in aanleg)		

Deze belangrijke uitbreiding van de laatste drie jaren kan slechts worden toegejuicht. Zij zal de spoedige openlegging van ons Nieuw-Guinee ten eerste bevorderen, om niet te spreken van de opheffing van het Europeesch en Inlandsch Bestuur uit hun afzondering. Het zal thans mogelijk zijn van de belangrijkste plaatsen denzelfden dag antwoord te ontvangen op gestelde vragen, terwijl nog in 1951 b.v. van Faklak op een daar ontvangen radiogram eerst op de eerstvolgende hoot (K.P.M. schip, dat radio aan boord had of een Gouvernementsstoomer, die althans in de Molukken, steeds radio aan boord heeft) moest worden gewacht, om te kunnen antwoorden. Bovendien ontvangen alle ontvangstations elken dag het voornaamste dagbladenieuws in den vorm van het regerings-Aneta-bericht.

Onnoodig ten slotte op te merken van welk belang deze radiostations zijn voor de luchtvaart in ons Nieuw-Guinee.

Bij dit alles is nu het binnenland opengegaan. De dorpen der binnenlanders, vroeger verscholen in de valleien en bergengten, ver van de kust in oerwouden en op hoogvlakten, waar niemand kwam en geen verbindingswegen heenleidden, die dorpen worden op eenmaal uit hun afzonde-

ring gehaald. Er komen verbindingswegen en aantakingspunten.

Op eenmaal staat de Zending voor een meer dan verdubbelde aantal Papoea's. Voor den fotograaf of den waarnemer in de vliegmaschine kunnen die binnenlanders zich niet meer in bosch of moeras verschuilen. Eer zij er zijn, zijn zij al ontdekt. Waar het aantal Papoea's toeneemt, daar moet het aantal evangeliebeden ook toenemen. Helans is dit niet het geval.

Overal komen de zendingen handen te kort om het Brood des Levens te reiken aan zoovelen die er hongerend naar vragen.

En het aantal goeroe's moet uitgebreid worden, want door maatregelen van het Binnenlandsch Bestuur is het binnenlandwerk een dringend punt geworden. Er kunnen in verschillende ressorten binnenlandscholen worden geopend, die aansluiten aan het bestaande werk. Maar ieder gevoelt, dat juist op die afgelegen punten geregeld toezicht moeilijk zal zijn, dat er dus vertrouwde

en vertrouwbare, niet nog al te onervaren mannen, op die punten gesteld moeten worden. Maar waar ze vandaan te halen? Of, als zij van elders genomen worden, hoe de door hen ledig gelaten plaatsen aan te vullen? Gelukkig is de Regeering bereid gevonden extra hulp te lieden voor uitbreiding der opleiding. Maar de heide opleiders zijn terecht van oordeel, dat hier niets overhaast mag worden en dat de opleiding ook van nieuw aan te nemen leerlingen goed moet zijn.

Naast de groote maatschappijen zijn er ook andere Europeanen naar Papoealand gekomen. Dat zijn de kolonisten. In de omgeving van Manakwari en in het Oostelijk deel bij de Humboldtsbaai (Depapré) hebben zij zich gevestigd.

Om te beginnen is het dan toe te jachen, dat de zendingen Starrenburg en Hogerwaard, hoewel uitgegaan voor en nog uitgaande naar de Papoea's, ook voor de geestelijke verzorging dezer kolonisten iets kunnen doen, al maakt de onderlinge verhouding onder deze mannen hun dat niet gemakkelijk. Maar voor de Papoesche gemeenten is hun aanwezigheid in meer dan één opzicht gevaarlijk. De zedelijke toestand onder deze menschen, die dan toch door de Papoea's als blanken, als Europeanen gezien worden, zal werkelijk niet verhoftend op de samenwerking der Papoesche Christenen inwerken en de boedschap van het Evangelie wordt door hen ook niet geloofd, en in het bijzijn van Papoea's ontkend of belachelijk gemaakt. De Papoea's zien van hen dat keikgang, Zondagsheiliging, ingetogen leven immers heelemaal niet noodig zijn, dat men op al die gebieden den God der Blanda's kan trotseeren zonder zichtbaar nadeel.

Eenige maanden geleden vertrok er een expeditie naar Papoealand. Doel van deze goed ingerichte expeditie was het centraal gelegen gebergte van Noord-Oost-Nieuw-Guinee, waar men goud heeft aangetroffen en nu zou men met goudwinning daar aanvangen.

Kosten werden niet gespaard. Hulp van rege-

ringszijde werd toegezegd. Toen ik dat las, dacht ik zoo: Daar gaan weer de blanken om in de binnenlanden het kostbare goud te halen. De Papoea's zullen er niet rijker, de wereld wellicht niet beter van worden. En . . . zou het niet hoog noodig zijn, dat de Christenen zich nu ook eens opmaakten, moeite noch kosten spaarden, om in stede van goud te halen, het kostbaar goud van het Evangelie te gaan brengen, waardoor de Papoea's wel gelukkig en de wereld wel verbeterd zou worden?

Want de binnenlanders van Papoealand zijn in treurige omstandigheden. Vrees voert hen tot

wreedheid, klangliederen en doodzangen klinken door de oerbusschen van dit groote gebied. Zij zijn benauwd van geest, de medicijnmannen hebben werk genoeg om de angstige zielen te helpen aan afweermiddelen en tooverij. Zij zijn naakt en verarmd.

Maakt u op, o zendingsvrienden — nu is het nog tijd — om daar te brengen wat de moderne techniek niet vermog te geven, nl. Hem, den Heiland, die ook aan de binnenlanders zal geven: „Sieraad voor asch, vreugde-olie voor treurigheid en een gewaad des lofs voor een benauwden geest.” (Jesaja 61 : 3).

Ziet d'open deur, die God ons heeft gegeven,
Noodigt U luid: „Gij strijders Gods, gaat in!”
Spreekt van den Heer, die gaf Zijn dierbaar leven,
Brenkt hun de tijding van Zijn zondaarsmin.
Mij is gegeven alle macht!
Gaat de wereld in, Verkondigt 't Evangelie:
„Ziet Ik ben met u, t'allen tijd”.

Van heind en ver, doet zich de roepstem hooren:
„Wie brengt ons licht, wie zal ons hulpe bren?”
Wij willen gaan tot in de verste oorden
En laten hun de macht van Jezus zien.
Mij is gegeven alle macht!
Gaat de wereld in, Verkondigt 't Evangelie:
„Ziet Ik ben met u, t'allen tijd”.

INHOUD

Bladen uit de Historie ... .. Blz. 5	Government en Communicatie ... Blz. 43
Langs kust en laap ... .. " 7	Heidendom ... .. " 54
Bergen en Inaschen ... .. " 16	Ook het binnenland ... .. " 66
Pioniers ... .. " 24	De eilanden ... .. " 87
Ontginnen in Guals kracht ... .. " 28	De Toekomst ... .. " 102
De eerste bezetting ... .. " 36	

REGISTER DER PLATEN

Gekleurde platen:

No.	4. Landschap aan Papoea's kust	Blz.	9
"	6. Het groote paaldorp Ambai op Jappen	"	13
"	9. De Paradijsvogel „Paradisaea Apoda"	"	18
"	10. Koskoes, buideldier „Desmudagus Ursinus"	"	20
"	18. Jonge Papoea uit de Wandammenbaai	"	42
"	24. De Zendingsschool op Seroei-Laet, Jappen	"	52
"	25. „Kospon-radja" „Ornithoptera tilanus"	"	57
"	27. Een Papoedorp in het veld	"	59
"	28. Binnenlandse van Waropen-kat (Barguasi)	"	61
"	30. Karivari of geestenhuts, Oost-Nieuw-Guinee	"	64
"	33. Groepje Papoea's voor een passagieboot	"	75
"	39. Geestenhuts (darna) Oost-Nieuw-Guinee	"	75
"	41. Familie Schneider voor zendelinghuis te Numboran	"	78
"	45. Zendingkerk op Martadei (Jappengroep)	"	94
"	47. In het dal van Martenbur op Jappen	"	98

Ongekleurde platen:

No.	1. Lange Papoea's kust	Blz.	4
"	2. Een nog heidensch paaldorp	"	5
"	3. Reizen per prauw langs de kust	"	7
"	5. Papoesche roeters uit de Humboldtbaai	"	11
"	7. Een prauwtje aan de kust	"	15
"	8. Papoea van Waropen kat	"	14
"	11. De Papoesche Christenen van Seroei-Laet	"	22
"	12. De pioniers Ottow en Geisler	"	25
"	13. Meestrom, de plaats waar Ottow en Geisler voet aan wal zetten	"	26
"	14. De pionier L. J. van Hasselt en zijn vrouw	"	37
"	15. Type van een Papoesche slavin	"	38
"	16. Vechterende Papoea's	"	39
"	17. De prauw vaart uit	"	40
"	19. Moeder en kind	"	43
"	20. Vrouwen van het Arafak-gebergte	"	46
"	21. „Kapel onsoek", Boetdag op den zendingspost	"	49
"	22. De mailboot op de rivier	"	50
"	23. Papoea's bij een heekje	"	51

No. 26.	Gewapend met pijl en boog	Bk. 58
" 29.	Een Papuësch godsacrif	65
" 31.	Kustbewoner van de Coelvalbaai	" 29
" 32.	Kampung in de Wandlungelumi	" 31
" 34.	De Zendingsoest Reon in 1906	" 34
" 35.	Kerkgang op Manusam	" 35
" 36.	Geerte met schoolkinderen	" 67
" 37.	De Kwakshoel op Mist	" 69
" 38.	Een leerling van onze kwakshoel	" 71
" 40.	Binnenlanders van Tabi (Sarmi)	" 77
" 42.	Zending O. Werkman	" 79
" 43.	Een zendingsscheepje	" 81
" 44.	Schijver van dit album op Koercedoe	" 85
" 46.	Groep avondschoolgangers op Jappen	" 96
" 45.	De zendingsoest van Manokwari	" 108
" 49.	Vlingstaaf-jager „Arend" op Manokwari	" 111
" 50.	De P. K.-A. K. T. op Noord-Nieuw-Guinee...	" 112

NAMEN DER ZENDELINGEN EN HUN DIENSTJAREN OP NIEUW GUINEE

1. C. W. Ducw	1855—1862	30. H. W. Duijvendak	1916—1920
2. J. G. Geisler	1855—1859	31. J. Wetstein	1915—
3. J. G. W. Jaarich	1859—1868	32. H. J. Acter	1923—
4. J. L. van Hasselt	1862—1907	33. A. J. de Noo	1920—1935
5. Th. F. Kiseeren	1862—1864	34. I. S. Rijn	
6. W. Oltropius	1862—1861	Zending-onderwijzer	1923—
7. R. Beijer	1866—1869	35. J. Eigendaal	1923—
8. C. Beijer		36. F. Slomp	1923—
Zending-waarnemer	1866—1879	37. G. Schneider	1924—
9. J. D. Kamps		38. F. W. Hartweg	1924—1933
Zending-waarnemer	1866—1871	39. F. J. Grondel	1925—
10. C. F. F. Mosche	1865—1868	40. O. Werkman	1928—
11. N. Rimmoy	1865—1873	(1917—1923 Mentawai, Sumatra	
12. W. H. Waalders	1868—1892	W.K., 1923—1927 Boeroe).	
13. J. F. Nils	1871—1872	41. N. Kleit	1929—
14. J. H. Meunig	1871—1879	42. M. Glazra	
15. G. L. Buis	1871—1899	Zendingsoest (verpluugjaar)	1933—
16. W. L. Jans	1877—1890	43. D. Kok	1931—1938
17. J. A. van Gales	1883—1912	(van 1919—1924 in dienst der	
18. J. van Splinder	1885—1886	N.Z.V. te Boemba, Z.O. Celebes)	
19. J. Metzgers		44. D. A. ter Haar	1931—
Zending-handelaar	1891—1902	45. P. C. Kamma	1931—
20. J. Metz	1893—1906	46. H. J. Tasmal	1934—
21. J. L. D. v. d. Reest	1893—1898	47. T. Hegerwasser	1934—
22. P. J. F. van Hasselt	1894—1930	48. H. Spreuwerberg	1937—
23. Th. Rays		J. Boerdinger	
Zending-handelaar	1902—1905	Zending Arts	1932—1935
24. D. B. Starrenberg	1906—1938	T. A. H. Hoesler	
25. J. C. de Haas		Zending Arts	1935—1938
Zending-discoer	1911—1914	1933—1935 Konda-Kapoeta	
26. F. J. Jans	1912—1915	Borneo.	
"	1913—1927	Dr. G. J. Held	
27. Jac. van Mijlbeek	1912—1914	Taalgeleerde	1935—
"	1917—1919	Uitgezonderd door het Ned. Bijbel	
28. D. C. A. Beut	1913—1929	Genootschap	
29. Jac. Dijksh	1915—		

VERTALINGEN VAN BIJBELS, GEDEELTEN VAN DEN BIJBEL EN VAN BIJBELSCHIE
GESCHIEDENISSEN ENZ. IN DE TALEN VAN NIEUW-GUINEE.

GEISSLER	Vraagboekje van Westra in Melboorach 1857
Idem	Bijbelsche Geschiedenissen van S. L. Zahn Melboorach 1858
N. RINNOOY	Mozes eerste boek genaamd Genesis 1875
J. L. VAN HASSELT	Evangelie van Lucas 1875 Noemfoorsch
Idem	Evangelie van Mattheus . . . . .
Idem en W. L. JENS	Evangelie van Johannes 1881 . . . . .
W. L. JENS	Handelingen der Apostelen 1883 . . . . .
Idem en	.. . . .
J. L. VAN HASSELT	Nieuwe vertaling van Markus . . . . .
Idem	Vertaling in het Noemfoorsch van 252 Bijbelsche verhalen
G. L. BINK	Boeken van Samuel en de Richteren. Noemfoorsch
J. A. VAN BALEN	Bijbelsch leezboek in het Windeessisch 1911
E. J. F. VAN HASSELT	Gedeelten van het Oude Testament in het Noemfoorsch. Noemfoorsche vertaling van Dr Westphals „Jesus van Nazareth“. De vier Evangelien, Noemfoorsch. Handelingen der Apostelen, Noemfoorsch. Beknopte samenvatting van de Christelijke Leer (Kóerak ma meerd). Noemfoorsch.

Voorts verschenen in de Noemfoorsche taal verschillende geestelijke liederbundels bewerkt door Ottow en Geissler, Rinnooy, Mevrouw Van Hasselt-Mundt e.a. en een liederenbundel in het Windeessisch door Zendeling en Mevrouw Van Balen-Mirhaux. In den laatsten tijd de liederen van den heer I. Kline in het Wandammensch. Sinds 1970 een maandelijksch tijdschriftje in verschillende Papoea-talen, de „Samuari“, waarin artikelen van de zendelingen die in die taalgroep arbeiden.

DE VIGNETTEN ALS SLUITVERSIERING VAN DE HOOFDSTUKKEN STELLEN VOOR:

Steenen bijl.

Tot voor korten tijd in gebruik aan het Sentant meer. Deze bijlen zijn van een harde groengroenmarmerde steensoort vervaardigd en beitelvormig geslepen. Men dissecte er balken en lakke er groeven mede. Tegenwoordig worden die steenen bijlen nog gebruikt als betoelbiddel bij het zulen van dure voorwerpen . . . . . Blz. 6

Schelpen gordel.

Voord de binnenlandiers milen gouwe schelpen bij de kustbewoonders. Zelfs komt het hier en daar voor, dat men schelpen als geld gebruikt. In het binnenland worden dan die schelpen als amuletten gebruikt 25

Houten hoofdstemmel.

Dit wordt gebruikt als de Papoea's slapen, om het klitten van de knoesturen te voorkomen 35

Borstversiering van Papoea's uit het gebied Waropen-Kai.

Kunstig zijn allerlei krachtbronnen verwerkt. De ribbetjes van het wilde zwijn zijn verbonden aan een gevlochten middenstuk, dat versierd is met kleine maanschelpjes en souden zaden. Fraaije van gras volmaakt het artistieke geheel. Door deze krachtbron denkt men de damonische machten in het woud op een afstand te houden 47

Korwar.

Zeeleuzetel van Brak. Zie beschrijving in hoofdstuk 7 55

Dinstrom.

Een houten, bekervormige cylander, gespannen met de huid van een leguaan. Vaak met mooi reliëf-snijwerk versierd en van een handvat voorzien. Dit handvat is dan versierd met kasuarisveeren 86